T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ VE KOZMOPOLİTANİZM

Kadri SARGIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. İlhan YILDIZ

ÇANKIRI – 2021

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ VE KOZMOPOLİTANİZM

Kadri SARGIN

ORCID: 0000-0002-7506-2025

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. İlhan YILDIZ

ÇANKIRI – 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ i
TEZ KABUL VE ONAY ii
ÖNSÖZ iii
ÖZET v
ABSTRACT vi
KISALTMALAR vii

1. KOZMOPOLİTANİZM 1
1.1. Kozmopolitanizmin Etimolojisi 1
1.2. KozmopolitanizminTanımı 2
1.3. Kozmopolitanizmin Tarihsel Arka Planı 4
1.4. Kozmopolitanizmin Amacı ve Hedefleri 7
1.5. Kozmopolitanizmin Çeşitleri 12
1.5.1. Ahlaki Kozmopolitanizm 13
1.5.2. Siyasal ya da Politik Kozmopolitanizm 13
1.5.2.1. Bireysellik 14
1.5.2.2. Genellik 14
1.5.2.3. Evrensellik 14
1.6 Universality Kavramı ve Kozmopolit İlişkisi 15
1.6.1. Universality Kavramının Farklı Alanlarda Uygulanması 17

2. MEVLÂNA FELSEFESİ VE ÖTEKİ MEDENİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 19
2.1. Mevlâna Felsefesini Anlamak 19
2.2. Mevlâna Felsefesinde Yedi Mecliste Ele Alınan Konuların Tasnifi 22
2.3. Mevlâna Felsefesinde İnsan Anlayışı 24
2.4. Mevlâna Felsefesinde Kâmil İnsan 25
2.5. Mevlâna Felsefesinde Evrensel İnsan Sevgisi 27
2.6. Mevlâna Celaleddin Rumi ve Kültürümüze Katkıları 28
2.7. Anadolu Medeniyeti üzerinde Mevlâna Celaleddin Rumi Etkisi 29

2.7.1. Anadolu'da Mevlevilik 36
2.8. Doğu Medeniyeti Üzerinde Mevlâna Celaleddin Rumi Etkisi 37
2.9. Batı Medeniyeti Üzerinde Mevlâna Celaleddin Rumi Etkisi..... 41
2.10. Dünyadan Mevlâna ile İlgili Görseller..... 47

3. MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ VE KOZMOPOLİTANİZM..... 56
3.1. Mevlâna Celaleddin Rumi'de Kozmopolitanizm..... 56
3.2. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Eserlerinde Kozmopolitanizm..... 58
3.3. Mevlâna Celaleddin Rumi, Mesnevi Şerif ve Kozmopolitanizm İlişkisi 61
3.4. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 7 Evrensel Öğüdü 63
3.5. Mevlâna'nın Kozmopolitik Mesajları..... 64
3.6. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Kozmopolitik Mesajlarının Analizi..... 65
3.6.1. Evrensel Barış 66
3.6.2. Birlikte Yaşama..... 69
3.6.3. Hoşgörü ve Tevazu 74
3.6.4. Benlik ve Özeleştiri..... 78
3.6.5. Farklı Dinlere Ortak Mesaj 84

4. SONUÇ..... 88

KAYNAKÇA 91
ÖZGEÇMİŞ..... 95

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *"Mevlâna Celaleddin Rumi Ve Kozmopolitanizm"* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

29/06/2021

imza

Kadri SARGIN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kadri SARGIN tarafından hazırlanan *Mevlâna Celaleddin Rumi ve Kozmopolitanizm* başlıklı bu çalışma, *29.06.2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Felsefe* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman	: Prof. Dr. İlhan YILDIZ	İmza: ……
Üye	: Doç. Dr İsmail HANOĞLU	İmza: ……
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIRIM	İmza: ……

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 29 / 06 / 2021 tarih ve …..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze farklı din, dil, ırk ya da milletlere mensup toplumlar, barış ve huzur içerisinde yaşama çabasında olmuşlardır. Bu düşünce İslam dinini kabul etmiş toplumlarca herhangi bir ötekileşmeye gitmeden kültürel bir zenginlik olarak görülmüştür. İçerisinde bulunduğumuz yüzyıl bilim ve teknoloji aracılığı ile insanları bir yandan bu amaca yaklaştırırken diğer yandan dünyanın farklı bölgelerinde din, dil, ırk, inanç, kültür ve fikir farklılıklarından dolayı savaş, kavga, çatışma, terör vb. gibi olumsuzlukların da yaşanmasına neden olmuştur. Derin bir anlam buhranı yaşadığımız 20. yy dünyasında, en üst seviyede konfor standartlarına sahip olmamıza karşın, hayatımızı konumlandıracağımız anlam ve ülkülerden bir o kadar uzaklaştığımız aşikardır. Günden güne bencilleşen insanoğlu yaradılış gayesinden, hoş görü ve tevazudan uzaklaşarak değişiyor, başkalaşıyor ve sonunda tanınmaz bir hale geliyor. Kendi benliğini unutan insanlık her geçen gün mutluluktan bir adım daha uzaklaşıyor. Benlik duygusu ve kişisel çıkarlarını ön plana çıkararak, her şeye sahip olmak hırsıyla hep daha fazlasını arzuluyor. Bunun sonucunda etik ve ahlaki çizgisinden çıkarak dengesini yitiriyor. Madde, zenginlik para gibi dünyevi ve nefsani hazlar peşinde koşarak iç alemindeki denge ve manevi huzurundan uzaklaşarak vicdani yönünü de kaybetmeye başlıyor. Gelinen bu nokta sonrasında toplumlar ulaşmayı arzuladıkları huzuru manevi yollarında aramaya başladılar. Dünyanın farklı coğrafyalarında sevgi, hoş görü, kardeşlik gibi birlikte yaşama arzusu hedefleyen fikir ve düşüncelere daha da fazla ihtiyaç duyuldu. Yaradılışa dayalı farklılıkları yaradanın tezahürü olarak kabul eden toplumumuzda bu düşünceyi gerek yaşam biçimleri gerek düşünceleri gerekse de arkalarında bırakmış oldukları eserleriyle katkıda bulunmuş birçok şair, alim, düşünür ve filozof olmuştur. Bu isimlerden biri de şüphesiz ki insanlık adına evrensel düşünce dünyası ve eşsiz eserleriyle birlikte yaşama arzusunun en güzel örneklerini sunan hoşgörü ve tevazu timsali Mevlâna'dır. Mevlâna yüz yıllar boyunca gerek düşünce ve görüşleri gerekse eserlerindeki birlik ve kardeşlik mesajlarıyla tüm insanlık adına düşünüp eğitsel eserler ortaya koymuş, öğütleri ve mesajları ile asırlar boyu sönmeyen bir meşale misali insanlık tarihine ışık tutmuş, hala günümüzde bu ışığından faydalandığımız büyük şair, alim, ilahiyatçı, mutasavvıf ve düşünürümüzdür.

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin birlik ve kardeşlik adına evrensel öğüt ve tavsiyeler içeren bu manevi reçetesine içinde bulunduğumuz yüzyılda her zamankinden daha da fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Kültür mirasımız niteliğindeki bu eserleri en doğru şekliyle incelemek, değerlendirmek bilimsel araştırma ve çalışmalarda kullanarak gelecek nesillere aktarmak düşüncesiyle yapmış olduğumuz bu çalışmanın amacı, incelediğimiz kaynaklar doğrultusunda Mevlâna Celaleddin Rumi'nin evrensel düşünce dünyasını ve kozmopolitik yönünü ortaya koymaktır. Bu düşünceden hareketle yapmış olduğumuz çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Kozmopolitanizm düşüncesinin etimolojisini inceleyerek, tanımı, tarihsel arka planı, amacı, hedefleri, çeşitleri, *universality* kavramıyla ilişkisi ve bu düşüncenin farklı dallara uygulanması konularından bahsedeceğiz.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin felsefi yönünü ortaya koyarak dünya medeniyetleri üzerinde bırakmış olduğu etkisinden bahsedeceğiz. Mevlâna'nın düşünce dünyasında evrensel insan sevgisi ve ahlak anlayışı konularına değinerek, Anadolu'da bırakmış olduğu etkileri üzerinden, kültürümüze olan katkıları, Mevlevilik, kâmil insan ve Mevlâna'nın doğu ve batı coğrafyaları üzerinde bırakmış olduğu etkiler üzerinde duracağız.

Son bölümümüz olan üçüncü bölümde ise Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserlerinde kozmopolitanizm, mesnevi şerif ve kozmopolitanizm ilişkisi, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin kozmopolitanizm düşüncesi içeren mesajlarının analizi ve bu başlık altında, evrensel barış, birlikte yaşama, hoşgörü ve tevazu, farklı dinlere ortak mesaj, benlik ve öz eleştiri konuları üzerinde duracağız.

Bu amaç doğrultusunda yürüttüğüm çalışma için beni İslam felsefesi alanına yönlendirerek, bu alan üzerinde ihtiyaç duyduğum irfan düzeyine ulaştıran, engin tecrübe ve bilgi birikimiyle konu üzerinde derinleşmemi sağlayarak, kıymetli zamanını bana ayıran ve hiçbir zaman yardımlarını benden esirgemeyen tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. İlhan YILDIZ 'a en derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

29/06/2021

Kadri SARGIN

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Mevlâna Celaleddin Rumi ve Kozmopolitanizm
Tezin Yazarı : Kadri SARGIN
Danışman : Prof. Dr. İlhan YILDIZ
Anabilim Dalı: Felsefe
Kabul Tarihi : 29/06/2021

XIII. asırda yaşamış büyük İslam düşünürü ve mutasavvıf Mevlâna Celaleddin Rumi çağları aşan düşünce ve eserleriyle sadece mensubu olduğu kültür coğrafyasını değil, tüm Avrupa ve batı dünyasını etkisi altında bırakmıştır. Mevlâna, her dilden, dinden ve renkten insanı hoşgörü ve sevgi ile kucaklamış, tüm insanlığın sevgi ve hoşgörü sembolü olmuş önemli bir değerdir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin evrensel düşünce ve eserleri günümüzde gündemdeki yerini korumakta, her geçen gün yeni çalışmalara, farklı bakış açılarına ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Düşünce ve eserlerinin her asırda kendini sürekli yenilemesi, Mevlâna'nın insanlığa ait değerlerin devamını ve evrensel ilkelerini kavramasında gizlidir. Bu çalışmada Mevlâna Celaleddin Rumi'nin din, dil, ırk, ideoloji, sosyal statü ve rolden uzak tüm insanlık adına sevgi ve barış toplumunun inşası, barış ve kardeşlik içerisinde birlikte yaşama arzusu ile ilgili düşünce, mesaj ve eserleri değerlendirilmiştir.

Öncelikli olarak, bireyin insanlık adı verilen büyük komüniteye aitliğinin savunulduğu, yerel nitelikteki bağlılıkların yerini evrensel bağlılığa bıraktığı, evrensel düşüncelerin benimsenerek, tüm dünyanın vatan olarak görüldüğü kozmopolitanizm düşüncesine değinilmiştir. Devamında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin tüm insanlığa sunmuş olduğu birlik, barış, kardeşlik, hoşgörü gibi evrensel eserleri ve mesajlarıyla kozmopolitik yönü ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kozmopolitanizm, Evrensel düşünce, Kardeşlik, Hoşgörü.

Çankırı Karatekin University Graduate School of Social Sciences Master's Thesis Abstract

Title of the Thesis : Mevlâna Celaleddin Rumi and Kozmopolitanizm
Author **:** Kadri SARGIN
Supervisor **:** Prof. Dr. İlhan YILDIZ
Department **:** Philosophy
Date **:** 29/06/2021

Mevlâna Celaleddin Rumi, who is a great Islam philosopher and sufi, lived in the Xlll th century ,affected not only his own cultural geography but also the whole Europe and Western world with his thoughts and works. He is a value that hugs everybody with love , from any language,religion,color ör body; he is a divine value that became a symbol of love and tolerance of the whole humanity. The universal thoughts and works of Mevlâna Celaleddin Rumi remain valid today and also inspire new work and different views. His thoughts and works are valid at every century is because of that Mevlâna had confirmed the humanity and its values and universal norms. At this study, the humanity love of Mevlâna Celaleddin Rumi to build a love and peace society, the thoughts, messages and works to live in peace and brotherhood are mentioned that are far away from the difference of religion, language,racism,political views, social statute or roles. Fundamentally, it is mentioned that individual belongs to the big community instead of local commitment; cosmic thoughts are adopted and the whole world is accepted as the homeland in this cosmopolitanism thought. Afterwards, the cosmopolitic part of Mevlâna Celaleddin Rumi iş mentioned with his cosmic works and messages that contain unity,peace,brotherhood and tolerance.

Keywords: Cozmopolitanism, Cosmic thoughts, Brotherhood, Tolerance.

KISALTMALAR

bkz	Bakınız
böl	Bölüm
C:	Cilt
çev	Çeviren
Hz	Hazreti
mad	Madde
m.ö	Milattan önce
m.s	Milattan Sonra
n.r	Numara
n.ş.r	Neşreden
s.	Sayfa
say	Sayısı
(s.a.v.)	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
tah	Tahkim
v.dğr	Ve diğerleri
vb	Ve benzeri
v.s	Ve saire
yay	Yayın
y.y	Yüz yıl
T.D.V	Türkiye Diyanet Vakfı

1. KOZMOPOLİTANİZM

1.1. Kozmopolitanizmin Etimolojisi

Kozmopolitanizm M.Ö. 4. Yüzyılda yaşamış, kozmopolit yani "*kozmos yurttaşı*" terimini ifade eden kiniklere kadar gitmektedir. Kelimenin ifade edilişi kasten ve istenerek dolaylandırılmıştır. Bunun sebebi ise Kiniklilerin gelenek görenek örf ve adetlerine karşı genel kuşkuculuklarının yansıtılmasıdır.[1] Yurttaş, yani belirli bir polise ya da yere bağlı olduğu bir şehri ifade etmektedir. Kozmo sözcüğüyle ifade edilmek istenen ise dünya ya da evrendir. Eski Yunanca evren ve polites yani vatandaş ya da hemşeri sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir.

Kozmopolit sözcüğünün asıl kullanım alanının ve önceliğinin amacı ise, geleneksel olarak kalıplaşmış bir düşünce olan dünya üzerinde yaşamını sürdürmekte olan her bireyin bir topluma ait olduğu düşüncesinin reddedilmesidir. Kozmopolitanizm dünyada tüm ülkeleri ve milletleri yakından ilgilendiren ulusal olmanın ötesinde uluslararası bir kavramdır. Kozmopolitanizm bir felsefi bakış olmasının yanı sıra aynı zamanda etik temeller üzerine oturtulmuş politik anlamda da uygulanabilir paradigma olarak tanımlanabilmektedir. Fransızca cosmopolite uluslar üstü ya da çok uluslu sözcüğünden alıntılanmış olup, etimolojik olarak kosmo-polites kelimesinden türetilmiştir.

Kavram tarihte ilk olarak Stoacılar tarafından kullanılmıştır.[2] Stoacı felsefeye göre insanın değeri ya da kıymeti onun evrendeki fiziksel yapısından bağımsız olmasıyla açıklanmamalıdır. Temelinde doğaya uygun birlikte yaşamak yani erdemli yaşamayı bu erdemli yaşamın sonucunda da kişinin mutluluğa ulaşacağı düşüncesini temel alan Stoacı felsefe evrensel etik ilkelerini de bu düşünceye bağlı kılmıştır. Bize göre bunun sebebi ise düşünme ve akıl sahibi olan insanlığın, evrenin tüm yasalarını belirleyen aklın tek sahibi olmasından dolayı, evreni tanrısal akıl aracılığıyla belirlemiş politik bir yapı olarak tanımlamasıdır. Bu anlamda kozmopolitanizm düşüncesine esin kaynağı olan Stoacı düşüncenin öncelikli hedefi toplumsal farklılıkları ve bu farklılıklara bağlı toplumsal çatışma teorilerini yok sayarak her

[1] Kwame Anthony Appıah, *Kozmopolitizm Dünya Yurttaşlığının Felsefesi*, çeviren: Fezal Gülfidan, Nika Yayınevi, Ankara 2017, s. 11.
[2] Asena Günal, "Kozmopolitanizm ve Yurtseverlik", *Birikim Dergisi*, sayı: 111-112, 1998, s. 8.

türlü din, dil, ırk, renk, zengin, fakir, barbar uygar, soylu köle, vb. gibi olguları yok saymak, bu olguları anlamsızlaştırmak ve gereksiz kılmaktır.[3]

Stoacı düşüncede insan yaşamında başlangıcından bitimine kadar yön veren evrensel yasalara inanılır. Bu düşünceye göre de evren baştan aşağıya tanrısal akıl ile donatılmış yasalarla, evrendeki insanlık ayrıştırmadan uzak, bir bütün ve uyum içerisinde yönetilir. Tanrısal akıl aracılığıyla belirlenen bu yasalar sayesinde gerek ahlaki gerekse de tüm evrenle uyum içerisinde bir yaşam sağlanacağı inancı benimsenmiş olup, bu inanç temelleri üzerinden hareketle Stoa felsefesi kozmopolitanizm düşüncesinin oluşumuna başlangıç, devamına ise katkı sağlamıştır.[4] Tanrısal akıl tüm insanlık alemine aynı akıl ve ahlaki yetileri vermiş olmasından dolayı, tüm insanlığın eşit ve aynı saygıyı hak ettiği düşüncesi kabul edilir. Bu yüzden dolayı da kozmopolitik anlamda her bir ferdin diğerlerine karşı ahlaken sorumlu olduğu tezi savunulur.

1.2. Kozmopolitanizmin Tanımı

Yunanca *kosmopolites* (dünya vatandaşı) kelimesinden türetilen terim, sosyal, politik, ahlaki ve felsefi çeşitlilikleri tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Kozmopolitanizm başlangıç noktası olan antik Yunan'da özellikle politik ve toplumsal düşüncelerin çok önemli bir parçası haline gelmiştir.[5] Kozmopolitanizm hareket noktası tıpkı ulus topluluklarında olduğu gibi tüm insanlık topluluklarının bir arada yaşayarak var olma gerekliliği şeklindeki basit düşünceden hareketle başlamıştır. Kavram tarihte ve günümüzde ulusal sınırlardan uzak ön yargılardan arınmış tek bir dünya devleti ya da dünya toplumu ideolojisini ifade etmektedir. Bu noktadan yola çıkarak kozmopolitanizm (dünya vatandaşlığı) haricinde hiçbir öteki ye yer vermeyen bir dünyaya ait olma durumudur. Evreni bir bütün olarak algılayarak ulusal sınırlardan bağımsız ve köksüz bir dünyaya ait olma düşüncesini özümser. Aynı zamanda kültürel farklılıkları benimseyerek kültürler arasındaki çeşitliliğe teşvik eder. Kozmopolitanizm de bireyin insanlık adı verilen topluluğa aitliği savunularak yerel nitelikli bağlılık yerini evrensel nitelikli bağlılığa bırakır.

---

[3] Birekul (2011), s. 35.

[4] ÖZYURT, C., "Küresel Vatandaşlığın Gelişimi İmkanı ve Küresel Değerler Eğitimi", *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*: *28-30 mayıs 2009 - Uşak: Bildiriler* (s. 159-166). Uşak.

[5] Mehmet Birekul, "Avrupa birliği – Türkiye ilişkilerinde Kozmopolitan Kimlik". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* cilt: 1, sayı: 1, 2011, s. 61-74.

Evrensel düşüncelerin kabul edildiği, sadece ait olunan yerin değil tüm dünyanın ülke veya vatan olarak görüldüğü esasına dayanan bir kavramdır. Düşünce ya da amaç her ne olursa olsun insanların tümünü tek bir topluluk olarak görmek, dil, din, ırk, mezhep ayrımı gözetilmeksizin hepsini bu kurumun bir parçası olarak kabul etme fikrini temel almaktadır.

Kozmopolitik düşüncede bölücülük, ırkçılık, yurttaşlık, ayrımcılık vb. gibi kavramlar reddedilerek, her ırk, her ulus, her devlet, her düşünce ve fikir değerli görülür. İnsan birey ulus ya da tür ayrımı yapılmaksızın tüm insanlığın bir bütün olarak evreni tekbir vatan olarak görmesi düşüncesi benimsenmektedir. Kozmopolitanizmin bu düşünceden yola çıkarak ulaşmak istediği asıl amaç ise farklı toplumları ve o toplumların tasavvurlarını ortak bir çatı altında birleştirme fikridir. Kozmopolitanizm çok kültürlülük bağlamında birlik ve çeşitliliği aynı anda bünyesinde barındırır. Etik ve kültürel olarak Kozmopolitanizm insanlık birliği, ayrıcalıkların ve ötekileştirmelerin ortadan kaldırılması, farklılıkların hoş görülmesi tüm insanlığın aynı dünyada yaşama zorunluluğunun yanında, aynı toplumun bir parçası olarak kabul etme ve farklı kültürlerin bir arada yaşaması eğilimini kapsamaktadır.[6]

Kozmopolitanizmin temelindeki hedefi ise, tüm dünya insanlığının hangi devletin ya da milletin vatandaşı olduğuna bakılmaksızın tek bir topluluk (insanlık topluluğu) olarak görmektir. Bu maksatla ulaşılmak istenen hedef kişinin sadece kendi ülkesinin vatandaşına değil diğer tüm vatandaşlara karşıda ahlaken sorumlu olma zorunluluğu düşüncesidir. Düşüncenin ana fikri tüm insanlığın hangi ırk ya da milletten olduğu ayırt edilmeksizin aynı topluluğa (insanlık topluluğuna) ait olduğudur. Bu bir bütün olarak dünyaya ait olma duygusudur. Sonuç olarak konuyu özetlememiz gerekirse kozmopolitanizm her bir bireyi tesadüfü olarak da olsa içerisinde bulunduğu evrende sadece insan olmasından kaynaklı dinsel, ırksal, toplumsal ya da ahlaki değerleri ayırt etmeksizin evrenin eşit ve ayrımsız bir üyesi olduğu düşüncesinin kabul edilmesidir.

Bu aynı zamanda evrensel ahlak sahibi olan her bireyin, diğer bireylere karşı sevgi, saygı ve eşit muamele gösterilmesine dair ahlaki bir kuralında kabulü manasına gelmektedir. Her birey kendi sorumluluğunun bilincinde olarak evrende ortak bir kaderi paylaştığı tüm insan topluluklarına karşı görev ve sorumluluklarının bilinciyle

[6] Birekul (2011), s. 65.

hareket etmelidir. Bu aynı zamanda ahlaki bir ödevin bilincinde olması durumudur. Kozmopolitanizm hiçbir devlet ulus ya da toplumun üzerine çıkamayacağı sınırları belirleyen tüm insanlığın sorunlarına eşit ve adil bir şekilde yaklaşan temel değerlerdir. Kozmopolitanizme bir değerler sistemi olarak yaklaşıldığında, tüm dünyada rasyonalize edilmiş bir evrensel kültür çevresinde birleşmek, kendi dışında kalan diğer kültürleri dışlamak yerine farklılıklarla kaynaşarak ötekilerin bir olduğu tek dünya vatandaşlığı şeklinde ifade edebiliriz. Kozmopolitanizm aydınlanma devri filozoflarından Immanuel Kant tarafından da sıklıkla kullanılmıştır. Immanuel Kant aynı zamanda kozmopolitanizm düşüncesine farklı bir boyut kazandırarak, düşüncenin hem ahlaki hem de politik açıdan ayrı bir biçim kazanmasında etkili olmuştur.[7] Kozmopolit düşünce genel itibariyle yerelden ulusala geçiş olarak adlandırılabilir. Bu geçiş sürecinde toplumun içerisinde bulunduğu sorunlar üzerinde yoğunlaşır.

1.3. Kozmopolitanizmin Tarihsel Arka Planı

Dünyadaki tüm insanlık alemini evrensel bir bütün olarak görmemiz mümkün müdür? Yoksa bu büyük topluluk değişik özellikli sosyal ve kültürel farklılıklardan mı meydana gelmektedir.? Şüphesiz ki bu sorulara verilecek yanıtlar farklı tartışmalara yol açabileceği gibi kozmopolitanizmin tarihsel arka planını hakkında da bilgi edinmemize yardımcı olacaktır. Kozmopolitanizm gelişim sürecinde her zaman tarihsel bir gelenek içerisinde konumlanmıştır. Bu tarihsel sürecin başlangıç noktasında kozmopolitizmin değişmez değerleri olarak adalet, doğruluk, hak, insanlık, akıl ve sevgiyi insanlık tarihinin büyük bir bölümünce kabul görmüş ve onaylanmış değerler olarak sıralayabiliriz.

Kozmopolitanizm düşüncesi tarihsel süreçte her ne kadar batı ile birlikte anılıyor ise de bunun aksine bu değerlerin doğuda ve batı dışı tüm dünyada uygulamalı ve teorik olarak birçok medeniyet tarihi üzerinde belki de binlerce yıl öncesinde anıldığı inkâr edilemez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kozmopolitanizm sürecinde farklı düşünen kesimler her ne kadar bu gerçeği görmezden gelseler de tarihsel sürecin detaylı incelemesi yapıldığında bu gerçek ile karşılaşılmaktadır. Vatandaş uyruk ya da millet olarak politik bir varoluş teoride varlığını gösteremese de uygulamalarda

[7] Aycan Cesim, "Immenuel Kant'ın Felsefi Görüşlerinin Uluslararası ilişkiler Disiplinine Yansıması", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, cilt2, sayı: 1, 2019, s. 4.

anlaşmakla mümkün kılınmaktadır. Tarihsel arka plana bakıldığında bunun örneklerini görmemiz mümkündür. Orta çağda, Mağribilerin yönetimi altında bulunan İspanya, sonrasında Osmanlı devletinde değişik çeşitli mezheplerden Hıristiyan ve Yahudiler uzun yıllar boyunca Müslüman kesimin egemenliği altında yaşamışlardır. Bu birlikte yaşama ortamını mümkün kılan sebep farklı toplulukların ortak evrensel değerler üzerinde anlaşmak zorunda olmalarıdır.[8]

17. yüzyılda Hollanda Rembrandt döneminde Yahudi topluluklarının Hollanda toplumuyla zamanla daha iyi ilişkiler kurması ve git gide kaynaşmaya başlamasıyla ilerleyen süreçte, Yahudi ve Hıristiyan toplulukları gerek sosyal gerek ekonomik gerekse de entelektüel bakış açılarını aralarında karşılıklı olarak değiş tokuş ettiler. Bu iki mezhep arasındaki hoşgörü ya da anlayış herhangi bir temel değer üzerinden ifade edilmiş bir anlaşmaya veya sözleşmeye dayanmıyordu. Bu sebeple bu tarihi hoşgörü örneğini kozmopolitik kültürlülüğün ilk deneyimi olarak kabul etmemiz mümkündür.[9] Kozmopolitanizm'de tarihsel süreci boyunca ortak fikir olarak, dünyanın ve tüm insanlık aleminin bir bütünün parçası olduğu görüşü savunulmuştur. Bu tarihsel sürecin arka planının temelini oluşturan düşüncede asıl olan ve merkeze konan yine insanlık düşüncesi olmuştur. Bu insanlık düşüncesi tarihsel süreçte git gide büyüyerek bütünleşen bir ulus ya da devlet olarak düşünülmüştür. Bu düşünceler aynı zamanda kozmopolit düşünce akımlarının da başlangıç noktası olarak görülebilmektedir. Kozmopolit düşünce anlayışının tarihsel arka planında yatan ve ulaşılması hedeflenen nokta, dünya tek bir vatandır ve üzerinde yaşayan tüm insanlar bu vatanın parçası düşüncesidir.

Ayrıcalıklı olarak herhangi bir dil, din ırk ya da mezhep ayrılığı yapılamaz. Eğer bu aşamada bir milliyetçilik yapılması gerekiyorsa bu milliyetçilik evrensel yani dünya milliyetçiliği olmalıdır. Bu mantıkla yola çıkıldığında ise millet ya da vatan farklılaşması olmayacağına göre diğer farklı milli değerlerde anlamlarını yitireceklerdir. Kozmopolitanizm kavramı zaman zaman benzer bir kavram olarak nitelendirilen ulusalcılık kavramı ile birlikte anılmakta ise de aslında birbirlerinden tamamen farklı iki kavramdır. Bu sebeple aynı anlamda tanımlamak doğru olmayacaktır. Düşüncenin ana temeli eski Yunan da tarih boyunca fikirleri ve

[8] Appıah (2017), s. 88.
[9] Appıah (2017), s. 88.

düşünceleriyle insanlığa ve felsefeye büyük katkı sağlamış olan kinik filozof Sinoplu Diogenes (M.Ö 412-323) tarafından atılmıştır.

Tüm insanlığın bir ve ortak olması fikrine dayanan düşünceler V. yüzyılın başlarında hareketlilik göstermeye başlamış olsa da düşüncenin gerçek anlamda kozmopolitanizm fikrini felsefe literatürüne kazanımındaki en önemli kişi Diogenes 'tir. Kinik filozof Diogenes tüm insanlık aleminin tek bir dünya vatandaşı olması düşüncesi ile tek dünya kardeşliği vurgusu ve kendini dünya vatandaşı olarak tanımlamasıyla kozmopolitik düşünce dünyasının kapısını tüm dünyaya açmıştır. Diogenes zamanın kısıtlayıcı ve dar nitelikteki örf, adet ve geleneklerini kabul etmeyerek kendisine nereden geldiği sorusu yöneltildiğinde; dünya vatandaşıyım (kosmopolites) cevabını vermiştir. Diogenes'in söylemiş olduğu bu sözler zamanın modern çağ filozoflarında kozmopolit dünya görüşleri için temel oluşturmuştur. Kozmopolitanizm fikri başlangıcında çelişkiler içeren bir düşünce kavramı olarak algılansa da kavramın asıl ifade etmek istediği içerik, herhangi bir ülke, millet, ırk ya da topluluğa bağlı olmama sadece ve sadece dünyaya ait olma ifadesidir. [10]

Devamındaki süreçte düşünce Stoacıları etkisi altında bırakmış Stoacılarda bu kavram üzerine yoğunlaşarak düşüncenin tüm insanlık üzerinden uygulanabilirliği üzerinden hareketle bu normları olumlu yönde geliştirerek kullanmışlardır. Kozmopolitik düşünce üzerinden hareket ederek tüm insanlığı ayrıcalıksız ortak bir dünyada bir araya getirme amacı Stoa düşüncenin evrensel ideali dolayısıyla da kozmopolitik düşüncenin hedefi haline gelmiştir.

Bu düşünceye göre evrensel yasalar sayesinde birlik, beraberlik eşit ve kardeşçe bir yaşama ulaşmak hedeflenerek, bunun gerçekleşmesi içinse uyulması gereken kurallar ya da yasalara itaat zorunlu kılınmaktadır. Böylece farklı kimlikleri bünyesinde barındıran kozmopolitanizm fikri karşıtı düşünceler, devletler vb. oluşumlar ortadan kalkmış olacaktır. Tüm insanlık adına bu düşüncenin hâkim olması sonucunda ise ulaşılan noktada gerek siyasi gerekse de felsefi anlamda tek dünya devleti, tek dünya yurttaşlığı var olacaktır. Kozmopolitik akımların batı düşüncesindeki ilerleme çizgisi tarih felsefesinde temel bulmaktadır. Tarih felsefesinin tanımına göre ise insan, ilk çağlarda ilkel evrelerinden başlayarak gelişiminin en üst evresine kadar ilerlediği aşama olarak değerlendirilir. Batı merkezli bu tür öngörülerin yayılmaya başladığı bu

[10] Birekul (2011), s. 66.

dönemde bu tür düşüncelerin desteklendiği çok önemli düşünceler ve ilerlemeler görülmüştür.

17.Yüzyılın başlarında Descartes'le anılan modernleşme sürecinde kozmopolitanizim hafife alınmayacak derecede ciddi bir ilerleme sürecine girmiştir. Aydınlanma sürecinin önemli filozoflarından biri olan Immanuel Kant' da bu ilerleme sürecine düşünceleriyle büyük katkı sağlamıştır. Batı dünyası bu düşünceleri kendine mal ederek merkeze kendini koymak kaydıyla tüm insanlık adına kozmopolitanizm düşüncesinden hareket etmeye başlamıştır.[11] Stoa felsefesiyle başlayan ve Immanuel Kant'ın da katkılarıyla kozmopolitanizm fikrini savunan ve destekleyen birçok farklı düşünür ve filozof sayesinde düşünceye farklı katkılar sağlanarak gelişimi sağlanmıştır. Kozmopolitanizm düşüncesi etnik kökeni, ulusu, tabiiyeti, mezhebi ya da milliyeti ayrımı yapmaksızın tüm insanlığı tek dünya vatandaşı olarak bir araya getirmek fikri çevresinde birleşmiştir. Sosyal bilimlerin farklı dalları da kozmopolitanizm fikri üzerinde farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Sosyologlar çok kültürcülük, hukukçular insan hakları, felsefeciler evrensel ve ahlaki değerler, siyaset bilimciler küresel yöntemler ve demokrasi biçimleri vs. gibi çok çeşitli boyutlardan ele alınarak farklı araştırma branşlarına konu olmuştur.[12]

1.4. Kozmopolitanizmin Amacı ve Hedefleri

Kozmopolitik düşünce dünyasında birey öncelikli olarak kendisi devamında ise kendini çevreleyen toplumunun tamamına karşı sorumludur. Kozmopolitik düşünce toplumlarının yetişmesi, evrensel düşüncede bireylerin yetişmesiyle mümkün kılınabilmektedir. Bu aşamada evrensel düşünce bireyin bu hedefe nasıl ulaşabileceği konusunda yol gösterici bir rol oynar. Bu ilkeleler dünya üzerindeki tüm toplumlar için geçerli değişmez ilkelerdir. Farklı kültürler farklı diller ve dinler insanlık aleminin değeri ve zenginlik kaynağıdır. Evrensel düşünce değerlerimiz bu zenginliği büyütür ve pekiştirir. Kozmopolitanizm evrende var olan ve yaşamını sürdüren her bireyin din, dil, ırk, ulus devlet ayrımı yapılmaksızın sadece insan olmalarından ötürü huzur içerisinde yaşamlarını sürdürmelerini hedefler. Günümüz global dünyasında toplumsallık ve kültürleşme adına atılan adımların incelenmesi

[11] Appıah (2017), s. 12.
[12] Ezgi Ören, "Stoacı düşüncede kozmopolitanizm", *Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı: 49, 2017, s. 306.

yapıldığında bu değerlerin bir ayrıştırma ve parçalanma süreci içerisinde olduğu dikkat çekmektedir. Yaşadığımız dönemde ağırlıklı olarak kendini ırkçılık, dincilik, mezhepçilik, vb gibi etnik köken ayrımcılığı başta olmak üzere ulusçuluk milliyetçilik gibi ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir politika yaklaşımı izlenmektedir .Bu tutumların sonucunda insanlık büyük sorunlarla ve krizlerle baş başa bırakılmaktadır. Ağırlıklı olarak yaşadığımız yüzyıl içerisinde kendini hissedilir derecede açık bir şekilde göstermekte olan bu kriz durumu şüphesiz ki çağımızın da en büyük problemlerinden biridir.

Konuyu felsefi açıdan ele aldığımızda ise felsefi düşünce dünyasında kozmopolitik düşüncenin yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde, sabit olarak bir topluluğa bağlılık düşüncesinin yerine, insanların evrensel bir topluluğa ait olduğuna ilişkin siyasal ve toplumsal teorilerin yaygınlık kazanmaya başladığı görülmektedir.[13] Bu düşüncenin arka planında ulaşılmak istenen asıl amaç insanlığın birbirlerini karşılıklı olarak dost ya da düşman olarak nitelendirmeleri değildir. Bunun yerine, etnik kökenleri, dinleri, dilleri ve ırkları hangi türden olursa olsun, ayrıştırmadan uzaklaşarak, iyi ve kötü insanlar olarak nitelendirilmesidir. Bu düşünce yaklaşımının fiilen de olsa kozmopolitanizm fikrinin ulaşmak istediği hedef ya da amacı olduğunu söylememiz mümkündür.

Günümüz modern dünyası farklı düşünce ve fikirleri özümsemiş, bu düşünceler doğrultusunda yaşamını sürdüren birey kitle toplum vb. oluşumlarla donanmıştır. Bu düşünce iki farklı ana düşünce üzerinde temellenmiştir. Bu fikirlerden biri, insanların kendilerini diğer insanlardan ayrıcalıklı ve bağımsız bir değer olarak gördüğü bireysellik, diğeri ise tüm insanlık alemi arasında ortak bir birlikteliğe dayalı toplumsal ve siyasal bir düzen korelasyonuna dayalı kozmopolitanizm fikridir.[14] Bu düşünceden hareketle tüm insanlık alemi eşittir. İnsanın aynı yaratıcı tarafından yaratılması birinin diğerinden üstün olmaması dolayısıyla da aynı haklara sahip olması evrensel eşitlik ilkesi kozmopolitanizmin odak noktası olmuştur. Hedeflenen bu fikrin egemen olması durumunda gerek siyasal gerekse de felsefi anlamda geleneksellik ve farklılıklar ortadan kalkacaktır. Eşitsizlik ve ayrıcalıkların ortadan kaldırıldığı, birlik beraberlik ve kardeşliğin hâkim olduğu bir evrensel dünya

[13] Appıah (2017), s. 13.
[14] Ören (2017), s. 307.

yurttaşlığı yani kozmopolites'e erişilecektir. Kozmopolitanizm rasyonelleştirilmiş veya belirlenmiş tek bir yaşam şekli ya da kültür çevresinde birleşmeyi ve bunun dışında kalan diğer tüm kültürleri dışlamayı reddeder. Ayrımcılık ve zıtlıkları reddederek ayrıcalıkların olmadığı ötekilerle kucaklaşan evrensel bir dünya vatandaşlığına ulaşmayı arzular. Başka olanı dışlamak yerine benimseyerek farklılıklara zenginlik kattığı düşüncesiyle evrensel hoşgörü, çok kültürlülük, kültürel empati gibi birleştirici ve bütünleştirici ilkelerle küresel sorumluluk bilinci içerisinde kültürel bir empatiyi hedefler.[15] Yaşamış olduğumuz evrende hiç bir bireyin ötekileşmediği kültürel ve toplumsal çoğulculuğa açık, ayrımcı, zıt ve kültür ekseni kapalı topluluk oluşumlarını reddeden kozmopolit dünya vatandaşlığını amaçlar.

Kozmopolitik düşünde ulaşılmak istenilen amaç, temelinde barındırdığı tüm değer ve ahlaki unsurları içeren, tek toplum hukuku üzerinden tüm insanlık alemini aynı derecede eşit ve değerli bir adalet anlayışı dahilinde kapsayacak evrensel bir hukuk ve adalet düzeni oluşturmaktır. Bu aşamada kendini dünya vatandaşı olarak görmenin dayandığı ahlaki temeller yerel ya da ulusal değerlerin çok daha üzerinde olmalıdır. Kozmopolitanizm ortak evren içerisinde bulunan insanlığın ulusal, kültürel, dilsel, dinsel, ırksal vs. gibi değerlerin daha da ötesinde yalnızca insan oluşundan ötürü değerli kılar. Evrensel ahlakın tümünde ortak bir görüşe sahip olunması, bu sebepten dolayı da tüm insanlığın eşit derecede değer ve saygı görmesi gerektiği düşüncesinin kabul edilmesini hedefler. Bu evrensel ahlakın tüm insanlık için ortak bir görüş çerçevesinde buluşmasından bu sebeple de tüm bireylerin eşit derecede değer ve saygı görmesi gerektiği bu durumunda ortak bir ahlaki emir niteliği taşıdığı vurgulanır. Evren tüm insanlık alemi için ortak bir yaşam alanıdır. Her bir birey bu evrensel dünyanın saygı değer bir üyesidir. Tüm insanlık ortak bir kaderi paylaşır. Her bire diğer bireye karşı sorumlu ve görevli olduğu bilinciyle hareket ederek evren yurttaşlığı görüşünün gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Kozmopolit düşüncenin ulaşmak istediği nokta, ilkesel bağlılık için gerekli olan bir olgununun hakikat ve hoşgörüyle somut düşüncenin ötesine geçirilmesi durumudur. Ayırt edici bir kozmopolit bağlılığın önemi çoğulculuktan geçmektedir. Dolayısıyla kozmopolit bağlılık sıkı sıkıya çoğulculuğa bağlılıktır.[16]

[15] Özyurt (2009), s, 72.
[16] Appıah (2017), s. 156.

Bu yüzden farklı toplumlarda yetişmiş farklı insan topluluklarının farklı değerlerini benimsemek bu değerleri zenginleştirerek ortak bir yerel bağlılığa dönüştürmek ve insanlığın evrensel bir parçası ve yaşam tarzı haline getirmeyi kozmopolitanizmin ulaşmayı amaçladığı hedeflerinden biri olarak gösterebiliriz. Kozmopolitanizm tüm bireylerin kendi değerlerini kültürlerini ve inançlarını özgürce yaşayabildikleri ortak bir evren hedefler. Kendi inanç ve kültürleri dışında kalan diğer tüm bireylerin kültür ve kimliklerine karşı hoşgörü ve saygı temelli ikili ilişkileri önemser. Kozmopolit bir demokrasiyi ve uygulama alanını mümkün kılacak çoklu vatandaşlık anlayışı kültürünün gelişmesini amaçlar. İnsanların kendi içsel dünyalarında mutlu olmalarının yanı sıra rasyonel anlamda da tüm insanlığın aynı tanrı tarafından yaratıldığı, aynı tanrısal akıldan yararlanıldığını vurgular. Bu sebeple de tüm insanlığın aynı eşit haklara sahip olması, farklılıkların ve ötekilerin anlamsızlığını savunur. kozmopolitanizm tüm insanlığa aynı pencereden bakan, eşitlikçi ve evrensel düşünceleri amaçlar.

Evrenin insanların tümünün bir bütün olarak üyesi oldukları bir kamu devleti olarak görülmesi gerekliliğidir. İnsanlığın tamamının aynı akla sahip olması, aynı hak ve eşitlik, aynı yasaların hükümlerine tabi olmalarından dolayı tamamının tek bir evrensel toplulukta birleşmesi durumudur. Her anlamda ve düzeyde eşitlikçi duruş ve kardeşçe yaşamlarını sürdürdükleri ortak evren fikri kozmopolitanizm idealini yansıtır.[17]

Kozmopolitanizm geçmişte yaşamış olduğumuz tarihsel arka planda, özellikle de içerisinde bulunduğumuz yüzyıl dahilinde tüm dünya ülkeleri ve toplumları adına yaşanılan sorunlar ve problemler karşısında daha bilinçli tutarlı ve etik bir duruş olarak ön görülmektedir. Kozmopolitanizm farklılıkların bir arada yaşayabilme arayışlarını ve toplumsal değişimlerin dönüşümü ve gelişimi için ortak bir değer yargısını ifade etmektedir.

[17] Ören (2017), s. 309.

Farklılıklardan uzaklaşarak her toplum ve kesim tarafından kabul gören evrensel değerler arayışı kozmopolitik düşünce sistemini oluşturmaktadır. Toplumların, ulusların ve devletlerin farklılıklarını korumak kaydıyla tüm bireylerin eşit, adil ve ayrıcalıksız olarak ortak bir etik ve ahlaki iş birliği içerisinde yaşayabilmelerini mümkün kılan üst düzey evrensel bir düşünce sistemi ve felsefi kavramdır. Kozmopolitanizm kendine özgü kültürel yaşam tarzından hareketle başlar ve bunu hem mümkün hem de tatmin edici bir yaşam biçimi olarak doğrular. Alışıla gelmiş geleneksel kültürlerden ayrı ve bağımsız, ortak uyuma dayalı kimlikleri oluşturarak dünyada kardeşçe ve birlikte yaşama kapasitemizi geliştirmekle birlikte aynı zamanda geleneksel köklülüğün önemini savunan liberal düşünce topluluklarına karşıda meydan okur.

İnsanların katı bir şekilde belirlenmiş bir kültürel kalıba sokulmasına karşı çıkarak, bireylerin birer kültür ürünleri değil doğuştan özgür ve eşit ortak bir evren yurttaşı olarak öngörülmelerini hedefler. İnsanların kültürler arasında dolaşıp bağ kurabilmelerini kolaylaştıran bunun için gerekli olan ortak bir düşünceye dayalı kültürel değerleri amaçlar. Her insanı ortak bir ilahi akıl kapasitesine sahip olmasından dolayı aynı ahlaki ve kültürel eşitliğe sahip tutarak mutluluğa bireyci bir anlam yükler, bireyin toplumsalcılık ve gelenekselciliğinden arınmasına, kendi kendine yeterli olduğu inancıyla gerek rasyonel gerekse de soyut anlamda tüm insanlığı evrensel ve eşitlikçi olarak kabul eder.

Kozmopolitik düşüncede evrensel yasalar karşısında eşit ve kardeş olan tüm insanlar aynı evrensel ortak aklı kavrayıp onun getirmiş olduğu kuralları benimseyerek bu kurallara uyarsa diğer farklı yapıların savunucusu olan devletler ve topluluklarda ortadan kalkacaktır. İnsanlar arasında eşitlik ve kardeşlik egemen olacak, gerek toplumsal gerek siyasi gerekse de felsefi anlamda tek bir düşünce, evrensel dünya kardeşliği düşüncesi hakim olacak dolayısıyla da gelenek görenek yasa veya birbirinden farklı çeşitli kuruluşların olmadığı bütün insanlık aleminin bir arada eşit ve kardeşçe yaşayabildiği evrensel kardeşliğe dayalı bir dünya var olacak bu dünyada var olan insanlık rasyonel merkezde bir birlerine bağlanarak tüm insanlık tek bir evrensel topluluk çatısı altında birleşecektir.[18]

[18] Ören (2017), s. 310.

Açıklamaya çalıştığımız konuyu toparlamamız gerekirse, kozmopolitanizm tüm insanlık aleminin içerisinde var olduğu ve yaşamını sürdürmeye devam ettiği evrende ayrıştırma ve ötekileştirmeden uzak bir yaşam hedefler. Dilsel, dinsel, toplumsal, ırksal, ulusal vs. mensubiyetlerin daha da ötesinde sadece ve sadece insan olmalarından kaynaklı evrensel insanlık topluluğunun üyesi olarak kabul eder. Bu sebeple bütün insanlığın eşit, aynı ortak hak ve özgürlüğe sahip olduğunu savunur. Bu görev ve sorumluluklar tüm insanlar tarafından ortaklaşa paylaşılan bir düzen ideali ile yukarıda anlattığımız öğelerin tamamını kapsar. Tüm toplulukların ve yapıların üstünde insanlığın tümünü eşit kardeşçe ve adaletli bir şekilde kuşatan evrensel bir düzen oluşturmak kozmopolitanizm düşünce fikrinin amacı ve hedefini oluşturur.

1.5. Kozmopolitanizmin Çeşitleri

Toplumsal birliktelik ve yaşama isteği toplumsal ilişkiler ağı vasıtasıyla bir araya gelerek bütünleşmiş, bu sayede bireylerin yaşam imkanları ve birbirlerine karşı duydukları sorumlulukları kendi toplumu ya da ulusu dahilinde kalmayarak genişlemiş, kendi sınırlarının dışına çıkarak, yerel ve ulusal topluluklardan ayrı biçimde farklılıklara duyarlı bir gelişim göstermiştir. Bu yeni toplumsallık biçimi neticesinde bireyler kendilerini sadece ulus ya da ait oldukları topluma karşı sorumlu hissetmelerinin yanı sıra, hukuken ahlaken ya da etik anlamlarda da tüm insanlığa karşı sorumlu hissetmelerini gerekli kılmıştır.

Bu düşünce sisteminin özümsenmesiyle birlikte kozmopolitanizm kavramı hedefine ulaşmış, kendi tanımını kazanarak tüm dünya üzerinde belirli bir topluluğun ya da siyasal yönetimin değil tüm insanlık alemini farklılıklarıyla özümseyerek evrensel manada faklı kimliklerle yoğrularak iç içe geçmiştir. Bu süreçte kozmopolitanizm ve çok kültürlülük kavramları farklı şekillerde tartışma konusu olmuş evrensel manada birbirine bağlı olan ulus ve insanlığın bir arada eşit ve adil bir şekilde yaşayabilme imkanları sorgulanmış ve ortaya kozmopolitanizmin bunu nasıl bir yol izleyerek çözüme ulaştıracağı sorusu çıkmıştır. Bu soruya cevap olarak kozmopolitanizm iki farklı çeşidinden bahsederek başlayabiliriz. Bunlardan ilki ahlaki kozmopolitanizm diğeri ise siyasal ya da diğer bir adıyla politik kozmopolitanizmdir.

1.5.1. Ahlaki Kozmopolitanizm

Tüm insanlık aleminin doğuştan eşit ve aynı tek bir ahlaki topluluğa karşı sorumlu olması ve o topluluğun ayrıcalıksız üyesi olması durumudur. Ahlaki düşüncede kişi iyi niyetli bir tutum içerisinde ise istemeden yapmış olduğu yanlışlar bile onu doğru yola götürür.[19] Din dil millet ulus gibi kavramlar reddedilerek farklılıkların ortadan kaldırılması ve hoşgörülmesi, tüm insanlığı aynı ahlaki topluluğun bir parçası olarak görmeyi kültürel ve etik bir tutum olarak birliktelik ve çeşitlilikten yana birlikte yaşama eğilimini zorunlu kılar.[20] Yasalar tarafından kontrol edilmesine gerek olmadan, insanların ahlaki davranışlarının sonucuna odaklı, kanuni yaptırımlar aksine, etik ve ahlaki standartları kapsayan davranışları temel almaktadır. Belirli bir davranışın ahlaki kozmopolitanizm'e uygun olup olmadığı, yalnızca o kişinin kişisel ve etik değerleri tarafından değil, yaşamını sürdürdüğü toplumdaki tüm bireyler tarafından belirlenmektedir. Özet olarak ifade etmek gerekirse, yapılacak olan bir eylem ahlaki kozmopolitanizmin sınırları içerisinde kalabilmesi için, bunun herhangi bir şekilde yarar bekleme, art niyet taşıma, çıkar sağlama, cezadan çekinme ya da yasaya uyma gibi nedenlere dayanmaması gerekmektedir.

1.5.2. Siyasal ya da Politik Kozmopolitanizm

Hukuka ve hukuk kurallarına dayalı olarak tanımlayabileceğimiz diğer bir çeşididir. Burada kastedilmek istenilen durum ahlaki kozmopolitanizmin uyulması zorunlu kılınan kurallarının tüm bireylerce kabul edilmesi, ayrı topluluk ülke devlet vs. gibi kavramlara tekbir dünya vatandaşlığı adı altında uyulması zorunlu kılınan hukuk kurallarının bütünü olarak kabulüdür.

Bu aşamada kozmopolitanizm bireysel genellik ve evrensellik anlamlarında uyulması gereken üç kavramı karşımıza çıkmaktadır. Kozmopolitanizm hakkında her ne kadar farklı görüş ve düşünceler olsa da sonuç olarak ahlaki, siyasal ya da politik olarak adlandırdığımız bu görüşlerin üç ana temele dayandığını söylememiz mümkündür.[21] Bu temeller:

[19] Mustafa Çevik, *Mevlâna'da Aşk ve Varoluş*, İnsan Yayınları, İstanbul 2018, s.37.
[20] Özyurt (2009), s. 62.
[21] M. Zahit Böcek, "Pogge ve Held'de Kozmopolitizm ve Egemenlik İlişkisi", *UluslaraArası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, sayı:3, 2017, s. 87.

1. Bireysellik

2. Genellik

3. Evrensellik

1.5.2.1. Bireysellik

Bireysellik kavramıyla anlatılmak istenilen düşünce, birlik yani tekliktir. Bu amaçla birey merkezli düşünce amaçlanarak, kişinin esas alması kastedilmiştir. Bu anlamda asıl ulaşılmak istenen amaç, etnik köken, din, dil, mezhep, toplum vs. gibi ulusal ya da toplumsal kimliklerden uzaklaşmak ve insan merkezli bir yaklaşım ile bireyselliği ön plana çıkarmaktır.

1.5.2.2 Genellik

Genellik kavramına dayandırılmasından kasıt, bireyin sadece kendi çevresine veya aynı guruba mensup olduğu kişi ya da topluluklara karşı sorumlu olması değildir. Asıl anlaşılması ve altının çizilmesi gereken kısım; ayrım yapılmaksızın tüm insanlığa karşı sorumlu olması, etik ve ahlaki görev ve sorumluluklarının bilincinde olması ve buna uygun hareket etmesidir.

1.5.2.3 Evrensellik

Evrensellik kavramı tüm insanlığa eşit bir şekilde yaklaşarak İnsanları dilinden, dininden, bağlı bulundukları ülke ya da devlet üzerinden yorumlanmamasıdır. Burada tüm insanlık bütünün bir parçası olarak görülür. Ayrım yapmaksızın bir tutularak eşit muamelede bulunulur. Evrensel adaleti sağlamak kaydıyla tüm insanlığın birbirlerine karşı etik ve ahlaki sorumluluk yükümlülüğünün bulunduğu kastedilmektedir.[22] Böylece uluslar ya da devletler sadece kendi ülkesinin vatandaşlarına karşı değil, ayrım yapılmaksızın tüm ülke vatandaşlarını aynı şekilde eşit ve değerli görerek tamamının hak ve hukukuna eşit derecede saygı gösterecektir.

[22] Ören (2017), s. 307.

1.6 "Universality" Kavramı ve Kozmopolit İlişkisi

İngilizce bir sözcük olan ve genellik, yaygınlık daha geniş anlamıyla evrensellik manasına gelen *universality* kelimesi kozmopolitan ya da kozmopolitanizm kelimeleriyle tanım olarak aynı içeriğe sahiptir ve aynı anlamı taşımaktadır. Kelime manası olarak aynı anlamı taşıyan terim bireysel olarak ifade edilmek istenilen durumların anlatılması halinde sıklıkla tercih edilmektedir. Genelleme ya da yaygınlık olarak kullanılmasından ötürü çoğunlukla bir ifadeyi belirtmek amacıyla kullanılır. Kelime manası olarak ortak anlam ifade eden terimin kozmopolitanizmden farkı kısıtlı olarak bir kelime ya da ifade karşılığı olarak kullanılmamasıdır. Kozmopolitanizm bir terim olmanın ötesinde bir düşünce sistemidir.

Bu düşüncede birey insanlığın ortak paydası olarak görülür. Yerel olan bağlılığın dışına çıkılarak bu bağlılık evrensel boyutlara taşınır. Yerel düşüncelerin yerine evrensel düşünceler benimsenerek sadece ikamet edilen yer değil tüm dünya bütünüyle tek bir vatan olarak düşünülür. Bu düşünce çerçevesinde ağırlıkla siyasal, kültürel, felsefi ya da sosyal anlamda bahsedilen düşünceyi destekleyen ve uygulayan kişi ya da toplukları kozmopolitan ya da kozmopolit olarak adlandırabiliriz. Kozmopolitanizm ya da *universality* çeşitliliklere açık ve birliktelikten yana bir tutum sergileyerek, farklılıkları zenginlik olarak değerlendirir ve hoşgörü ile yaklaşır.

Kozmopolitanizm alışıla gelmiş evrensel görüşü ifade ederken tüm insanlığı kapsayan bir bütünlük içerisinde *universality* kavramı ile bir farklılık gözetmeksizin genel anlamlarıyla ulaşılmak istenen hedefe birlikte vurgu yapmaktadır. Aynı anda hem kozmopolitanizm hem *universality* düşüncesi ya da terimi üyesi bulunulan tüm insan toplulukları için ya da teorik olarak insan topluluklarını bir arada tutan bağın ortak amacı olarak gösterilebilir.

Ötekicilik ve ayrıcalıklardan uzaklaşmak, birlik beraberlik ve eşitlik kavramları hem *universality* hem de kozmopolitanizmin düşüncesinin öncelikli referanslarıdır. Kozmopolitanizm düşüncesi bireyin kendi içerisinde hiçbir farklılığa ve ötekileşmeye yer vermediği düşüncesidir. Ayrıcalıklardan uzak bireysel düşüncelere yer verilmeyen bir dünyaya ait olmanın ön görüldüğü, yani imtiyazsız bir bütün olarak dünyaya ait olma hissiyatıdır. *Universality* kavramı da bu manada toplumların

ortak bir dünya anlayışını benimseyerek tüm dünya üzerinde ötekilerden arınmaktır. Tüm kimlik ve kültürlerin huzur ve barış içerisinde evrensel düşünceye ve kültürel çeşitliliğe açık evrenselleşme sürecini bir bütün olarak kabul eder.

Universality kavramıyla küreselleşen dünyamızda, farklı toplum ve kimliklerle bir arada yaşama ve bütünleşme düşüncesi, kamusal anlamda toplumsal değişimlerle paralel biçimde olumlu şekilde anlam değiştirmiş, genellik anlamına zenginlik kazandırarak evrensel anlamda çok kültürlülük ve kozmopolitanizm değerleriyle birlikte anılmaya başlamıştır. Kozmopolitanizm, *universality,* evrensel dünya gibi düşünce sistemleri küresel dünyamızda özellikle de yaşamış olduğumuz yüzyılda tüm insanlığın ötekileşmeden uzak ayrıcalıksız eşitlikçi bir düzen çerçevesinde birleştirir. Yaşamış olduğumuz dünyada din, dil, ırk, ulus, devlet, millet vs. gibi kavramsal sorunlarla daha adil ve etkili çözüm yolları üretmesi beklenir. İnsanlık aleminin zenginliği ve çeşitliliği evrensel bir bütün olarak farklı toplumların sosyo-kültürel farklılıklarından meydana gelmiştir. Günümüzde artık mikro ulusal ya da uluslararası nitelik yurttaşlığından ziyade evrensel yurttaşlık anlayışını tanımlayan, demokratik yurttaşlık, ekolojik yurttaşlık, gibi yeni evrensel uzanımların ilerlediğini görmekteyiz. Kozmopolitik ve *universality* düşünce kavramları, farklılıkların oluşturduğu bu çok yönlü ilişkiyi birlik ve çeşitlilik içeren ortak bir norm üzerinde şekillendirir. Hiçbir toplum ulus ya da devletin üzerine çıkmaması gereken ölçü ve sınırları belirleyen adaletli eşit ve ayrıcalıksız bir biçimde tüm insanlığın ortak çıkarlarını korumaya ve kollamaya odaklaşmış öncelikli değer yargılarını gözetir.

Gerek kozmopolitanizm düşüncesi gerekse de *universality* kavramı kendilerine karşıt olan sistem ve düşünceler karşısında birçok müdahale ve olumsuzluklara karşı ayakta kalmayı başarmıştır. Bu olumumsuzlukları kozmopolitanizm düşüncesini kabul etmeyen, bir arada yaşama düşüncesi karşıtı radikal kesimler olarak değerlendirebiliriz. Bu iki benzer kavram olan kozmopolitanizm ve *universality* düşüncesinde dikkat edilmesi gereken husus şudur. Evrensellik kavramı genellik ve yaygınlık anlamlarında kullanılması durumlarında, kozmopolitanizm düşünce ya da tanımından uzaklaşarak kişinin kendini dünya vatandaşı olarak görme ve ahlaki temellere dayalı bir insan topluluğu düşüncesinden ayrılması farklılığıdır. Kozmopolitanizm kavramı, dünya üzerindeki tüm insanlığı eşit ve adil bir birlikteliğe davet ederek tüm insanlığı aynı ahlak topluluğunun bir parçası olarak görür. Bunu

yaparken de bireysel kimliklerden kaynaklanan farklılıklar hiçe sayılarak tüm insanlığın kardeşçe ve huzur içinde birlikte yaşama anlayışına teşvik eder. Tüm bu düşüncelerin arka planında oluşturmak istenilen amaç ise ortak bir dünya topluluğudur. Düşünce sadece ulusal topluluklarda değil aynı zamanda insan topluluklarında da bir arada yaşayabilme yetileri geliştirmemiz gerektiği düşüncesinden hareketle başlar.[23] Her iki düşünce sistemine karşıda gerek geçmişte gerekse yaşamış olduğumuz çağda farklı kesimlerce gerek bilgi gerekse de kültürel anlamlarda gelenekselleşmiş bazı bilgi, gelenek görenek veya adetlerin olmuştur. Bu yanlış bilgi kültür geleneğinin birçok toplumda süre geldiği ve geleneğin geçerliliğini hala koruduğunu, bu gerçeğin bir bütün olarak var olduğunu öne sürmemiz mümkündür.

Bu geleneğe bağlı düşünce birey ya da toplumlar kozmopolitanizm den ilkesel olarak ayrı zıt anlamlar taşır. Dolayısıyla bu düşünce kozmopolit düşüncenin reddedilmesi ya da karşı çıkılması anlamına gelmektedir. Diğer yandan birbirleri ile yakından ilişki içerisinde olan iki terim etik çerçeve dahilinde tüm insanlığa uyulması gerekli ve zorunlu olduğu ilkeleri şart koşar. Dolayısıyla bu ilkeler her yerde ve her zaman tüm insanlık için geçerli bir yasa niteliği taşımaktadır. Kozmopolitanizm *universality* ile birlikte daha geniş olarak gerek siyasal gerek tarihsel gerek epistemoloji gerekse de etik ve modernite ye uygulanabilmektedir. Birbirinden farklı bu kavramların *Universality* kavramına uygulanmasını kısaca şu şekilde özetleyebiliriz.

1.6.1. "Universality" Kavramının Farklı Alanlarda Uygulaması

Kozmopolit bir siyasal modelin varlığı ve devamlılığı, ulus toplum anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte daha güçlü bir hal alır. Toplumsal ilişkiler yerel nitelikteki özelliklerini kaybederek daha geniş anlamda ulusal ve ulus ötesi biçiminde şekillenerek daha geniş bir uzam içerisinde yeniden yapılanır. Bunun sonucunda ise ataerkil düşünce ve toplumsal baskıların yerini çağdaş düşünce ve katılımcı demokrasi anlayışı alır. Kavramın tarih alanına uygulamasıyla Tüm insanlık ve bu insanlığı bir arada tutan farklı toplumlar için eşitlikçi, sabit evrensel bir yasanın oluşturulması hedeflenir. Bu sayede geçmişte alışıla gelmiş ataerkil düşünce ve topluluklardan arınılacaktır. Milliyetçilik, ırkçılık, mezhepçilik vs. gibi sorun ve

[23] Appıah (2017), s. 16.

krizlerin çözümü ve bu çözümler için ortak iş birliği ortamının oluşturulması mümkün kılınacaktır. Milliyetçilik ya da vatanseverlik gibi kozmopolit düşünce ile karşılıklı çatışma içerisinde olan kavramların çözümü, eşit ve tek bir insanlık topluluğuna ulaşılmasıyla çözüme kavuşturulacaktır. Epistemolojik açıdan Bilgi, her yerde ve zamanda bireye göre değişmeyen, eşit, nesnel ve tarafsız olmalıdır. Bilgiye ulaşmadaki en önemli unsur gelenekselci kalıbın dışına çıkarak deneysel yöntemlerden yararlanmaktır. Sosyal ve kültürel anlamda eşit ve ayrımsız tüm kesimlerce ulaşılabilir ve uygulanabilir bilgiye ulaşılması ve bu bilgilerin gerektiği yer ve zamanda gerektiği şekilde uygulanmasıdır.

Etik açıdan Kozmopolit yapının benimsendiği kültürlerde birlik, beraberlik ve dayanışmanın temel alındığı bir düzenin hâkim kılınacağı düşünülür. Sadece belirli bir topluluğa bağlı bulunmanın ötesinde kendini evrensel anlamda dünya vatandaşı olarak görme, belirli bir kitle gurup ya da topluluk karşısında sorumluluk duygusu yerine tüm insanlığa karşı ahlaki mesul ve sorumlu olunduğunu ilke edinmek esas alınır. Bu ilkeler doğrultusunda uygulanması zorunlu kılınan kuralları benimsemek esas alınır.

Modernite açısından Siyasal, sosyal, politik ve ahlaki alanlarda ulaşılmaya çalışılan amaç, modern toplumsal gelişim ve ilerleyişin temel ilkeleri ve düşüncelerini öngörmek, küresel dönüşümün kozmopolitanizm karşısında ele alınan sorun ve problemleri karşısında yeni stratejiler ve çözüm mekanizmaları geliştirmektir. Modernleşen kozmopolit dünya toplumu için eşitlikçi ötekileşmeyen argümanlar bulmak ve geliştirmek.[24] *Universality* kavramının kozmopolitanizm ilişkisi çerçevesinde evrensel düşüncenin ortak olarak paylaşıldığı normları üzerinden temel bulduğu görülmektedir. *Universality* kavramı kozmopolitanizm ile birlikte çeşitliliği içermekle birlikte aynı zamanda bireysel hakların ve toplumsal birliktelik ilişkilerinin ulaşılması gereken alternatif bir yoldur.

[24] Özyurt (2009), s. 22.

2. MEVLÂNA FELSEFESİ VE ÖTEKİ MEDENİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

2.1. Mevlâna Felsefesini Anlamak

Mevlâna Celaleddin Rumi ölümünün üzerinden yaklaşık olarak 746 yıl (17 Aralık 1273) geçmiş olmasına rağmen dünya tarihinde arkasında en fazla eser ve etki bırakan düşünür, filozof ve İslam alimlerindendir.[25] Milletlerin ilim ve düşünce dünyasına açılmalarında alimlerin, şairlerin, düşünürlerin ve yazarların çok büyük katkıları olmuştur. Toplumların ortak değer yargıları, kültürleri, düşünüş, yaşayış vs. gibi maddi ve manevi şahsiyetleri ve düşünceleri bu alimler, şairler, düşünür ve yazarlar sayesinde muasır seviyelere ulaşmıştır. Tarih boyunca yaşamış ve yok olmuş birçok farklı medeniyette tarih, edebiyat, sanat, musiki, din, mimari vb. gibi alanlarda yaşamış olduğu çağa imzasını atmış ve günümüze kadar isimlerinden ve eserlerinden söz ettirmiş manevi liderler ve düşünürler olmuştur. Bu düşünürlerden biri de on üçüncü yüzyıldan çağlar ötesine seslenen, hoşgörü ve tevazuunun, simgesi haline gelmiş en bunalımlı ve zor zamanlarda bile düşünceleri ile insanlık alemine ümit ışığı olmuş bir isimdir. Sadece yaşadığı coğrafyayla sınırlı kalmayarak yedi kıtaya sevgi, saygı, hoşgörü, birlik ve beraberlik mesajları vermiş, gel çağrısı ile tüm insanlığın gönül gözüne seslenerek dünya üzerinde din, dil, ırk, ulus, devlet, millet ayrımı gözetmeksizin her kesimden ve düşünceden insanın sevgi ve saygısını kazanmış gönüller sultanı Mevlâna Celaleddin Rumi'dir.[26] Mevlâna felsefesi kimsenin kimseye muhtaç olmamasıyla özgürlüğü, kimseye müdahil olmamasıyla affediciliği, evreni yaratan Allah'ın yaşamı oluşturan kuralları belirlemesiyle yaşamı yaşatmayı aşkı, misalleri anlatmasıyla şiddeti dışlamayı, karşılıksız vermesi ve hiçbir menfaat beklememesi ile cömertliği, hiçbir dine ırka, mezhebe yada millete ait olmamasıyla evrenselliği, Yaradan'ın verdiği nimetleri bütün insanlığa ayrım yapmaksızın sunmasıyla adalet hoş görü ve tevazuuyu amaç edinir. Mevlâna Celaleddin Rumi yaşamının her evresinde alçak gönüllü, büyük küçük, zengin fakir ayrımı yapmaksızın, alim cahil, Müslüman, Hıristiyan ayrımı gözetmez, her

[25] İsmail Yakıt, *Batı düşüncesi ve Mevlâna*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013, s. 9.
[26] Vedat Genç, *Mevlana ile ilgili Yazılardan Seçmeler*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010, s. 15.

kesimden bütüne aynı tevazu ve alçak gönülle yaklaşırdı. Hayatının hiçbir evresinde kendini beğenmişlik gurur ve kibir görülmezdi. Sadece hoş görü ve tevazuuyu şiirleştirmekle kalmaz aynı zamanda söyledikleri sözleri öncelikli olarak uygulardı.[27] Mevlâna Celaleddin Rumi eğitime büyük önem verir toplumsal yaklaşımı bireyler üzerinden hareketle bireylerin bir, bir kurtuluşunun sonucunda toplumun kurtaracağı inancıyla hareket eder, insanları olayları ve eşyayı bir bütün oluşturarak görmenin önemi üzerinde durur. Varlığın algıladığımız bölümüyle, olayların bütününden ayrı bir kısmıyla ve eşyanın tek bir yanını görmenin eksiklik oluşturacağını vurgular, bu eksikliklerin de insanları doğru bilgilerden uzaklaştırarak yanlışa ve hatalı sonuçlara götüreceğinden bahsederdi.[28] Yaşadığı dönemin lisanıyla insanlara ölçülü hikayeler anlatır hayata dair yaşanmış örnekler verir. sabırlı hoş görülü ve tevazu sahibi bir mürşit olarak sadece söylemiş olduğu sözlerle ya da öğütlerle değil bunları bizzat kendisi de uygulayarak örnek oluştur. Eğitim ve öğretimin asıl amacını, kişinin kendi içerisinde Allah yolunda çıkılan yolculuk olarak değerlendirirdi. [29] Mevlâna Celaleddin Rumi çoğunlukla eserlerinde şiiri bir araç olarak kullanmış on üçüncü yüzyılın en büyük ve ses getiren düşünür alim ve şairlerinden biridir. Mevlâna geride bırakmış olduğu eserlerinde kullandığı deyiş ve teşbihleri ile günümüz yazar ve şairleri başta olmak üzere her kesimden okuru kendine hayran bırakacak bir incelik ve güzelliktedir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserlerinin ve şiirlerinin hareket noktası gönül eğitimi üzerinedir. Bu yüzden asırlar öncesinde kusursuz bir güzellikte kalp diliyle kaleme alınan bu sözler, yüz yıllar sonrasında bile zaman sınırı tanımaksızın insanlığa mutluluk ve huzur sunmaktadır.[30] Mevlâna Celaleddin Rumi eserlerinde her varlığı kendi hal durumuna ve yaradılış manasına göre kıymetlendirmiştir. Bu sebeple hem varoluş hikmetini hem de yaradılış amacını bildiği tüm varlıkları onları yaradan hikmetine duyduğu sevgi ve saygıdan ötürü sevmiştir. Gösteriş ve kibirden her zaman uzak duran ve durulmasını öğütleyen Mevlâna Celaleddin Rumi yaşadığı sade hayatının yanı sıra kıyafetleri ve yaşam şekli ile de mütevazi bir alimdi. Başında deve tüyünden yapılı başlığı, üzerine önünden yırtmacı bulunan uzun etekli ve geniş kollu sade bir elbise giyer ve elbisesinde muhakkak bir yırtmaç bölümü bulundururdu. Bu yırtmacın amacı ihtiyaç

[27] Vehbi Vakkasoğlu, *Aşk çağlayanı Mevlâna*, Nesil yayınları, İstanbul 2009, s. 193.
[28] Vakkasoğlu (2009), s. 254.
[29] Emine Ceylan, *Akademisyenlerin dilinden Hz. Mevlâna*, Akademi basın yayın, İstanbul 2017, s.121.
[30] Genç (2010), s. 196.

sahibi birine vermek ya da hediye etmek istediğinde kolay bir şekilde üzerinden çıkartabilmesi içindi. Çoğunlukla da öyle olurdu. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin elbisesi üzerinde çok fazla durmaz ihtiyaç sahibi biri olduğunda sıklıkla el değiştirirdi. Dünyalık ve geçici heveslere değer vermez halkın giyindiği şekilde sade ve mütevazi giyinir, cübbe ve sarığın insanı alim yapmayacağı alim olmanın insanın özünde bulunan bir maharet olduğunu söylerdi.[31] Mevlâna Celaleddin Rumi hakka olan aşkını ve onun yarattıklarına olan sevgisini gösterişsiz samimi bir tarzla anlatmıştır. Sanatını gösterişten uzak amacına ulaşmak maksadıyla icra etmiş olan Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserleri samimiyet, mana ve anlamlar içerir. Hoş görü ve merhamet simgesi Mevlâna Celaleddin Rumi tüm kesimlerce kendisine gösterilen yüksek saygı ve itibarı her zaman mütevazilikle karşılamış, bu ilgiyi daima hak ve adalet için hakkaniyet yolunda kullanmış, adaletsizliklere müdahale ederek önlemiş, her insana ayrım yapmaksızın eşit şekilde değer vererek kutsal varlık seviyesine yükseltmiş evrensel düşünce sahibi fikir ve sanat alimidir.[32] Yaşamış olduğu dönemin en üst devlet yöneticilerinin de büyük sevgi ve saygısını kazanmış olan Mevlâna Celaleddin Rumi, bu yüksek itibarına rağmen sıradan insanlar gibi mütevazi davranır ve doğal olmayı tercih ederdi.

> *"Bir gün sevenleri, ondan imam olup kendilerine namaz kıldırmasını rica ettiler. Kabul etmedi. Israr edilince de şöyle dedi:*
>
> *"Biz abdal kişileriz, her yerde oturur kalkarız. İmam olmaya ise tasavvuf erbabı olan, temkinli takvalı bir kimse lazımdır. Bu sözlerinden sonra da orada bulunan Sadreddin Konevi'nin imam olmasını teklif etti. O da imam oldu."*[33]

Hoş görü ve mütevazi timsali Mevlâna Celaleddin Rumi, din, dil, renk ya da inancı ne olursa olsun insanları ayırt etmez, tüm insanlığa aynı pencereden bakar, aynı gözle görürdü. Müstahzar bir ahlak, mümeyyiz bir karakter sahibi, örnek yaşantısı ve kişiliği ile her dinden ve dilden kesimi etkileyen bir özelliğe sahipti.[34] Tüm insanlığın tek ve aynı yaratıcı tarafından yaratıldığı, tüm insanlarında doğuştan iyi insanlar

[31] Vakkasoğlu (2009), s. 207.
[32] Genç (2010), s. 270.
[33] Vakkasoğlu (2009), s. 234.
[34] Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkibeleri*, çev: Tahsin Yazıcı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.17.

olarak dünyaya geldikleri, kötülüklerin sonradan meydana geldiğini düşünürdü. Bu kötülüklerin değişmez olmadığı, iyinin kıymetinin bu kötüler sayesinde tezahür edeceğine inanarak, kusur görmeyi hoş bulmaz insanların başkalarının kusurlarını aramak ya da bulmak yerine kendi kusurlarını görmeleri gerektiğini öğütlerdi. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin bu düşünceleri onun evrensel düşünce dünyasının güzel örneklerinden bir kaçıdır. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin her kesimden insanın ilgisini çekmesi etrafında din, dil, renk, ayrımı yapmaksızın yetmiş iki milletten her insanı dev bir mıknatıs gibi çekiyor olmasının sebebi onun kişisel gelişiminin çok sağlam oluşunda gizlidir.[35] On üçüncü yüzyıla düşünceleri ve eserleriyle damgasını vuran Mevlâna Celaleddin Rumi günümüze birçok eser bırakmıştır. Mesnevi ve Divan-ı Kebir başta olmak üzere; Selçuklu hükümdarına ve dönemin ileri gelenlerine öğüt için ve kendisine sorulan sorulara cevap niteliği taşıyan dini ve ilmi konuları açıklamak amacıyla yazdığı Mektubat bunların önde gelenleridir. Altmış bir bölümden oluşan ve oğlu sultan Veled tarafından çeşitli meclislerde ve ortamlarda yaptığı sohbetlerin toparlanmasıyla oluşturulan Fihi ma fih, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin yedi meclisinin yedi vaazının not edilmesi ile oluşturulmuş Mecalis-i Seba diğer önemli evrensel eserlerdir.[36]

2.2. Mevlâna Felsefesinde Yedi Mecliste Ele Alınan Konuların Tasnifi

a) Yanlışlara sapmış olan toplulukların hangi yollarla kurtulacağı.

b) Tövbe edip doğruyu bulanların Allah'ın sevgili kulları oldukları.

c) Taksirden tahliye ve düşünceyle gafletten uyanma.

d) Bilginin değeri

e) İnanç'taki kudret

f) Uykuya dalış.

g) Düşüncenin önemi [37]

[35] Ömer Faruk Reca, *Mevlâna ile Ruhun Uyanışı*, Akis kitap, İstanbul 2007, s. 126.
[36] Genç (2010), s. 9.
[37] Emine Yeniterzi, *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna*, TDV Yayınları, Ankara 2018, s. 31.

a) Yanlışlara Sapmış Olan Toplulukların Hangi Yollarla Kurtulacağı

Toplumların değerlerini yitirerek yok olmaya yüz tutmalarının ahlaken bozulmalarıyla başlayacağı, böyle bir zamanda da kurtuluşun ancak Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünnetlerine uymak suretiyle yenileceği konusu işlenmektedir.

b) Tövbe Edip Doğruyu Bulanların Allah'ın Sevgili Kulları Oldukları

Günah bataklığından kurtularak Allaha itaat ve ibadet şerefine kavuşanların, zengin soylu ya da vasıflı olmasalar da Allah dilerse lütfuyla bu zenginliği ya da makamı verebileceği, gerçek zenginliğinde mal, mülk, itibar değil, böyle bir manevi zenginlik olduğu konusuna değinilmektedir.

c) Taksirden Tahliye ve Düşünceyle Gafletten Uyanma

Gösteriş riya ve bencillikle geçen bir ömürden kurtuluşa ermenin yolunun, tüm günahlarından arınarak tövbe etmek, Allaha kul olmak, onun yasaklarından uzaklaşarak, hoşnut olmadığı davranışlardan kaçınmak konuları bahsedilmektedir.

d) Bilginin Değeri

Cahil insanın amacı olmayan görüntüden ibaret bostan korkuluğuna, alim kimselerin ise ilim ve irfan dağıtan hekimlere, ilim ise kişiyi kötülüklerden koruyan bir kalkana benzetilerek, nefsin kötülüklerinden ancak bilgi sayesinde kurtulabileceğinden bahsedilmektedir.

e) İnanç'taki Kudret

Gerçek kurtuluş yolunun imana kavuşup dünya bağlarından kurtularak, Allaha yönelmek, teslim olmak, gönülden bağlanmak konuları ele alınmıştır.

f) Uykuya Dalış

Dünyaya geliş amacının gayesinden uzaklaşarak, dünyaya taparcasına bağlanarak, ömürlerini gaflet uykusu içerisinde geçirenlerin konuları ele alınmaktadır.

g) Düşüncenin Önemiİnsanın kendi varoluş sebebini ve nefsini tanımasının ancak akılla olabileceği Allah'ın yaratıcı ve tek tapılacak varlık oluşunun ancak düşünce ve akıl yoluyla gerçekleşeceği konusu anlatılmaktadır. [38]

[38] Tasavvuf Dergisi, Tasavvufta İnsan-ı Kamil ve Mevlana, Erişim: 29 Kasım 2020, https://www.trpdfs.info/search.php?c=mevlana+kamil+insan

2.3. Mevlâna Felsefesinde İnsan Anlayışı

Hayatının her alanında iyiliği konuşarak şiirleştiren, aslı ve güzeli anlatan Mevlâna bu özelliklerinin yanı sıra söylediği sözlerin ve sohbetlerinin de öncelikli olarak uygulayıcısı olarak bilinir. Bu sebeplerden olsa gerek ki tevazu ve alçak gönüllüğünün yanı sıra aynı zamanda güzel ahlakında simge isimleri arasında kendisinden söz ettirmiştir. Mevlâna hayatının hemen her alanında alçak gönüllü tavır ve davranışlarıyla bilinen Hıristiyan, Müslüman, cahil, alim, hükümdar ya da halktan herhangi biri ayrım yapmaz bütün olarak görür her kesime aynı sevgi ve tevazu ile yaklaşır hayatının hiçbir aşamasında gurur, kibir kendini beğenmişlik vb. gibi olumsuz ve ayrıştırıcı tutum ve davranışlar sergilemezdi. Öyle ki bu geniş tevazuuyla Mevlâna farklı inanış ve dinlere mensup kişileri de ziyaret ederek, onlarla karşılıklı sohbetlerde bulunarak bilgi alışverişi yapardı.

Konya çarşısında dolaşan Mevlâna bir gün bu kişilerden biri olan Hıristiyan bir din adamıyla karşılaşır. Mevlâna'yı gören papaz büyük bir hürmetle eğilerek onu selamlar. Bunun karşılığında Mevlâna ise daha çok eğilerek Hıristiyan papazın selamına karşılık verir. Papaz doğrulduğunda görürü ki Mevlâna hala eğilmiş vaziyettedir. Hiç beklemediği bu tavır karşısında papaz Mevlâna'ya: "Ey din sultanı bu ne kadar tevazu ne kadar gönül alçaklığı? der." Medresesine dönen Mevlâna ise oğlu Bahaeddin Veled'e yaşananları anlatarak zavallı rahip tevazuumuzu elimizden almaya çalıştı. Fakat Allaha hamdolsun ki tevazuumuzu ona kaptırmadık der.[39] Kuran ve sünnet çizgisi üzerinden hareketle aklı ve mantığı hak ettiği yere yerleştirerek hareket eden Mevlâna, yaşamış olduğu dönemdeki ahlaksızlıkların ve savruklukların da karşısında durmuş, insanları kardeşçe ötekileştirmeden uzak bir ortam içerisinde tutmak için mücadele etmiş, bunu yaparken de sürekli olarak birlik ve kardeşlik teması üzerinde durmuş hoş görüsü ve tevazuu her zaman ön planda olmuştur.[40]

[39] Vakkasoğlu (2009), s. 195.
[40] Temizel, A., "HZ. Mevlana ve İslam Dünyasında Kardeşlik" *IV.Uluslararası Mevlâna Sempozyumu: 8-9 Aralık 2017 - Konya: Bildiriler (s. 28),* Selçuk Üniversitesi yayınları, Konya, 2017.

2.4. Mevlâna Felsefesinde Kâmil İnsan

Mevlâna Celaleddin Rumi insan anlayışını diğer düşünür ve filozofların metafizik, felsefi veya nazariye yönüyle ele almalarının aksine, ruh ve beden bütünlüğü açısıyla ele aldığı görülmektedir. Mevlâna'ya göre kâmil insanın asıl yönü manevi cephesinde gizlidir. Ona göre en önemli ölçü nefsin kontürolüdür. İnsanoğlunun kendini bilmesinden daha öte bir erdem olmadığını düşünen Mevlâna insanları dış görünüşlerine göre yargılamak yerine, onun manevi güzelliği yani iç güzelline göre değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.[41] Mevlâna Celaleddin Rumi'ye göre kâmil insan, kendi hakiki değerinin farkına varırken aynı zamanda yaradan'ın yüceliğinin de farkına varacak bu yücelik karşısında saygı duyarak ona yönelecektir. İnsanın kendini tanımasının, karşısındaki diğer insanlara karşı olan tutum ve davranışlarını da olumlu yönde etkileyeceğini düşünen Mevlâna, aynı şekilde kendini tanımayanın başkasının kusur ve ayıplarıyla ilgileneceğini düşünmektedir. Kendisinde olan kusur ve ayıpların farkına varan insan başkalarının kusurlarını görmek için uğraşmaz.[42] Tasavvufi aşamaları geçerek kin, nefret, gurur, kibir benlik, şöhret vb. gibi kötü hal ve davranışlardan uzak duran insanı kamil insan olarak değerlendiren Mevlâna Celaleddin Rumi, farklı din, dil, ırk, mezhepleri aynı birlik denizinin dalgalarına benzeterek Müslüman, gayri Müslüm, Sünni, alevi ayrımı yapmaksızın her kesimden insana aynı hoş görü ve tevazu ile yaklaşılmasını, insanların hata ve yanlışa düşebilecek beşer bir fıtratla yaratıldığına dikkat çekmiş, bu hata ve yanlışların anlayışla karşılanmasının da kamil insan olmanın bir gereği olduğu üzerinde durmuştur.[43]

Mevlâna Kamil insanı hiçbir eksikliğin kalmadığı tamlığın son sınırındaki insani nefis olarak tanımlamıştır. Kâinatın özü olan insan aynı zamanda vahdet-i vücut anlayışıyla da yakından ilişki içerisinde olmasından dolayı, insanı kâmil terimi, hakikat ve öz anlamlarını da taşıdığı düşüncesiyle Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'nın da manevi şahsiyetiyle sembolleşmektedir.[44] Mevlâna Celaleddin Rumi alemin yapısının bütün ayrıntıları ile insana yansıtıldığını bu nedenle de insanın bir

[41] Yakıt (2013), s. 36.
[42] Adnan Karaismailoğlu, *Mesnevi (çeviri)*, Akçay Yayınları, Ankara 2018, II. Defter, beyit, 876-877.
[43] Şefik Can, *Mevlâna Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri*, İstanbul 1995, s. 100.
[44] Mehmet Necmettin Bardakçı, "Mevlâna'ya Göre İnsanın Mahiyeti ve Kâmil İnsan Olma", *Dergi Pak*, cilt: 14, sayı: 50, 2008, s. 5.

nevi dünyanın minyatürü olarak, insanı kâmili küçük alem, kâinatı büyük alem olarak değerlendirmiştir. Hoş görü, sevgi, merhamet, bilgi, vefa, cömertlik vb. gibi tüm ahlaki ve etik değerlerin simgesi olan Kâmil insan, Yaradan'ın ahlakıyla ahlaklanarak alemdeki en mükemmel varlık olarak kemale erebilmek için ilim ve amel ışığı içerisinde en olgun davranışı sergiler. Mevlâna Celaleddin Rumi Kuran-ı Kerim'in bir izahı olarak tanımladığı eseri Mesnevi'sinin ilk beyitlerinde bahsetmiş olduğu içi temizlenmiş ney ile dünyadan arınan insanı kamili kastetmektedir.

Allah tarafından ruhlar aleminden dünyaya gönderilen insan, kamışlıktan kopartılarak özünden uzaklaştırılmış, ney yapılan kamış misali daima ayrıldığı ana yurdunun özlemini dile getirmiştir.[45] İnsanın sonsuzluk niteliğini ruh ile ifade eden Mevlâna Celaleddin Rumi, ruhun insanın yaradılışında ayna vazifesi gördüğünü, insan aklıyla kavranabilecek tüm nesne ve varlıkların Allah'ın yarattığı aynaya benzediğini, bu yansımanın ruh üzerinden sağlanabilmesi için ise ruhu perdeleyen her türlü kötü düşünceden, kirden, pastan, ahlaki kötülüklerden temizlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin kâmil insan tasavvurunu kuran ve hadislerden aldığı açıktır. Mevlâna kâmil insan tasavvurunu, fizik, meta fizik tüm cephesiyle içine alan bir insan tasavvuru olarak yorumlamış, kâmili insan değerlendirmesini gerçek anlamda mahiyet ve değerini ele alarak ortaya koymuştur. İnsanın olan ve olması gereken iki durumundan bahseden Mevlâna, olan insanı bu dünyadaki beden yapısından ibaret cisim olarak değerlendirmiş, bunun insan için çok da bir önem arz etmediğini savunarak asıl önemli olanın olması gereken duruma gelmesi olduğunu belirtmiştir. Burada Mevlâna'nın olan ile kastetmek istediği şey vücuttur. Olması gereken ile kastettiği şey ise kâmili insandır. İnsanı bir şekilden ibaret ham madde olarak niteleyen Mevlâna bu maddenin şeklini ve işlevini kâmil insana ulaşarak alacağını düşünmektedir.[46] Kâmil insan her çağda bulunduğu çağın değeriyle değerlenen insandır. Mevlâna kâmili insan tanımını epistemolojik anlamından ziyade pratik olarak aktif hayatını dürüst ve ahlaki temeller üzerine kurulu bir düzen çerçevesinde yaşayan hem bu dünyasını hem de öbür dünyasını mamur kılma çabası içerisinde olan kişi olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle her çağ için geçerli olan etik ve ahlaki kuralların yanı sıra hoş görü ve tevazu kâmili insana ulaşmanın da bir gereği olarak görülmektedir.

[45] İsmail Yakıt, *Türk İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002, s. 22.
[46] Çevik (2018), s. 93.

2.5. Mevlâna Felsefesinde Evrensel İnsan Sevgisi

Mevlâna yüz yıllar boyunca gerek düşünce ve görüşleri gerekse eserlerindeki birlik ve kardeşlik mesajlarıyla tüm insanlık adına düşünüp eğitsel eserler ortaya koymuş, öğütleri ve mesajları ile asırlar boyu sönmeyen bir meşale misali insanlık tarihine ışık tutmuş ve hala günümüzde de bu ışığından faydalandığımız büyük şair, fakih, alim, ilahiyatçı, mutasavvıf ve düşünürümüzdür. Tarih boyunca hoş görü ve evrensellik adına kaleme almış olduğu eserleri ve din, dil, mezhep ya da ırk ayrımı yapmaksızın vermiş olduğu birlik mesajları ile adından söz ettiren Mevlâna dünya görüşünün merkezine Yaradan'ı ve ben ancak onun kalbine sığarım dediği insanı koymuştur.[47] O'nun insan sevgisi ve sırrını daha iyi anlayabilmenin yolu Mevlâna'nın dünya görüşü ve ideolojik yaklaşımını anlamaktan geçmektedir. Sevgi, hoş görü, barış, inanç ve gerçek kardeşlik diliyle ayrım yapmaksızın tüm kültürden insanları kucaklayan, sadece insan olmalarından ötürü seven ve bu sebepten değer veren Mevlâna hem düşünce ve bu düşüncelerinin uygulayıcısı olarak, hem de kaleme almış olduğu eserleri ve vermiş olduğu mesajları ile tüm insanlık adına insancıl ve evrensel bir sanat, kültür ve düşünce sistemi oluşturmuştur.

Mevlâna Celaleddin Rumi din, dil, ırk, renk ayrımı gözetmeksizin tüm insanlığı hoş görüyle tevazu içerisinde kucaklamış, kardeşçe ve birlikte yaşama arzusu ile farklılıkları hiçe sayarak insanı sadece insan olmasından ötürü değerli kılmıştır. Buna verilebilecek en güzel örnek ise onun yaradanla arasındaki perdeleri kaldırarak sevgilisine kavuştuğu vuslat günüdür. Mevlâna'nın hakka yürüdüğü gün deyim yerindeyse Konya'da kıyamet kopmuş, her dilden, dinden, renkten insan mahşeri andıran bir kalabalıkta bir araya gelerek tek bir gönülden feryat etmiş, gözyaşları içerisinde hoşgörü ve tevazu timsali bu büyük velinin cenaze töreninde yas tutmuşlardır. Müslüman, Hıristiyan, Arap, Yahudi tüm din ve devletten insanlar bir arada hazır bulunmuş her biri kendi dini inanışlarıyla kitapları ellerinde, İncil den, Tevrat tan, Zebur dan, dualar etmişlerdir. Onlara siz Müslüman değilsiniz sizin bu olayla ne ilginiz var denildiğinde ise onlar: Biz Musa'yı, İsa'yı ve bütün peygamberleri onun açık sözlerinden ve samimiyetinden öğrendik. Kendi kitaplarımızda okuduğumuz peygamberlerin tabiat ve olgunluğunu onda gördük. Siz

[47] Temizel (2017), s. 115.

Müslümanlar Mevlâna'yı nasıl sevip saygı duyuyorsanız bizde misliyle onu seviyor ve saygı duyuyoruz. Nitekim Mevlâna kendisi buyurmuştur: "Yetmiş iki millet sırrını bizden dinler. Biz bir perde ile yüzlerce ses çıkaran bir neyiz."[48] Sözünü hatırlatarak; Mevlâna tüm insanlık üzerinde parlayan ve onlara yol gösteren hakikat güneşidir. Güneşi tüm dünya sever ve tüm dünya onun nuruyla aydınlanır dediler.

Bir Rum keşişi ise: "Mevlâna ekmek gibidir. Hiç kimse ekmeğe ihtiyaç duymazlık edemez, ekmekten kaçan hiçbir aç gördünüz mü? Siz onun kim olduğunu nereden bileceksiniz? dedi. Bu sözler üzerine oradakiler susup hiçbir şey söylemediler.[49] Mevlâna Celaleddin Rumi'nin cenaze merasiminde yaşanılan bu olaylar da göstermektedir ki Mevlâna arkasında kendisine çok derin saygı ve sevgi duyan, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi her din ve inanıştan oluşan geniş bir sevgi çemberi bırakmıştır. İslam din ve tasavvufunun asırları aşan bir rehberi olan Mevlâna'nın arkasında bırakmış olduğu bu sevgi seli içerisinde Müslüman kesimin olması gayet doğal bir olaydır. Ancak diğer inanç mensubu insanlarında ona bağlılıkları ve sevgileri, din ve millet farklılıklarına rağmen bu insanların samimi üzüntülerinin kaynağı Mevlâna'nın din, dil, ırk, renk ayrımı yapmaksızın tüm insanlığı sadece insan olmalarından ötürü değerli kılması ve bu sebepten ötürü yüklemiş olduğu evrensel insan sevgisidir.

2.6. Mevlâna Celaleddin Rumi ve Kültürümüze Katkıları

Mevlâna düşünceleri ve geride bırakmış olduğu eşsiz eserleriyle tüm insanlık adına asırlar boyu büyük ilgi uyandırmıştır. Bu ilgi yeni bilgi ve belgeler ortaya koymak amacıyla sürdürülen çalışmalarla dünyanın birçok coğrafyasında merak ve heyecanla devam etmektedir. Mevlâna Sema ve Mevlevilik gibi yaşamış olduğu dönemin insanlarının dikkatlerini çekmiş yüzyıllar boyunca toplumla yönetim arasında bir köprü vazifesi üstlenmiş, gerek geride bırakmış olduğu eserleriyle gerekse de düşünce ve evrensel mesajları ile günümüzde de araştırmacılar ve bilim insanları tarafından büyük bir merak ve özveriyle araştırılmakta ve incelenmektedir.[50] Eşsiz ve en çok iz bırakan eserlerinden biri olan mesnevi etkisi ve şöhreti bakımından gerek

[48] Şimşekler, N., *III.Uluslararası Mevlâna Kongresi: 5-6 Mayıs 2003 – Konya: Bildiriler* (s. 161), Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 2004.
[49] Eflaki (1995), s. 161.
[50] Temizel (2017) s. 25.

edebiyatımızda gerekse de kültürümüzde son derece önemli ve seçkin bir yere sahiptir. Öyle ki Mevlâna' dan sonra birçok şair, düşünür ve yazar özellikle ahlaki konularda Mevlâna'nın mesnevisinden faydalanmışlar, mesnevideki hikâye ve evrensel mesajları eserlerine konu almışlardır.[51]

Bütün eserlerinde insanlığın üstün özelliklerini, hoş görü, tevazu, kardeşlik ve birlikte yaşama arzusunu ön plana çıkaran Mevlâna, gerçek anlamda kamili insan olma şuurunu; kendisiyle, yaratanla ve toplumla barışık güzel ahlak sahibi, iyi insan olabilmenin reçetesinde vermiştir. Günümüzde evrenselliği, vermiş olduğu kozmopolitik mesajlarıyla tüm dünyada kabul edilen Mevlâna yüzyıllar boyunca Anadolu insanına rehberlik vazifesi üstlenmiş, Türk toplumuna ve kültürüne dinamizm kazandırmış, eserlerindeki evrensel mesajları ve öğütleri ile asırlar boyunca milletimizin ahlaken ve manen beslendiği temel bir kaynak olmuştur. Bu konu hakkındaki şu anekdot sözlerimizi en iyi şekilde özetlemektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar bir gün Yahya Kemal'e sorar: "Üstat biz Viyana kapılarına kadar nasıl gittik?" Yahya Kemal ise bu soruya şöyle cevap verir: "Pilav yiyerek ve Mesnevi okuyarak".[52] Bir gönül eri olan Mevlâna sevginin tanımını insanların yaradılışlarında bulunan zararlı unsurları arındıran bir iksir olarak yapmaktadır. İnsanları daima sevgi, hoşgörü, kardeşlik, iyilik ve güzel ahlak sahibi olmaya davet ederek, sevgi ile aydınlanan gönüllerin tüm olumsuzluklardan uzaklaşacağı çağrısında bulunmuştur. Bu sebeplerden ötürü Mevlâna gerek düşünce ve öğütleri gerekse de kaleme almış olduğu eserleriyle bir tasavvuf abidesi olmanın yanı sıra Anadolu kültürünün şekillenmesinde temel kaynak oluşturması bakımından da çok önemli bir yere sahiptir.

2.7. Anadolu Medeniyeti üzerinde Mevlâna Celaleddin Rumi Etkisi

Tarih boyunca Anadolu'ya ilim ve irfan sahibi birçok zat ikamet ederek Anadolu insanına ışık tutmuş, gönüller imar eden mimarlar olmuştur. İsimleri bilinen bilinmeyen bu ilim sahibi gönül erleri Anadolu'yu adeta karış karış tarayarak her bir noktasına kadar ilim ve irfanlarıyla müdahil olmuşlardır.

---

[51] Günüç, F., *Türk Kültürü, Edebiyatında ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevilik ulusal sempozyumu*: *14-16 Aralık 2006 - Konya: Bildiriler* (s. 11), Sümam yayınları, Konya 2007.
[52] Günüç (2007)., s.12.

Bu ilim irfan sahibi mutasavvıflar büyük Selçuklu devletinin yıkık virane zamanlarında insanlara umut ışığı, Anadolu'nun yaralı ruhuna ilaç olmuş, gerçek gücün kalbimizdeki inanç olduğunu insanlara öğretmişlerdir. Verilen tüm bu manevi emeklerin sonucunda ise Osmanlı devleti gibi büyük ve muhteşem bir uygarlık doğmuştur. Ünlü şairimiz Sezai Karakoç'un deyimiyle bu yeniden doğuşun metafizik mimarı ve planlayıcısı ise Mevlâna Celaleddin Rumi'dir.[53]

Mevlâna Celaleddin Rumi gerek örnek davranışları gerekse de eserlerindeki mesajlarının manevi katkılarıyla on üçüncü yüzyıl Anadolu'sunun hem Müslümanlaşması hem de Türkleşmesinde çok önemli katkılar sağlamış aşk, sevgi ve hoşgörü mimarıdır.[54] Mevlâna Celaleddin Rumi yaşamış olduğu dönemde gerek islami ilimleri gerekse de manevi ilimleri açısından Anadolu halkına büyük katkılar sağlamış, çeşitli sıkıntıların baş göstermeye başladığı çalkantılı dönemlerde manevi ve ilmi bakımdan Anadolu insanında ve tüm dünyada büyük etki yaratacak sözler ve eserler kaleme almıştır. Anadolu insanı üzerinde bırakılan bu etkiyi iki şekilde sıralayabiliriz. Bunlardan ilki kurumsal bağlamda adlandırabileceğimiz Mevlevilik, diğeri ise sözlü olarak verilen mesajlar ve genel olarak bu mesajların toplu bir şekilde bir araya getirildiği eseri Mesnevi'dir. Mevlâna Celaleddin Rumi insanı insandan, insan sevgisini de Allah sevgisinden ayırmazdı. Gerek yazmış olduğu eserleriyle gerek düşünceleriyle gerekse de yaşam tarzı ve uygulamaları ile bu hakikati hep göz önünde bulunduran Mevlâna Celaleddin Rumi Anadolu topraklarına aşıladığı bu felsefi inancın temeline daima hoş görü, barış, insan ve insan sevgisini yerleştirmiştir. Bu düşünceden hareketle Anadolu birliğinin oluşumunda ve kurulmasında devamında ise Osmanlı devletinin temellenmesinde geçen sürede Mevlâna'nın manevi katkıları ve rolü büyüktür.[55] Mevlâna Celaleddin Rumi Anadolu Selçuklu devleti, Osmanlı devleti ve Cumhuriyet dönemi, birçok tanınmış kişi üzerinde de büyük itibar ve etki bırakmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Yunus Emre Hz. Mevlnanın çağdaşıdır.[56] On üçüncü yüzyılda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Türk beyliklerinin kurulmaya başladığı sıralarda isminden söz ettirmiş,

[53] İnci Şahin, *Tarihi Şahsiyetler 1 Mevlâna*, Semerkand yayınları, İstanbul 2003, s. 19.
[54] Şaban Karaköse, *Dünyada Mevlana Etkisi*, Yediveren Yayınları, İstanbul 2014, s. 76.
[55] Karaköse (2014), S. 71.
[56] Sinan Yağmur, *Tennure ve Ateş*, Karatay Akademi Yayınları, Konya 2010, s. 162.

büyük ölçüde Mevlâna Celaleddin Rumi'nin etkisi altında kalmış eserlerini onun ilham ışığı ile şekillendirmiştir. Mevlana için insan en yüce varlıktır.[57]

"Yunus aydur Mevlâna epsem otur yerinde

Bu sohbette döymeyen sonra savaşgan olur'

Mevlâna sohbetinde saz ile işret oldu

Arif ma'naya daldı çün biledirferişte"

Beyitleri de delalet etmektedir ki Yunus Emre Mevlâna'yı görmüş, onun safa nazarını almış, sohbetlerinde, zikir ve sema meclislerinde bulunmuştur.[58] Tasavvuf şiirinin en önemli temsilcilerinden Yunus Emre'nin kendi kaleminden yazıya aldığı şiirinin beyitlerinde de görüldüğü üzere Mevlâna Celaleddin Rumi'den övgüyle bahsetmiş onu yüceltmiş, aynı zamanda sohbet ve meclislerine nail olmuştur.[59] Yunus Emre sohbetleri sırasında kendi meclisinde dünyanın fani ve geçi olduğu nice mülk sahibi padişahların, büyük zatların, peygamberlerin, velilerin dünyadan göçtüklerini anlatırken, bir beyitinde; Mevlâna, 'Kutb-ı cihan kanı' diyerek Hz. Mevlâna'yı velilerin kutbu olarak tasvir etmiştir.[60]

Tüm zamanların en büyük gezginlerinden biri olarak bilinen Fas'lı İbn Battuta Mevlâna Celaleddin Rumi'nin ölümünden yaklaşık olarak altmış yıl kadar sonra Konya'ya gelmiş ve izlenimlerini şu şekilde aktarmıştır: Bu şehirde bilgelerin bilgesi, büyük zatın türbesi olduğu, O'nun Mevlâna adıyla tanındığından bahsederek, Anadolu halkının bir kısmı onun tarikatını tuttuğu için onlara şeyhin adıyla seslendiklerini, Mevlâna'nın türbesinin yakınındaki misafirler ve yoksullar için özel olarak hazırlanmış yerde yemek verildiği, Mevlâna'yı tanıyan onun eserlerini okuyan herkesin ona büyük değer verdiğini, Cuma günleri Mevlâna'nın dergahında eseri Mesnevi'nin okunduğundan bahsetmiştir.[61] On üçüncü yüzyılda yaşamış dünyanın en tanınmış seyyahlarından Battuta Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Anadolu insanı üzerinde bıraktığı etkiyi ve onun büyük eseri Mesnevi'ye duyulan ilgi ve değeri bu şekilde aktarmıştır.

[57] İbrahim Sarı, *Mevlana Celaleddin Rumi*, Netmedya Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 16.
[58] Karaköse (2014), s. 80.
[59] Karaköse (2014), s. 81.
[60] Karaköse (2014), s. 82.
[61] Karaköse (2014), s. 82,83.

Milli mücadelemizin simgesi marşımız başta olmak üzere arkasında birçok önemli eser bırakan Türk şair, hekim, öğretmen ve kuran mütercimi milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy yurttan ayrılıp Mısır'a giderek hasret ve hicranın manasına boyanmış kendisini bütünen ibadete vererek Mevlâna Celaleddin Rumi'nin büyük eseri Mesnevi ile meşgul olmuştur.[62] Farsça öğrenerek Mesnevinin hikayelerinden bazılarını manzum hale dönüştüren Mehmet Akif Ersoy Mısırda Kuranı kerim tercümesi ile meşgul olduğu dönemde Mesneviyi daha detaylı bir şekilde inceleme fırsatı bulmuştur. Eşref Edip'in naklettiğine göre;

Mısır apartmanında sohbetleri esnasında Mehmet Akif'in Kuran'ın tercümesiyle meşgul olduğu günlerde aynı zamanda Mesnevi okuduğunu, bir yandan tercüme ile uğraşırken, aynı zamanda Mesnevi'nin şerhi ile de ilgilenerek Yanında Mesnevi'nin farklı dillerde şerhi yapılmış birkaç kitabının olduğundan bahsetmişti. Bunların içerisinde Mesnevi'yi en iyi anlayanın İsmail Ankaravi olduğundan bahsederek, Mesnevi'den kendine göre manalar çıkarmaya çalıştığını ve şerhlerle karşılaştırmalar yaparak çelişki bulduğu yerlerde Ankaravi'nin şerhini temel alarak ilerlediğini bundan büyük mutluluk duyduğunu belirtmiştir.[63]

Yukarıdaki anlatılanları hasta yatağında vefatından iki üç ay kadar önce ifade eden Mehmet Akif Ersoy, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin diğer eserlerini de bildiğini söyleyerek kendisine yöneltilen Mevlâna Celaleddin Rumi şair değil miydi sorusuna cevaben; onun Divanı Kebir eserinde çok kuvvetli bir şair olduğundan, Mesnevisinde ise Mürşit Mevlâna'yı bulabileceğimizden bahsetmiştir.[64] Mehmet Akif Ersoy Mesnevideki bazı hikayeleri kendi aşamasında değerlendirerek ölçülü bir hale getirmiştir. [65]

Mehmet Akif Ersoy uzun yıllar Mevlâna Celaleddin Rumi'nin bu iki büyük eseri Divan-ı kebir ve Mesnevi üzerinde çalışmalar yapmış olmasından ötürü Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinin bir kısmında bu manevi tasavvufi benzerlik hissedilmektedir. Mehmet Akif Ersoy un hatırasından kendi anlatımıyla dile getirmiş olduğu bir eserinde Mesneviye karşı duyduğu hayranlığını şu şekilde anlatmaktadır; Karşılıklı olarak oturduğu arkadaşı ile sohbetleri sırasında Mevlâna'nın en güç ve zor

[62] Karaköse (2014), s. 99.
[63] Karaköse (2014), s. 100.
[64] Karaköse (2014), s. 100.
[65] Karaköse (2014), s. 101.

soyut meseleleri bile anlaşılması kolay somut bir hale getirmesindeki hayranlığını dile getirirken, Mevlâna'nın her bir eserinin muhakkak okunması gerektiğini ifade etmesi üzerine arkadaşı Mevlâna'nın Hint felsefesinin bir nakli olduğunu söylemiş. Bunun üzerine arkadaşına Mesnevi'yi okuyup okumadığını soran Mehmet Akif hayır cevabını alınca bu kez Hint felsefesini bilip bilmediğini sormuş. Yine hayır cevabını alan Akif arkadaşına böyle bir düşünceyi hiçbir cüretle kıyam etmemesi hakkında tenkitte bulunmuş.[66] Türk mareşal ve devlet adamı ulu önder Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyetin ilan edilmesinden kısa bir süre önce Konya'ya Mevlâna Celaleddin Rumi'nin dergahına gelmiş Türk ocağında bir konuşma yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk (1920-1931 yılları arası) Konya'ya toplam olarak dokuz ziyarette bulunmuş bu ziyaretler esnasında her seferinde öncelikli olarak Mevlâna Celaleddin Rumi'nin bulunduğu türbeyi ziyaret etmiştir. Yine bu ziyaretlerden biri esnasında Konya'ya her geldiğinde Mevlâna'nın düşüncelerinin bütün benliğini sardığını ifade ederek, her seferinde de içinde garip bir heyecan oluştuğunu, Mevlâna'nın incelenerek eserlerinin yayınlanması gerektiğini belirtmiştir. Çankaya köşkünde gerçekleştirilen bir konferansa misafir olarak davet edilen Konya Mevlevi dergâhı şeyhlerinden Veled Çelebi ile karşılıklı sohbetler esnasında Mevlâna Celaleddin Rumi' den söz edilmesi üzerine Mustafa Kemal, Mevlâna'nın Müslümanlığı Anadolu topraklarına aşılayan manevi bir reformatör olduğundan söz etmiştir.[67]

Tarihçi yazar Cemal Kutay'ın Atatürk'e Mevlâna'nın türbesinin müze haline getirilmesi hakkında duyduğu endişelerden bahsederken, halkın buraya akın etmeye başlamasının bir sıkıntı oluşturabileceği hususunda fikrini beyan etmesi üzerine Atatürk; Bunun hiçbir sorun teşkil etmeyeceği aksine Mevlâna'yı tanımak ve anlamanın tüm olumsuzlukları ortadan kaldıracağı cevabını vermiştir.[68]

Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan ve Türk romanının batılı tarzda bir kimlik kazanmasına büyük katkı sağlamış, roman ve öykü yazarlarımızın öncülerinden Halit Ziya Uşaklıgil, kendisinin kederli yada hüzünlü anlarında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin büyük eseri Mesneviyi açarak onun yaprakları arasında hayatın dert ve kaderleri için teselli aradığını, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin

[66] Karaköse (2014), s. 101.
[67] Karaköse (2014), s. 102.
[68] Karaköse (2014), s. 13.

kadrini ölçebilecek bir mikyasın bulunmadığını, Mevlâna'nın İslam ve Türk coğrafyası için şan ve şerefle dolu bir övünç kaynağı olduğunu dile getirmiştir.[69]

Türk musikisinin ney üstatlarından Tevfik Kolaylı küçük yaşlarda Mevlevi dergahının ve Bektaşi tekkesinin talebesi olmuş, çocuk yaşta ney çalmaya ve şiirler yazmaya başlamış, Mevlâna Celaleddin Rumi'ye ve eseri Mesnevi'ye büyük ilgi duymuş ve Bektaşi muhitlerine girmiştir. Şiirleriyle de karakterindeki Mevlâna Celaleddin Rumi sevgisini dile getiren Tevfik Kolaylı Mesnevi'yi ışık saçan bir meşale olarak nitelendirmiş meşrebini Molla Rumi olarak göstermiş, Mesnevi'yi sürekli yanından taşıdığını "Yanımda bak duruyor işte Mesnevi-i Şerif ki mağz-ı Hazret-i Kur'an, hikem, nikat-ı zarif" mısralarıyla dile getirmiş Mesnevi'yi kuran-ı Kerim'in özü ve ruhu olarak değerlendirmiş onu herkesin anlayamayacağından, içerisinde hikmetli ve ince manalar barındırdığından söz etmiştir.[70]

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en büyük temsilcilerinden biri olarak sayılan, şair ve yazar Yahya Kemal Beyatlı siyaset adamlığı ve diplomatlığının yanı sıra çok sıkı bir Mevlâna Celaleddin Rumi hayranıdır.[71] Yahya Kemal Beyatlı bir şiirinde Mevlâna Celaleddin Rumi için 'Biz Mesnevi şevkini göklere çıkarmış ney gibiyiz. Kıyamete kadar Hz. Mevlâna ile olan yakınlığımız devam edecektir. Bizim ney gibi olan varlığımız, sanki onun nefesiyle ses verecektir.'[72] demiştir. Türk yazar ve gazeteci, Cumhuriyet dönemi psikolojik eserleri ile Türk edebiyatının öncü isimlerinden Peyami Safa Mevlâna Celaleddin Rumi hakkındaki düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır;

> "*Ey hak ve aşk güneşi, doğ; bir nur tufanı gibi karanlık dünyamızı aydınlığa boğ; koş imdadımıza koş; üşüyen ruhlarımızı o sıcacık maneviyatınla sar, sarmala. Tabiat ve maddeyi fethedeyim derken ona kul köle olan ve medenileştikçe bir bakıma canavarlaşan günahkâr insanın ruhuna dol. Onu ısıt, onu aydınlat, onu yücelt, Allah'ayaklaştır. Medet ya hazret-i Mevlâna, medet! Kollarımız açık seni bekliyoruz…*"[73]

[69] Karaköse (2014), s. 104.
[70] Karaköse (2014), s. 106.
[71] Karaköse (2014), s. 109.
[72] Karaköse (2014), s. 110.
[73] Nuri Şimşekler, *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik*, Karatay Belediyesi Yayınları, Konya 2007, s. 25.

Ordinaryüs Profesör, tarihçi, edebiyat tarihi alanındaki araştırmalarıyla yeni bir dönem başlatmış ve hala bu alanın öncülerinden biri olarak kabul edilen Mehmet Fuat Köprülü Mevlâna Celaleddin Rumi'yi tüm zamanların en büyük mutasavvıf şairi olarak nitelendirmekte, büyük eseri Mesnevi'yi ise bütün dünya tasavvufi edebiyatının en büyük ve değerli eseri olarak görmektedir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin yazmış olduğu eserleriyle Anadolu halkı üzerinde okunmaya başlandığı andan itibaren büyük yankı uyandırarak fevkalade bir etki bıraktığını söyleyen Mehmet Fuat Köprülü, Mevlâna Celaleddin Rumi'yi tam manası ile bilmeden Anadolu'daki ilk Türk eserlerinin anlaşılmasının ilmi olarak mümkün olmayacak bir gerçek olduğunu söylemiştir.[74]

Türk düşünce hayatında ve Türkiye'de felsefe geleneğinin oluşumuna ve gelişimine büyük katkı sağlamış felsefeci ve sosyolog Hilmi Ziya Ülkenin düşüncelerine göre Mevlâna Celaleddin Rumi kültür tarihimizin en büyük ve değerli yüzü olmanın yanında şair, derin bir sufi, bir alim ve düşünce insanı, en önemlisi Anadolu'nun kurulma aşamalarında değişik din, dil, ırk, mezhep vb. kültür unsurları arasındaki birleşme ve kaynaşmayı sağlamış evrensel bir düşünür ve ruh adamıdır.[75]

Mevlâna Celaleddin Rumi Selçuklulardan bu zamana kadar manevi mevcudiyetimizin ve tasavvuf düşünce dünyamızın ilham kaynağı hakanıdır. Mevlâna Celaleddin Rumi 1071 de Anadolu'nun kapılarını Türklere açan Alparslan'ın fethini ruhsal bir Utku ile taçlandırıp güçlendirmiş, Anadolu topraklarını gönül yoluyla fethederek Rumeli fatihi Süleyman paşanın yüzyıl öncesinde Anadolu topraklarına seccadesini sermiş ruhani komutandır. Ömrünün her aşamasını tasavvuf ve ilimle geçirmiş olan Mevlâna Celaleddin Rumi yapmış olduğu çalışmalar ve arkasında bırakmış olduğu eserleri ile tüm dünya çapında geniş bir etki bırakmış, Türk tasavvuf tarihinin sayfalarına adını altın harflerle yazdırmıştır.[76] Mevlâna Celaleddin Rumi Anadolu halkının gönlünde evrensel bir din adamı, saygıdeğer bir bilim insanı, hoş görü ve tevazuunun insan bedeninde vücut bulmuş hali, kozmopolit kişiliği ile iftihar ve övünç kaynağı bir şahsiyet olmuştur.[77]

[74] Karaköse (2014), s. 129.
[75] Karaköse (2014), s. 130.
[76] Yüksel Yazıcı, *Sonsuz Ateş Mevlana,* Enki Yayınları, İstanbul 2013, s. 19.
[77] Genç (2010), s. 102.

2.7.1. Anadolu'da Mevlevilik

Şüphesiz ki Mevlâna denildiğinde ilk akla gelen Konya ve onun ölümsüz eseri Mesnevi'dir. Yüz yıllar boyunca sadece Anadolu topraklarıyla sınırlı kalmayarak evrensel düşünce ve mesajlarıyla dünyanın tüm coğrafyalarında büyük ilgi ve merak uyandıran Mevlâna din, dil, ırk, renk, vb. tüm ayrıştırıcı nitelikleri yok sayarak her kesimden insanın büyük bir ilgi ve alaka gösterdiği, eserlerinden hareketle ortaya sayısız özgün eserin koyulduğu çok önemli ve değerli bir şahsiyettir. Asırlar boyunca onun insanlık adına vermiş olduğu evrensel mesaj ve fikirlerinden, hayatından ve eserlerinden sadece yazarlar, şairler, düşünürler, bilim insanları değil, evrensel boyutta çok geniş halk kitleleri de istifade etmişlerdir.

Bize göre Mevlâna ve onun düşüncelerinin daima güncel kalarak her geçen gün ortaya yeni ve değerli fikirler koyuluyor olmasının en önemli sebeplerinden biri de budur. Temelinde hiçbir ayrım gözetmeksizin sadece insan olma gayesi taşıyan, birlikte yaşama arzusunu gerçekleştirme amacıyla kurulmuş olan Mevlevihaneler kuruluşları itibariyle dergâh vb. kuruluşlardan çok daha farklı olarak odak noktasına insanı koymuş insana ve onun yaptığı sanata kıymet vermiştir.

Türk İslam kültürü içerisinde çok önemli bir yere sahip olmuş, insanlara telkin etmiş olduğu kardeşlik, sevgi, birlik, beraberlik ruhu, toplumun bütünlüğüne dair vermiş olduğu evrensel mesajlar ile her milletten insanın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bu özelliğinden ötürü de birçok Türk sultanı, beyleri, devlet adamları Mevleviliğe gönül vermiş bu evrensel olguyu yaşama ve yaşatma çabası içerisine girmişlerdir.

Mevlâna'nın vefatından sonraki dönemlerde dostları, yakınları ve sevenleri tarafından teşkilatlandırılan Mevlevilik sadece bir bölgeyle sınırlı kalmayarak gerçekleştirilen fetihlerle birlikte çok geniş ve farklı coğrafyalara yayılmıştır.[78] Kuruluşundaki bu hedef doğrultusunda ilerleyen Mevlevihaneler her geçen gün daha da genişleyerek büyümüş ve icra olmuştur.

[78] Dikici R., "Günümüzde Yurt İçi Mevlevihanelerinin Durum ve Konumları*" Ulusal Ssempozyum: 9 - 10 Aralık 2013 - Konya: Bildiriler* (S. 25), Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017.

2.8. Doğu Medeniyeti Üzerinde Mevlâna Celaleddin Rumi Etkisi

Mevlâna Celaleddin Rumi kaleme almış olduğu eserlerinde Farsçayı kullanmıştır. Bu sebepten ötürü eserleri İran başta olmak üzere doğuda özellikle Hindistan Pakistan, Özbekistan, Suriye ve Farsça konuşulan bölgelerde hızla genişleyerek, büyük bir Mevlâna Celaleddin Rumi hayranlığı başlamıştır. Pakistan ve Hindistan topraklarında ilahi aşkın abidesi olarak nitelendirilen Mevlâna Celaleddin Rumi'nin öğretileri, Hindi, Urdu, Paşto, Pencabi ve Sindi edebiyatına kadar uzanmıştır. Öyle ki Hint edebiyatının en önemli şairlerinden Bengali şairi Tagor'da Mevlâna Celaleddin Rumi'nin etkisi altında kalmıştır. Tagor'un şiirlerinde bu etkinin izlerini görmek mümkündür.[79] Mevlâna Celaleddin Rumi doğuda özellikle de Hindistan ve Pakistan'da İslam düşünce dünyası başta olmak üzere farklı din ve düşünceye tabii kitleler tarafından da ilgiyle takip edilmiş düşünce fikir ve Mesnevisiyle toplumlar üzerinde uzun süre devam edecek bir etki bırakarak evrensel anlamda yol gösterici bir rol oynamıştır.

Doğuda özellikle İslam alemi başta olmak üzere farklı görüş ve düşüncelere sahip geniş coğrafyaları bu denli etkileyen düşünür ve eserler çok fazla görülmemektedir. Altı asra yakın bir zamandan beri doğuda birçok ülkede hoş görü tevazu ve evrensel düşüncenin akli ve ilmi ortamları onun düşünce ve eserleri ile çınlamış, kozmopolitik bir yol gösterici olmuştur. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eseri Mesnevi Hindistan'da uzun yıllar boyunca başucu kitabı niteliğinde ders olarak okutulmuş 1947 yılında Pakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ile Mevlâna Celaleddin Rumi'ye büyük ilgi duyan Pakistanlı ünlü Şair, filozof ve politikacı Muhammet İkbal'in çalışmalarıyla yeniden canlanmıştır.[80] Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Şeyh'i İbnü'l- Arabi ile olan sohbetlerinin çoğunluğu da yine doğu 'da Suriye topraklarında gerçekleşmiştir. Mevlâna Celaleddin Rumi Belhten göç ederek Şam'a geldiklerinde babası Bahaüddin Veled ile birlikte ziyaret ettikleri İbnü'l -Arabi'nin huzuruna çıktıklarında İbnü'l - Arabi'nin Mevlâna Celaleddin Rumi'ye bakarak 'Sübhanallah! Bir umman, bir ırmağın peşinde yürüyor. Bu çocuk ilerde çok büyük bir alim olacak inşallah. Ve Hz. Davud'un izi üzerinde hareket edecek.'[81] Dediği nakledilmektedir. Ekber Muhyiddin

[79] Erkan Türkmen, *Mevlâna Mesnevisi'nin Evrenselliği*, NkmYayınları, İstanbul 2007, s. 69.
[80] Türkmen (2007), s. 70.
[81] Ethem Cebecioğlu, *Aşk Ummanı Mevlana*, Erkam Yayınları, İstanbul 2011, s. 7.

İbnü'l- Arabi'nin de bahsettiği üzere büyük bir veli olan Mevlâna Celaleddin Rumi, doğuda birçok ülke ve bu ülke toprakları içerisinde yetişmiş büyük şair, yazar, politikacı, siyaset, devlet adamı ve halkı üzerinde büyük hayranlık uyandırmış, geride bırakmış olduğu eserleri ve düşünceleri ile büyük bir kesimi etkisi altında bırakmıştır.

İran'da 14. Yüzyılda yaşamış İran'ın önde gelen lirik şairlerinden Hafız-ı Şirazi, asıl adıyla Hace Şemseddin Muhammed, Mevlâna Celaleddin Rumi'den iktibaslarda bulunmuş onun şiirlerine benzetmelerle nazireler yazmış ve sıklıkla onu tazmin etmiştir.[82] Bostan ve Gülüstan'ın yazarı Sa'di Şirazi Mevlâna Celaleddin Rumi'nin bir gazelini okuduktan sonra: Diyar- Rum'a büyük bir evliya icap etmiştir. Bu koku ondan gelen güzel kokudur. En büyük arzum Diyar-ı Rum'a giderek onu ziyaret etmek yüzümü onun ayağının tozuna sürmektir! [83] dediği aktarılmıştır. Meşşai, İşraki ve Ekberi düşünce ekollerini birleştiren, İran halkı tarafından ülkenin en büyük filozof ve İslam alimi olarak kabul edilen, Molla Sadra gerçek adıyla Sadreddin Şirazi, Se Asl (Üç ilke) adını verdiği eserinde, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Mesnevisinden sıklıkla alıntı yapmıştır.

Astronomi ve Matematik alanında yapmış olduğu çalışmalarıyla büyük ilgi uyandırmış, hemen, hemen her ilim dalıyla meşgul olmuş Lübnan doğumlu aslen Hemedan'lı bilgin ve mutasavvıf Bahaeddin Amili de şiirlerinde Mevlâna Celaleddin Rumi'nin kullandığı vezni kullanmıştır.[84] 1955 yılında Konya'ya gelerek Mevlâna müzesini ziyaret eden İranlı milli şairi Sadık Sermed Mevlâna Celaleddin Rumi'ye büyük bir sevgi beslemiştir.[85]

İran'ın önde gelen en etkili felsefi lideri olarak kabul edilen aynı zamanda sosyolog, aktivist, düşünür ve yazar, özellikle din sosyolojisi ve çağdaş İslam düşüncesi üzerine eserler vermiş olan Ali Şeriati özellikle Muhammed İkbal'in eserleri aracılığı ile büyük ölçüde Mevlâna Celaleddin Rumi'nin etkisi altında kalmıştır.[86] Ali Şeriati gençlik yıllarında girdiği düşünsel bunalımı Mevlâna Celaleddin Rumi sayesinde atlatmış ve intihar etmekten kendini kurtarmıştır. Bunun kanıtı olarak Ali Şeriati'nin

[82] Karaköse (2014), s. 165.
[83] Karaköse (2014), s. 164.
[84] Karaköse (2014), s. 167.
[85] Şimşekler (2007), s. 294.
[86] Ali şeriati ve Mevlana, Erişim: 8 Haziran 2020, http://www.aliseriati.com .

mektuplarına ya da Puran Şeriati'nin eşim Ali Şeriati' adlı kitabına bakılabilir.[87] Ali Şeriati'nin Mevlâna Celaleddin Rumi ve onun büyük eseri Mesnevi'den ne derece etkilendiğine dair bir anısını anlatan eşi Puran Şeriati, eşinin çok sıkıntılı ve bunalımlı anlarından birinde havuzun kenarına giderek düşündüğünde birden aklına babasının eski kitapları arasında bulunan Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Mesnevisinin geldiğini belirtmiştir. Evet Mevlâna var, hayatın çile, dert ve kederlerle dolu olduğu doğru, ancak Mesnevi sayesinde insan bu çile, dert ve kederlerinden kurtulabilir, diyerek Mesnevi okumalarını sürdürdüğünü, Ali Şeriati'nin içine düştüğü düşünsel ve ruhsal sıkıntılarından Mesneviyi okuyarak ulaştığı irfan yardımıyla kurtulduğundan bahsetmiştir.[88]

Yine eşi Puran Şeriati'nin anlatımına göre Paris'te boş zamanlarını arkadaşlarıyla birlikte geçiren Ali Şeriati, cumartesi akşamları başlayan Mesnevi okumalarını bazen Pazar akşamlarına kadar devam ettirirdi.[89] Görüldüğü gibi Mevlâna Celaleddin Rumi gerek hayatı gerekse de gelişimi ve eserleri açısından Ali Şeriati üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Şeriati'nin hemen tüm eserlerinde bu izi kolayca fark etmek mümkündür. İran'ın farklı televizyon kanallarında programlar sunan ve Mesnevi üzerine konferanslar veren, Harvard, Tahran, Yale gibi ünlü üniversitelerde dersler veren İranlı düşünür Prof. Dr. Abdülkerim Süruş'de Mevlâna Celaleddin Rumi'nin etkisi altında kalmış isimlerdendir. Türkiye'ye her geldiğinde ruhi durumunun değiştiğinden bahsederek bunun sebebinin Mevlâna Celaleddin Rumi'ye duyduğu derin sevgi ve ondan edindiği istifadeden kaynaklandığını belirten Abdul Kerim Süruş, kendisi için Konya'nın Mekke ve Medine'den sonra gelen kutsal bir şehir olduğunu belirtmiştir.[90]

Mevlâna Celaleddin Rumi doğuda, Hindistan ve Pakistan'da da en az İran'da olduğu kadar etkili olmuştur. Onu çok seven ve değer veren halk din, dil, ırk ayırımı yapmaksızın tüm insanlık adına yazdığı eseri Mesnevi'yi de çok sevmiş, sayısız şerhini hazırlamıştır. Bu sayede tek bir dine ya da zümreye ait olmayan Mesnevi, bu yarımadada farklı din ve görüşe sahip birçok insan için birleştirici evrensel bir rehber

[87] Karaköse (2014), s. 169-170.
[88] Karaköse (2014), s. 170.
[89] Karaköse (2014), s. 171.
[90] Karaköse (2014), s. 173-174.

olmuştur.[91] Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşünce dünyasını yakından takip eden Pakistan ve Hindistan'da rasyonalizm sınırlarını aşmış Mevlâna'nın kalp ve sevgi üzerine kurduğu bu akılcılık fikri canlanarak genişlemiştir. Akılcılık fikrinin kabul edilmesindeki en büyük etken Mevlana'nın eserlerinin büyük bir kitle tarafından okunması ve bu düşüncelerin kabul edilmesidir.

Doğuda özellikle de Hindistan ve Pakistan'da görülen bu canlanmada Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşünce dünyasının yanında bir o kadar etkili olan diğer unsurda Mevlâna'nın eseri Mesnevidir. Hindistan'da kabul edilen bütün dinlerin en iyi yönlerinin birleştirilmesiyle karma bir din oluşturmak isteyen ancak bunu başaramayan Babür İmparatoru Ekber Şah (Celaleddin Muhammed Ekber) devletin yönetimi ile meşgul olan memurların görevlerini yerine getirmedikleri yada çalışmadıkları dönemlerde işlerini layıkıyla yapmaları ve tamaha karşı korunmaları maksadıyla okuttuğu Gazali ve Nasıreddin Tusi'nin ahlaki eserlerinin yanında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Mesnevi'sini de okumaları için ferman çıkartmıştır.[92] Hindistan'ın Nakşbendiyye tarikatının önde gelen alimlerinden Şeyh Abdullah Dehlevi de Mevlâna Celaleddin Rumi'den övgüyle bahsetmiş, dünya üzerinde Kur'an-ı kerim ve Buhari Şerif'ten sonra eşi ve benzeri olmayan bir diğer kitabın Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Mesnevisidir demiştir.[93]

Pakistanlı İslam alimi filozof şair ve politikacı, şiirleriyle çağdaş fars ve urdu edebiyatının öncüsü Muhammed İkbal, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin gelmiş geçmiş en büyük yorumcusu olarak kabul edilir. Asrın Mevlâna'sı yakıştırması yapılan, Pakistan'ın manevi babası, Hindistanlı Müslüman düşünür ve şair, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserleri ve görüşlerini modern düşüncenin ışığı altında takdim ederek, kendisinin manevi mürşidinin Mevlâna Celaleddin Rumi olduğunu ifade etmiştir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin öncesinde kendisinin bir balçık olduğunu bu balçığı iksire çeviren ve kendisini bu denli itibar sahibi bir zat haline getiren kişinin de yine Mevlâna Celaleddin Rumi olduğundan bahsetmiştir. İçinde bulunduğumuz zamanda dünyanın canlılığa ve hayat ışığına ihtiyaç duyduğu bu ışık ve canlılığa da ancak Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserleri ve düşüncelerinin yolunun takibi ile

[91] Karaköse (2014), s. 175.
[92] Karaköse (2014), s. 175.
[93] Karaköse (2014), s. 177.

ulaşılabileceğini belirtmiştir.[94] İkbalin eserlerindeki düşünce sisteminin incelemesi yapıldığında bu sistemin geniş ölçüde Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşünce sistemine dayandığı kolaylıkla fark edilmektedir.[95] Doğu kültürüyle yetişmiş ve eserler vermiş düşünür şair ve yazarlar her devirde Mevlâna Celaleddin Rumi'den ve onun eserlerinden konu, üslup yada benzetmeler de, bulunmuşlar, Mesnevi sayesinde düşünce güçleri ve edebi yönlerini geliştirmişlerdir. Kelamcılar öğreticiler devlet adamları da dönemlerindeki sıkıntı ve sorunların üstesinden gelmek ya da şüphelerini giderme noktasında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşüncelerinden ve eserlerinden yararlanma yoluna giderek kendi dönemlerinde huzur ve güven ortamını sağlamışlardır.[96] Afganistan sınırında doğum yeri olarak kabul edilen Belh' te ise Mevlâna Celaleddin Rumi milli gurur kaynağı olarak görülmüş, bir çok şair ve yazar tarafından eserlerinden yararlanılmış bu yolla da kendi tasavvufi felsefelerini geliştirmişlerdir.[97] Doğuda Mevlâna Celaleddin Rumi ve eserlerinin en çok etki bıraktığı ülkelerden biride Mısır'dır. Uzun yıllar boyunca Osmanlı devleti yönetimi altında bulunan zengin bir uygarlık geçmişine sahip Mısır'da Mevlâna Celaleddin Rumi Emine Ersöz'ün günümüz Arap dünyasından Mevlâna'ya bakışlar adlı makalesinde Mevlâna'nın mutasavvıf ve İslam düşünürü olmasının yanı sıra aynı zamanda büyük bir evrensel şahsiyet olduğundan bahsetmiştir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşünce temelini oluşturan aşk felsefesi, sema ve ney'i onu diğer mutasavvıflardan ayıran ve farklı kılan en önemli özellikleri olduğu, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin doğu ülkelerinde bıraktığı etkinin, şiirlerinde ve eserlerinde barındırdığı hoşgörü, sevgi ve tevazu mesajları sayesinde oluştuğunu belirtmektedir.

2.9. Batı Medeniyeti Üzerinde Mevlâna Celaleddin Rumi Etkisi

18.yüzyılda Avrupa ve Amerika başta olmak üzere batı dünyasında Mevlâna hakkında çok fazla bilgi ya da yazılı kaynak bulunmamaktaydı. Düşünce ve eserleri incelenmeye başladıktan kısa bir süre sonra onun dünya çapında eşsiz bir şahsiyet, bütün insanlık için manevi bir lider, düşünce ve mesajları ile dünya huzuru ve barışı adına ne denli önemli bir düşünür olduğunun idrakine varan batı dünyasında Mevlâna ve eserlerine karşı büyük bir ilgi uyandı. Mevlâna Celaladdin Rumi

[94] Karaköse (2014), s. 177.
[95] Genç (2010), s. 270.
[96] Karaköse (2014), s. 183.
[97] Şefik Can, *Mevlana İle Bir Ömür*, Susi Yayınları, İstanbul 2008, s. 108.

Mesnevi eseri başta olmak üzere diğer eserleri ve mesajları ile tüm dünyada olduğu gibi batıda da insanlığı bencillik, cehalet, kin ve nefret gibi olumsuz olgulardan uzaklaştırarak birlik beraberlik sevgi içerisinde daha yaşanılabilir bir dünyaya ulaşmak adına tüm insanlığa ışık tutarak karanlıktan kurtaran evrensel bir düşünür olarak kabul edildi.[98] Anadolu ve doğu coğrafyasını düşünceleri ve eserleriyle geniş ölçüde etkisi altında bırakan Mevlâna Celaleddin Rumi ve eserlerine yoğun ilgi gösteren batıda büyük bir Mevlâna hayranlığı başladı. Batıda başlayan bu akımda yakın ve uzak doğu toplumlarının kültürleri, dilleri ve halklarını inceleyen oryantalistlerinde büyük katkısı oldu. Oryantalistler aracılığı ile Mevlâna Celaleddin Rumi ve eserlerinden haberdar olan batıda, Mevlâna'nın düşünce ve eserlerini inceleyen birçok batılı düşünür ve edebiyatçısın da Mevlâna hayranlığı oluşmuş ve hakkında birçok kitap ve yazı yazılmaya başlanmıştır. Batıda başlayan ve hızla yayılan Mevlâna Celaleddin Rumi hayranlığı özellikle Hıristiyan zümreler başta olmak üzere pek çok kişinin ihtida ederek İslam dinine geçmesine vesile olmuştur.[99]

Gerçekten de bu konunun detaylı incelemesi yapıldığında, özellikle ileri derecede eğitim tahsili görmüş yabancı kesimin Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşünce dünyasında ve eserlerindeki kozmopolit görüş ve fikirlerinden etkilenerek İslam dinini tercih ettikleri görülmektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri Katolik bir ailede yetişip ileri derecede hukuk ve felsefe eğitimi alan Fransız avukat, akademisyen Eva de Vitray Meyerovitch'dir. Mevlâna Celaleddin Rumi'yi tanıdıktan sonra derin bir Mevlâna hayranı olan ve neredeyse tüm eserlerini okuyarak Fransızcaya çeviren Meyerovitch gerek önemli tercümeleri gerekse de yapmış olduğu konferanslar ve radyo programları ile çok sayıda Fransız'ın İslam dini ile tanışmasına ve birçoğunun da Müslüman olmasına vesile olmuştur. Ezher üniversitesi başta olmak üzere dünyanın birçok farklı üniversitelerinde konferanslar düzenleyen Eva, Mevlâna Celaleddin Rumi ile ilgili yaklaşık kırk kadar esere imza atmış Mevlâna'yı kendine mürşit olarak görmüş ve Müslümanlığı seçtikten sonra Havva ismini almıştır.[100] Yaklaşık olarak yirmi sekiz farklı dil bilen İngiliz oryantalist ve hukukçu Sir William Jones Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eseri Mesnevi'nin bir insan tarafından yazılamayacak kadar sıra dışı bir kitap olduğundan

[98] Temizel (2017), s. 117.
[99] Karaköse (2014), s. 197.
[100] Eva de Vitray Meyerovitch, *İslamın Güler Yüzü*, Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul 2017, s. 36.

bahsederek saf ve ahlaki örneklemelerle verilen evrensel mesajlara dikkat çekmiştir. Shakespeare veya Chaucer haricinde Mevlâna Celaleddin Rumi ile kıyaslanabilecek bir yazar tanımadığını söylemiştir.[101] Batıda Mevlâna Celaleddin Rumi ve eserleri üzerinde çalışma yapan en önemli şarkiyatçılardan biri de Reynold Alleyne Nicholson 'dur. Cambridge üniversitesinde Arap dili ve edebiyatı profesörlüğü de yapmış olan Nicholson batıda Mesnevi üzerine en ciddi tercüme çevirisi yapan kişi olarak gösterilmektedir. Mesnevi'nin metin, tercüme ve şerhinden oluşan sekiz ciltlik eseri abidevi çalışması başlı başına büyük bir eser olarak değerlendirilir. Yirmi beş yılda meydana gelmiş toplam sekiz ciltten oluşan eser Mesnevi'nin en sağlam çevirilerinden biri olarak kabul görmüş ve batıda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda referans olarak gösterilmiştir.[102] Mesnevi'nin felsefi dilden ziyade kalbe hitap etme sanatıyla yazılmış bir eser olduğunu dile getiren Nicholson Mevlâna Celaleddin Rumi'nin tasavvufi dehasının yüksekliğine dikkat çekerek batıda onun dehasının büyüklüğünün yeni yeni anlaşıldığını söylemiştir.[103]

Eserleri batıda büyük hayranlık uyandıran Mevlâna Celaleddin Rumi'nin düşünce dünyası ve Mesnevisi hakkındaki görüşlerden bir diğeri de Mevlâna'nın yedi yüz yıl öncesinden bu günleri görerek dünyayı büyük bir kargaşa ve karmaşıklıktan kurtarmasıdır. Eserlerindeki evrensel düşünce sayesinde tüm insanlığa ayrım yapmaksızın sevgi, umut ve yaşama sevinci aşılaması, onun görüşleri ve Mesnevi'nin yaşamış olduğumuz yüzyılın hastalıklarından kurtulmamız için ruhani bir ilaç ve teselli kaynağı olduğudur.[104] Batıda şair yazar ve düşünürler başta olmak üzere bir çok kesimi etkisi altına alarak kendine hayran bırakan Mevlâna Celaleddin Rumi Fransa'da Strasbourg Üniversitesi Türk dilleri enstitüsünde uzun yıllar yönetici olarak görevde bulunan Prof. Dr. Irene Melikoff 'u da derinden etkilemiştir. Melikoff dünya medeniyetlerinin her birinin Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Mesnevi eseri başta olmak üzere eserlerini kendi dillerine çevirip okumaları halinde dünyada kötülük adına, kin, nefret, savaş, vb. hiçbir olumsuz durumun kalmayacağını belirtmiştir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin insana verdiği değer ölçüsü olarak kozmopolitik bir düşünür, onun en güçlü tarafının tüm insanları sevgiyle kucaklayan

[101] Karaköse (2014), s. 198.
[102] İsmail Güleç, "R.A. Nicholson'un Mesnevi Tercüme ve Şerhi Üzerine", *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, sayı: 20, 2006, s. 227-229.
[103] Karaköse (2014), s. 201.
[104] Karaköse (2014), s. 202.

evrensel insancıllığı olduğunun altını çizmiştir.[105] Kazanmış olduğu şöhretini on ciltlik yazmış olduğu Osmanlı Devleti Tarihi adlı eserine borçlu olan Avusturya ve Almanya'da Mevlâna Celaleddin Rumi ve onun eserlerini tanıtan ilk oryantalist Avusturyalı Joseph von Hammer Purgstall, bu eserinin İran edebiyatı tarihi adlı bölümünde Mevlâna Celaleddin Rumi ve eserlerinden uzun uzun bahsetmiştir. Hammer, Mevlâna'nın pozitif dinlerin dış formlarından daha fazla kutsal olan en yüce dini coşkunun üzerine çıkarak, diğer lirik şairler gibi yalnızca güneşin yada evrenin doruğuna yükselmekle kalmayarak, zaman ve mekanın ötesine kanat çırparak ebedîliğe uçtuğunu, bu ebedilik uçuşunun sonunda ebedi aşık olarak sonsuz aşkta vahdet-i vücut bulduğundan bahsetmiştir.[106]

Yine Almanya'da Alman idealistlerin en tanınmışı ve batı felsefesinin önde gelen filozoflarından Wilhelm Frederick Hegel, Rückert'in kitabı sayesinde Mevlâna'yı tanımıştır. Eserlerinde mükemmel Mevlâna ifadesini kullanarak tarihin diyalektiği isimli kitabında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin ne denli etkisi altında kaldığından bahsetmiştir.[107] İslam dinine duyduğu sempati ile tanınan filozof ve şair Goethe'de Hammer'in tercümeleri aracılığı ile Mevlâna ve eserlerini tanımış eserlerini büyük bir merakla okumuş ve vahdet-i vücut felsefesi hakkındaki eleştirel görüşlerinden bahsetmiştir.[108] Batıda Mevlâna Celaleddin Rumi hakkında en fazla eser ve makale yayınlamış kişilerden biri olarak bilinen, Harvard, Berlin, Marburg gibi büyük üniversitelerde dersler vermiş olan Prof. Dr. Annemarie Schimmel Mesnevi'yi yirmi kez okuduğunu her okuyuşunda farklı duygular yaşadığını dile getirmiştir.[109] Gerçekten de Mevlâna Celaleddin Rumi' evrensel düşünce ve mesajları ile tüm dünyada adından söz ettirmiş, bir çok şair, filozof, mutasavvıf, din adamı tarafından baştan sona bir kültür alemi olarak değerlendirilmiş, Mesnevisi dünya eserleri arasında bir benzeri olmayan eser olarak kabul görmüştür.[110] Mevlâna Celaleddin Rumi' dünyanın farklı coğrafyalarında olduğu gibi batı düşünce dünyasında da önemli bir yer edinmiştir. Kozmopolit düşünce sistemi ve büyük eseri Mesnevisiyle bir bütün olarak sadece İslam alemi için değil tüm insanlık için evrensel bir değer ve

[105] Karaköse (2014), s. 208.
[106] Karaköse (2014), s. 212.
[107] Karaköse (2014), s. 217.
[108] Genç (2010), s. 273.
[109] Karaköse (2014), s. 220.
[110] Mevlâna Celaleddin Rumi Bütün Eserlerinden Seçmeler, *Mesnevi*, Karatay Akademi Yayınları, Ankara 2012, s. 11.

eserleri en çok tetkik edilen mutasavvıf olarak adından söz ettirmiştir. Mesneviyi Japonca ve İtalyancaya çeviren Milano üniversitesi eski rektörü psikolog, şair ve ressam Prof. Dr. Gabriel Mandel Khan, İtalya'da insanların büyük kısmının maneviyattan uzaklaşarak madde bağımlısı olduğundan bahsetmiştir. Ruhlarını bu manevi açlıktan kurtaracak en iyi ilacın Mevlâna'nın evrensel düşünce dünyasını yansıttığı eseri Mesnevi olduğuna değinmiştir. Ayrıca Mandel, on bir eylül saldırıları sonrası İtalyan kiliselerin bize dininizi anlatın teklifi üzerine Müslümanların Mevlâna Celaleddin Rumi'nin fikirleri ışığında yola çıkarak kilise kilise dolaştıklarını bu sayede Mevlâna'nın kozmopolit felsefesini içselleştiren bir çok İtalyan'ın İslam düşmanlığından vazgeçtiği gibi, büyük bir kesiminin de Müslüman olduğundan bahsetmiştir.[111] Batı dünyası için Mevlâna Celaleddin Rumi'nin manevi değerlere susamış gönüllere cevap verecek en etkili ilaç olduğunu vurgulamıştır. Mandel, Batıda birçok insanın Mevlâna Celaleddin Rumi'yi örnek aldığından bahsetmiştir. Bu sayede İtalyan halkının Mevlâna'nın samimiyet, temiz ve berraklığını yaşamlarına yansıttıklarını düşünmektedir.

Medeniyetler ittifakı projesinin mimarlarından biri olan aynı zamanda Avrupa Jean Monnet ekonomik entegrasyon projesinin koordinatörlüğü görevini de yerine getiren Prof. Dr. Angelo Santagostino, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin kozmopolit fikirlerinin bu projeye mutlaka yansıtılmasının gerektiğini vurgulamıştır. Mevlâna'nın bir çok eserini okuyarak onu daha da iyi tanımak için defalarca Konya'daki kabrini ziyaret eden Angelo Medeniyetler ittifakı projesini yürüten kurum ve kişilere çağrıda bulunarak Mevlâna Celaleddin Rumi'nin medeniyetler arasındaki barışın sağlıklı bir şekilde tesis edilebilmesi ve devamının sağlanabilmesindeki rolünün öneminden bahsederek Mevlâna'nın sesi ve ışığının projeye mutlaka yansıtılması gerektiğini söylemiştir.[112] Unesco tarafından 2007 yılı dünya Mevlâna yılı olarak kabul edilmiş Mevlâna Celaleddin Rumi'nin sekiz yüzüncü doğum yılı olması münasebetiyle Türkiye, İran, Afganistan organizatörlüğü ile Paris'te Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür organizasyonu (UNESCO) genel merkezince tüm dünyaya barış ve hoş görü çağrısı yapılmıştır. Unesco genel müdürlüğü görevini yürüten Koichiro Matsuura, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin hoş görü, barış ve sevgi felsefesinin hiçbir sınır tanımadığını belirtmiştir. Mevlâna'nın kozmopolit düşünce dünyasından tüm

[111] Karaköse (2014), s. 226.
[112] Karaköse (2014), s. 228.

insanlığın istifade edebilmesi için, eserlerinin birçok farklı dile çevrildiği bu sayede dünyanın dört bir köşesinde okunduğunu söylemiştir.[113] Hollanda'da 2007 yılında yapılan toplam 35 ayrı faaliyet kapsamında yaklaşık olarak 5,5 milyon Hollanda vatandaşına ulaşılarak Mevlâna Celaleddin Rumi'nin meşhur eseri Mesnevi'nin tamamı Hollandacaya çevrilmiştir. Böylece Hollanda'da Mevlâna çalışmalarına sürdürülebilir bir boyut kazandırılarak devamında 2008 ve 2009 yıllarında Erasmus ve Mevlâna Sempozyumu kitabı Türkçe ve Hollanda'ca olarak yayınlanmıştır. 2007 yılı Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) tarafından Mevlâna ve hoş görü yılı ilan edilmesiyle Hollanda'da etkili olan on yedi kültür ve sanat kuruluşu bir araya gelerek Hollanda halkı üzerinde büyük etki bırakacak ve bir yıl boyunca sürecek etkinlikler düzenlenmiştir.[114]

Hollanda'da düzenlenen Mevlâna Celaleddin Rumi etkinlikleri kapsamında konuşan Liden üniversitesi öğretim görevlisi Dr. Asghar Seyed kendisinin adeta Mevlâna'nın eserleriyle birlikte büyüdüğünü ifade etmiştir. Kitapları ve evrensel düşüncelerinin kendisine daima yol gösterdiğini, ülkelerin birbirleri ile yarışacak derecede Mevlâna'ya ilgi gösteriyor olmalarını, onun büyük bir mutasavvıf olmasından kaynaklandığını söylemiştir. Mevlâna'nın adeta bir vizyoner konumunda, sadece yaşamış olduğu çağ insanı için değil, tüm insanlık için öğretici manevi bir lider olduğundan bahsetmiştir. Mevlâna batıda Yunanistan'dan doğuda İran ve Hindistan'a kadar devasa bir coğrafyayı kapsayan her dilden dinden ve renkten insanı diyalektik bir biçimde özümsemiştir. Hayatı boyunca gerek yaşam tarzı gerekse de eserlerinde vermiş olduğu evrensel mesajları ile dinsel doğmaların boyunduruğuna karşı mücadele etmiştir. İnsan ruhunun özgürlüğüne dikkat çekerek, din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm insanlığın eşit ayrımsız ve yüceliğini savunmuştur.

[113] Ethem Cebecioğlu, "Mevlana Celaleddin-i Rumi (1207-1273)" *Altınoluk Dergis*i, sayı: 251, Ocak 2007, s. 10.
[114] Veyis Güngör, *Hollanda'da Mevlâna ve Konya Öğretisi*, Rumi Yayınları, Konya 2015, s. 21.

2.10. Dünyadan Mevlâna ile İlgili Görseller

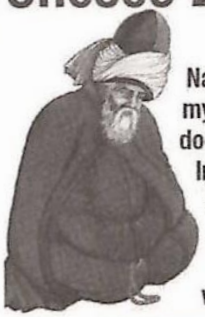
Dünya Basınında Mevlâna Görselleri- 1[115]

[115] Güngör (2015), s. 172.

Dünya Basınında Mevlâna Görselleri- 2[116]

Unesco 2007 het jaar van Mevlana

Naar aanleiding van het 800'ste geboortejaar van de Turkse mysticus en dichter 'Mevlana Celaleddin Rumi' is het jaar 2007 door Unesco uitgroepen tot het jaar van Mevlana en tolerantie. In het verlengde van dit gegeven hebben aantal stichtingen en verenigingen besloten om in dit kader het gehele jaar door activiteiten te organiseren. Deze activiteiten zullen van informatief tot muzikaal zijn en verspreid over het hele land worden georganiseerd.

HET JAARPROGRAMMA 2007

MEVLANA CURSUS

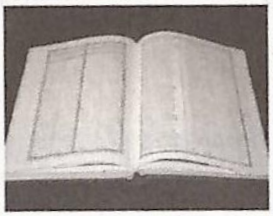
datum: 22-01-2007

plaats:Turkshuis te Amsterdam

projectleider(s): Cengiz Ozkaynak (Stichting Tevazu)

In het kader van "2007 Unesco jaar van Mevlana en tolerantie" zal er van 22 tot 27 januari in Amsterdam een cursus worden gegeven met als thema "Mevlana en zijn weg". De cursus werd verzorgd door de heer Ömer Tugrul Inancer uit Turkije, een deskundige op het gebied van Mevlana. De heer Inancer, in dienst van de Turkse Ministerie van Cultuur, heeft in Amsterdam gedurende 5 dagen de cursisten informatie gegeven over Mevlana, zijn levenswijze, kijk op het leven en zijn gedachtegoed. De cursisten hebben deze intensieve cursus met succes doorlopen. Zij zullen vervolgens aan verschillende bijeenkomsten en workshops deelnemen om het leerstof over Mevlana over te brengen aan de deelnemers.

FRAGMENTEN UIT DE MESNEVI

In het kader van "2007 Unesco jaar van Mevlana en tolerantie" en door het 800'ste geboortejaar van Mevlana wordt zijn meesterwerk de Masnavi, een leerdicht dat zes boeken en zo'n 25.577 versregels beslaat, vertaald naar het Nederlands. De vertaling zal door een groep selecte schrijvers en de eindredactie door de schrijver Abdulwahid van Bommel worden gedaan.

De Masnavi bestaat uit onderling verweven verhalen, metafysische bespiegelingen en hoge vluchten van lyrische inspiratie. De levenswijsheid die Rumi in zijn werk tot uitdrukking brengt, openbaart een grote waarheid, namelijk dat al het leven één is.

De vertaling van Masnavi wordt in samenwerking met de gemeente Konya uit Turkije gerealiseerd. Konya is de stad, gelegen in centraal Turkije, waar Mevlana zich in 1240 definitief vestigde en in 1273 stierf.

MEVLANA POSTZEGEL

Ook ter ere van "2007 Unesco jaar van Mevlana en tolerantie" zullen speciale postzegels gedrukt worden met afbeeldingen van Mevlana. Deze postzegels zullen tijdens te organiseren evenementen te koop worden aangeboden aan de bezoekers zodat ze een aandenken hebben aan het Mevlana-jaar 2007.

BEZOEK AAN AFGHANISTAN

datum:eind mei 2007

Eind mei is een reis naar Belh, de stad waar Mevlana is geboren, gepland om daar zijn ouderlijke huis te bezoeken. Tegelijkertijd wordt een school bezocht en voorzien van nodige technische apparatuur en andere spullen die leerlingen hard nodig hebben.

[116] Güngör (2015), s. 175.

Dünyadan Mevlâna Görselleri- 3[117]

Oosterse sjamanen voor het eerst in Nederland

Genezende Turkse Muziekgroep uit Centraal Azië heeft van 25 tot met 27 november op in Den Haag, Amsterdam en Leiden opgetreden. Er waren honderden belangstellenden zowel Nederlanders als allochtonen.

Tot vanuit het buitenland kwam men vorige weekend naar de door de vereniging Turks Huis Westerpark in samenwerking met Openbare bibliotheken Den Haag en Amsterdam georganiseerde lezingen en opterdens van het door de beroemde Turkse muziek-ethnoloog dr. Oruç Günenç. Nooit eerder was deze oosterse muziektherapeut in ons land. Organisatoren hadden niet kunnen bevroeden dat er zo'n massale belangstelling voor deze traditionele oosterse muziektherapie zou bestaan.
Het is met name aan dr. Oruç Güvenç, klinisch psycholoog aan de psychiatrische universiteitskliniek van Istanbul te danken dat de oude kennis voor oosterse muziektherapie wordt gekenmerkt door een zeer oude traditie, waarvan de oorsprong terug te voeren is tot de sjamanische riten uit Centraal Azië. Onder de direktie van Güvenç werd in Wenen de School voor Centraal-Aziatische Muziektherapie opgericht, die monder leiding staat van Kadir Gerhard Tucek.

Muziektherapie

Middels muziek genezing bevorderen, zowel bij fysieke als psychische klachten is tot op vandaag de dag een gebruikte medische wetenschap in het oosten.

De oosterse muziektherapie wordt gekenmerkt door een zeer oude traditie, waarvan de oorsprong terug te voeren is tot de sjamanische riten van Centraal-Azië. In preislamitische tijden konden de sjamanen uit Centraal-Azië genezing bevorderen door gebruik te maken van pentatonische klanken, riten en dansen. Onder islamitische invloed ontwikkelde zich vervolgens een nieuw toonstelsel. De oosterse muziek heeft een spectrum van ongeveer 400 toonsoorten. Hierdoor kan muziek uitgroeien tot een 'precisie-instrument' waarmee op uiterst nauwkeurige wijze invloed kan worden uitgeoefend op de organen van het lichaam, gemoedstoestanden en ziekten, alsmede op de tijden van de dag, de natuurlijke elementen en de astrologie.

Sedert de negen de en tiende eeuw werd muziek reeds gebruikt voor het genezen van lichamelijke en geestelijke zieken. De geleerden uit die tijd hebben op diverse manieren onderzoek verricht naar de uitwerking van de muziek op de mens. Men ging er daarbij in principe van uit dat lichaam en ziel een eenheid vormen en dat de muziek gevoelens kan beinvloeden die een schakel vormen tussen lichaam en ziel.

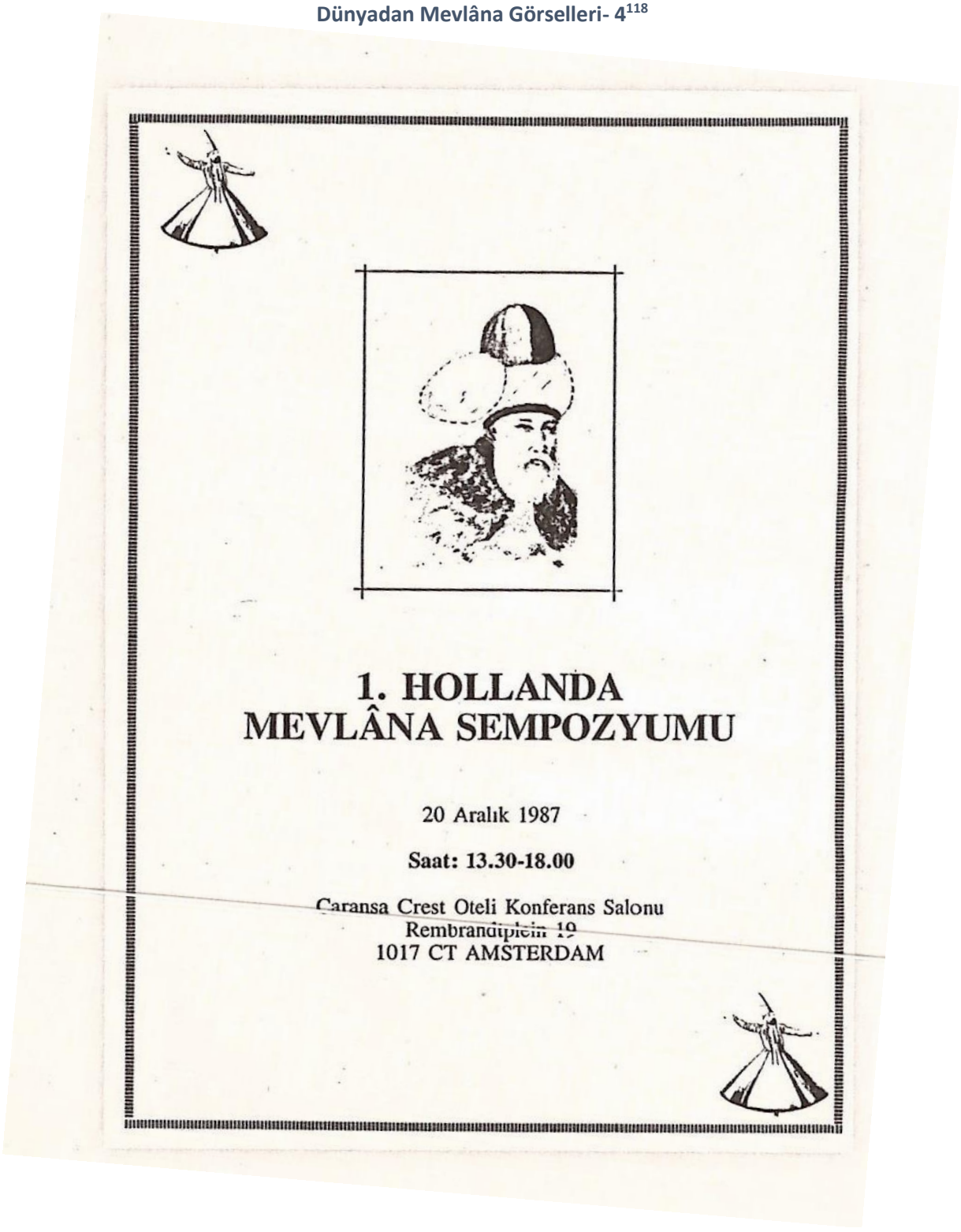
Ook de dans maakt deel uit van de oosterse muziektherapie. De genezende invloed die uitgaat van de Centraal-Aziatische dans wordt tot vandaag de dag gebruikt voor het op elkaar afstemmen van de verschillende delen van het lichaam, de organen en gemoedstoestanden, en dient tevens voor de training van de intuïtie. Door de concentratie op de eigen persoon en het volgen van ritme en melodie, komen de armen in beweging en worden schouders en nek via bepaalde bewegingen ontspannen. Er ontstaat op die manier de mogelijkheid tot improvisatie en tot een zuiver persoonlijk lichamelijk uitdrukkingsvermogen.
Tijdens het concert worden sjamanische- en soefi-muziek uit Centraal-Azië gespeeld en wordt de genezende invloed van muziek en dans aangetoond.
Tijdens het seminarie konden de deelnemsters zelf de invloed ervaren van klanken, ritmen en archetype-bewegingen.

*De dansende dervish

[117] Güngör (2015), s. 161.

Dünyadan Mevlâna Görselleri- 4[118]

1. HOLLANDA
MEVLÂNA SEMPOZYUMU

20 Aralık 1987

Saat: 13.30-18.00

Caransa Crest Oteli Konferans Salonu
Rembrandtplein 19
1017 CT AMSTERDAM

[118] Güngör (2015), s.154.

Mevlâna Müzesi (Konya) ve Mevlâna Silüeti 5000 TL[119]

Mevlâna Müzesi (Konya) ve Mevlâna Figürü 5000 TL[120]

[119] Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Erişim: 4 Haziran 2020, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari/Emisyon+Gruplari/7+Emisyon+Grubu/emisyon10

[120] Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Erişim: 4 Haziran 2020, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari/Emisyon+Gruplari/7+Emisyon+Grubu/emisyon10

Mevlâna Celaleddin-i Rumi 705. Vuslat Yılı 200 Lira[121]

Metal	Gümüş 830
Çap	30.00 mm
Ağırlık	9.00 gr.
Baskı Özelliği	Normal+Özel Baskı
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	10.000+1.000
Sanatçı	Hakkı ERKARTAL
Tedavül Süresi	1978 -
Yurtiçi Satış Adedi	11.000

Mevlâna Celaleddin-i Rumi 705. Vuslat Yılı 1000 Lira[122]

Metal	Altın 22
Çap	30.00 mm.
Ağırlık	16.00 gr.
Baskı Özelliği	Normal
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	450
Sanatçı	Hakkı ERKARTAL
Tedavül Süresi	1978 -
Yurtdışı Satış Adedi	400

[121] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Mevlana_Celalettini_Rumi_200_tl.jpg
[122] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Mevlana_1000_tl.jpg

Mevlâna Celalddin-i Rumi 7.500.000 Lira[123]

Metal	Gümüş 999
Çap	38,61 mm.
Ağırlık	31,47 gr.
Baskı Özelliği	Proof
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	50.000 + 10.000
Sanatçı	Nesrin EKŞİ
Tedavül Süresi	2001 -
Yurtiçi Satış Adedi	1.211

Mevlâna Celalddin-i Rumi 10.000.000 Lira[124]

Metal	Gümüş 925
Çap	38,61 mm.
Ağırlık	31,47 gr.
Baskı Özelliği	Proof
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	3000
Sanatçı	Nesrin EKŞİ
Tedavül Süresi	2002 -
Yurtiçi Satış Adedi	1.269
Yurtdışı Satış Adedi	16.000

[123] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Screenshot-from-2019-09-14-11-58-19.png
[124] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Screenshot-from-2019-09-14-12-25-40.png

Mevlâna'nın 800. Doğum Yılı Hatıra Parası 30 YTL- 1[125]

Metal	Gümüş 925
Çap	38,61 mm.
Ağırlık	31,47 gr.
Baskı Özelliği	Proof
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	3.000 + 2.000
Sanatçı	Ayşe Şirin
Tedavül Süresi	2007 -
Yurtiçi Satış Adedi	1210

Mevlâna'nın 800. Doğum Yılı Hatıra Parası 30 YTL- 2[126]

Metal	Gümüş 925
Çap	38,61 mm.
Ağırlık	31,47 gr.
Baskı Özelliği	Proof
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	3.000 + 2.000
Sanatçı	Leman KALAY
Tedavül Süresi	2007 -
Yurtiçi Satış Adedi	1224

[125] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Screenshot-from-2019-09-14-13-37-20.png
[126] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Screenshot-from-2019-09-14-13-37-38.png

Mevlâna'nın 800. Doğum Yılı Hatıra Parası 30 TL- 3[127]

Metal	Gümüş 925
Çap	38,61 mm.
Ağırlık	31,47 gr.
Baskı Özelliği	Proof
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	3.000 + 2.000
Sanatçı	Sesil Beatris KALAYCIYAN
Tedavül Süresi	2007 -
Yurtiçi Satış Adedi	1179

Mevlâna'nın 800. Doğum Yılı Hatıra Para Seti[128]

Metal	Gümüş 925
Çap	38,61 mm.
Ağırlık	31,47 gr.
Baskı Özelliği	Proof
Kenar	Tırtıllı
Maksimum Baskı	2.000
Sanatçı	Ayşe ŞİRİN Leman KALAY Sesil Beatris KALAYCIYAN
Tedavül Süresi	2007 -

[127] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Screenshot-from-2019-09-14-13-38-20.png
[128] Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Screenshot-from-2019-09-14-13-37-55.png

3. MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ VE KOZMOPOLİTANİZM

3.1. Mevlâna Celaleddin Rumi'de Kozmopolitanizm

Toplumların geleneksel ahlaki ve etik yapılarının çökmesi, özellikle de Batı dünyası başta olmak üzere modern insanın hoşgörü, tevazu, iyi niyet, yardımlaşma gibi etik değerlerinden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Tanrının evrensel buyruklarını unutan insanlık, evrensel birliktelik düşüncesinden de uzaklaşmıştır. Kapitalizmin de etkisiyle manevi değerlerinden uzaklaşan insanlık, hayatı anlamlandırma da aynı ahlaki ve etik değerlerinden koparak büyük bir boşluk içerisine düşmüştür. Bu manevi boşluk farklı şekillerde doldurulmaya çalışılmıştır. Çoğunlukla huzuru tüketicilikte arayarak, daha çok eşya daha çok harcama ile bu manevi boşluğu doldurarak ruhlarını selamete erdireceklerini düşünen batı, daha fazla tüketerek çözüm üretmeye çalışırken, bazı toplumlarda ideolojik düşünce ya da politik hamlelerle bu boşluktan kurtulmayı amaçlamışlardır.

İnsanlık düştüğü büyük boşluktan dünyevi çözümlerle kurtulmaya çalıştıkça içinde bulunan mutluluktan daha çok uzaklaşmıştır. Benlik ve egonun dünyadaki esaretini artırdığı yaşadığımız bu dönemde, kendine olan samimiyetini kaybeden insanlık bunun sonucunda her şeye ve herkese olan samimiyetini de kaybetme noktasına gelmiştir. İçinde bulunulan bu samimiyetsiz ortam ise zıtlık ve bölünmelerin başlamasına, kendinden uzaklaşan insanın zamanla çevresinden ve manevi huzurdan uzaklaşmasına neden olmuştur. Farklı ten ve ırkta yaratılma sebebinin, birliği öğrenme gayesi taşıdığı gerçeğinden uzaklaşan insanlık, hoş görü ve mahiyetini yitirerek birlikte yaşama arzusu, evrensel birliktelik gibi kozmik düşünce fikirlerinden uzaklaşmıştır. Gerek yaşam biçimleri gerek düşünceleri gerekse de arkalarında bırakmış oldukları eserleriyle evrensel barış ve birliktelik adına katkıda bulunmuş birçok şair, alim, düşünür ve filozof olmuştur. Asırlar öncesi kaleme almış olduğu eserleri ve mesajları ile bizlere seslenen Mevlâna bu düşünürlerin öncülerindendir.

Mevlâna Celaleddin Rumi insanlığa bırakmış olduğu evrensel içerikli mesaj ve eserleriyle, hoş görü anlayışı, insana verdiği değer, farklılıklardan uzak, görüş ve düşünceleriyle ön plana çıkarmıştır. Dünya düşünce tarihi içerisinde fikir ve

düşünceleri yüz yılları aşarak, günden güne artan bir sevgi ve ilgi ile günümüze kadar gelen şair, filozof, mutasavvıf ve düşünürlerin öncülerindendir. İnsanlığa yol gösteren fikirleri görüş ve mesajları her asırda daha da büyüyerek çağlar ötesinden günümüze kadar gelmiştir. Bunun nedeni Mevlâna'nın insanlığı var eden değerlerin evrensel ilkelerini tespit etmiş olmasında gizlidir. Unesco tarafından 2007 yılında sekiz yüzüncü doğum yılı adına düzenlenen Uluslararası Mevlâna yılı (Internatıonal Year of Rumi) olarak kabul edilmesi de bunun bir göstergesidir.[129]

Mevlâna Celaleddin Rumi eserlerindeki mesaj ve düşüncelerini geleneksel anlayış kalıplarının dışında değerlendirmiştir. Bilimsel araştırma, kişisel gelişim, girişimcilik konularındaki fikir, tavsiye ve mesajları incelendiğinde günümüz dünyası terminolojisine uyarlanabilecek olduğu görülmektedir. Bu da onun kozmopolit kişiliğini ön plana çıkaran en önemli göstergelerden biridir.[130] Mevlâna'nın düşüncelerini genel bir değerlendirmeye tabii tuttuğumuzda, onun insanı metafizik bütünüyle ele alarak değerlendirdiğini görürüz. Kişiyi, ahlaki ve ruhi değerlerini göz önünde bulundurarak layık olduğu yere koyması, onun universal anlamda bir insan tanımlaması yaptığınında bir göstergesidir. Mevlâna'nın mesaj ve eserleri günümüz anlayışıyla ele alınarak değerlendirildiğinde, geleceğe ışık tutan bir meşale niteliği taşıdığı açıktır.

Örneğin Mevlâna'nın bilgi konusu hakkındaki görüşüne baktığımızda, bilgiyi Hz. Süleyman'ın mührüne benzettiğini görürüz. "Mühür kimde ise Süleyman O dur" sözünden anlaşılacağı üzere mührün temsil ettiği güçtür. Mevlâna'nın bu benzetme ile vermek istediği mesaj bilgili insanın güçlü insan olduğudur. Mevlâna'nın asırlar öncesinden günümüze verdiği bu mesaj çok önemlidir. Öyle ki günümüz çağı bilgi çağıdır. Bilgiye sahip olan kimse, güce sahip olanda o dur. Yine günümüzde büyük ilgi gören kişisel gelişim uzmanlarının ve psikologların öneri ve tavsiyeleri Mevlâna'nın eserlerinde yüzyıllar öncesinden mevcuttur. Bu ehil kişilerin hareket noktaları Mevlâna'nın asırlar öncesinde bahsettiği konulardır. İnsanın öncelikli olarak kendine saygı duyması gerektiğine değinen Mevlâna, başkalarına saygı duymanın kendine duyulan saygı ve sevgiden geçtiğini vurgulayarak, korku yerine özgüven, ben yerine biz, tenkit yerine takdir, ümitsizlik yerine ümit, ön yargı yerine

[129] Yakıt (2013), s. 9.
[130] Emine Yeniterzi, *Mevlânâ Celâleddin Rumî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997. s. 36.

araştırma, düşmanlık yerine iletişim gibi konulardaki tavsiyeleri de yine onun düşünce ve eserlerindeki kozmopolit kişiliğini yansıtmaktadır.[131] Mevlâna'ya sadece kendi din ve inancını benimsemiş kişilerce saygı gösterilmez, başka inanç ve din sahipleri tarafından da sevilir ve saygı gösterilirdi. Hıristiyan, Yahudi, Musevi diğer din ve inanç mensuplarına da aynı samimiyet ve hoş görü ile yaklaşırdı. Farklı din ve görüşlere sahip kişilerle görüşür, onları ziyaret eder ve onların ziyaretlerini kabul ederdi. Mevlâna dini, mevkii, cinsi gibi farklılıklara yer vermez, kardeşlik, adalet, eşitlik, barış gibi sınıfsız, evrensel insan anlayışını benimserdi. Hiçbir din ya da kültür arasında kıyaslama yapmaz kimsenin kalbini kırmaz, aksine gönül kazanırdı. Hor görmemek, yedi düvelle dost olmak, her dine ve insana aynı pencereden aynı gözle bakmak konusunda verdiği tavsiyeleri de onun kozmopolit yönünü ortaya koymaktadır.

"Her geceyi Kadir, her gördüğünü Hızır bil" düşüncesi de bu birlik ve eşitlik duygusunun şuurudur. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin kozmopolit yönünü yansıtan bir düşüncesi de İnsanların kendilerini diğerlerinden farlı gördükleri üstünlük düşüncesidir. Bu düşüncenin anlamsızlığına dikkat çeken Mevlâna üstünlük görmenin anlamsızlığını, hepimizin aynı yolun yoldaşı olduğumuz, insanlar arasındaki farklılık, üstünlük gibi ayrıştırıcı düşünceler yerine dostluk eliyle sevginin herkese ulaştırılmasını ister. Tüm insanlığı bir çeşmeden akan suya benzeten Mevlâna, aynı kaynaktan gelen suyun bir bardakta tatlı, diğer bardakta acı olamayacağı örneği de kozmopolit kişiliğini ortaya koyar.

3.2. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Eserlerinde Kozmopolitanizm

Kültürümüzün temel eserlerinden çok önemli bir yere sahip olan Mesnevi'nin yazarı Mevlâna Celaleddin Rumi, eserlerinde kullandığı metot ve yöntemlerle benzerlerinden farklı, eşsiz bir sanatkâr, büyük bir şair, evrensel bir mutasavvıf 'tır. Mevlâna vermek istediği mesajı uzun uzun düşünmeden büyüleyici bir eda ile ilhamının sesine uyarak yapar, inanç ve düşünce sisteminin merkezine insanı koyarak ilerler. Basit fakat düşündürücü örnekler vererek anlatmak istediği şeyi açık bir şekle koyarak anlatır. Hasta bir çocuğun şurup içmesi gerektiğinde, şuruptan hoşlanmayan çocuğa o şurubu şerbet sürahisine koyarak, çocuğun şerbet içtiği inancıyla içirerek

[131] Yeniterzi (2018), s. 100.

sağlığına kavuşturması gibidir Mevlâna'nın eserlerindeki insanları iyiye, güzele, hoşgörü ve mutluluğa ulaştırması. Bu yolla Mevlâna eserlerinde çok derin anlamlar içeren konuları bile zorlanmadan kolayca anlaşılabilir şekilde okuyucuya anlatabilmektedir.[132] Mevlâna'nın eserlerinin detaylı incelemesi yapıldığında düşmanlık, kin, nefret, savaş gibi birçok olumsuzlukların kökeninin insanların cehaletinden kaynaklandığı görülmektedir. Mevlâna'nın eserleri bu açıdan ele alındığında verilen mesajlar kardeşlik ve barış adına insanlığın önüne tutulan bir ışık niteliğindedir.

Mevlâna'ya göre insanların elinde doğru yolu gösteren ışık olursa o zaman gerçek manayı görülebilir ve insanların algılayış tarzları olumlu hali alır. Eserlerinde sıklıkla karanlıktan arınmak, gönlü ferah tutmak, hoş görü, kardeşlik gibi olgulardan bahseder. Mevlâna temiz olan her gönlün başkalarının güzelliklerini yansıtacağı bu vesile ile de sevgi, kardeşlik ve eşitliğin hâkim olduğu bir dünyanın var olacağı düşüncesini dile getirmektedir. Eserlerinde insanoğlunu yaratılmışların en üst mertebesi olarak niteler. İnsanı en yukarı taşıyarak yücelten Mevlâna ona yüklediği bu değerden ötürü insanlık adına değersiz tutkulara bağlanmaması hususunda uyarılarda bulunur.[133] Eserlerinde gerçek bir rehber olarak iyi, kötü, doğru, yanlış karşılaştırması yaparak sebep sonuç ilişkisi içerisinde öğretici yönüyle çok yönlü değerlendirmeler yapar. Evrensel mesaj ve eserleriyle sadece belirli bir kesimle sınırlı kalmayarak tüm dünya insanlığı için önemli bir yer edinmiş olan Mevlâna, bu yönüyle birçok şair, düşünür ve filozofa kaynak olmuştur. Mevlâna'nın eserlerindeki kozmopolit mesajlarından etkilenen şair ve düşünürler, onun eserlerindeki hikâyelere kendi eserlerinde yer vermişlerdir. Eserlerinde belirli kişi, ırk, topluluk ya da dine, bir'e hitap etmeyen Mevlâna, bütüne hitap etmektedir. İnsan olan herkese hoşgörü ve sevgi çerçevesinde evrensel bir dil aracılığı ile seslenen Mevlâna, din, ırk, millet vb. kavramların dışında kalan tüm insanlığa hitap etmektedir.

Bunu yaparken temel unsur olarak hoşgörü ve sevgiyi kullanmıştır. Mevlâna ben biz gibi bireysel düşünce kavramlarıyla insanları birbirlerinden ayırmaya çalışan düşünce ve doğmaların içlerindeki benzerlikleri ortaya çıkararak, evrensel düşünceye ulaşmıştır. Mevlâna değişik kültür ve coğrafyalardan edindiği bilgileri olağan üstü

[132] Yeniterzi (2018), s. 27.
[133] Temizel (2017), s. 121.

seziş ve perspektifi altında değerlendirerek, bu günkü Batı medeniyeti diye bildiğimiz felsefi sistemlerin temelini yüz yıllar öncesinde atmıştır. Birçok şair düşünür ve felsefeciye esin kaynağı oluşturarak düşünce ve eserleri ile onlara öncülük etmiştir. Eserlerinde en sevgiliden hareket ederek, insanlığın tümüne seslenen Mevlâna, ben olgusunu herkes le özdeşleştirerek beni herkese dönüştürür. "Benim ile senin aranda ne ben nede sen vardır" sözü ile de verdiği evrensel mesaj budur.[134]

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserlerini incelediğimizde, O'nun eserlerinde düşüncelerini ilim ve tasavvuf filtresinden geçirerek zaman ve mekânın ötesinde çok sağlam bir yapı ile temellendirerek inşa ettiğini görürüz. Bu sebepten dolayı Mevlâna eserlerinde sadece yaşamış olduğu asra hitap etmemiştir. Eserlerini asırlar boyu tartışılan konuları çözüme ulaştıran düşünceler ve ideal insan anlayışına ışık tutan evrensel mesajlar içeren bir dille yazmıştır. Eserlerinde daima odak noktasına insanı koyan Mevlâna kaleme almış olduğu sayısız eserinde verdiği evrensel mesajları ile, alçak gönüllü, çalışkan, ahlak sahibi, dürüst, hoş görü ve kötülükten uzak, yaradan ve onun yarattığı evrendeki tüm varlıklarla barış ve huzur içerisinde yaşama üzerine kuruludur.

Eserlerini insanın gerçek yaradılış amacına ulaşabilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgilerle birlik ve kardeşliğe ulaştıracak kozmopolit düşünce çerçevesinde oluşturmuştur. Mevlâna, vermiş olduğu mesajlarla, geçici bir imtihan yeri olan dünyada barış ve kardeşlik içerisinde mutluluğa ve huzura ulaşmak isteyen herkes için rehber olmuştur. Eserlerinde sıklıkla ironiye başvuran Mevlâna düşüncelerini dillendirmeye çalışmıştır. Bunu yapmasındaki sebep, sistematik ve dar düşüncelerin sınırlarını aşmak, metaforik bir dil kullanarak kendi kozmopolit düşüncelerini daha rahat bir şekilde ifade etmektir.[135] Bahsettiği hiçbir konuyu sistematik olarak ele almayan Mevlâna Celaleddin Rumi'nin eserlerinde konular birbiri ardına kendiliğinden açılarak ilerler. Anlatılan hikâye ya da verilen mesaj bir anda anlatılıp bitirilmez. Konusu geçen hikâye ya da verilmek istenilen mesaj tamamlanmadan çağrışım yapan farklı bir hikâye anlatılmaya başlanır. Bu şekilde bir hikâye

[134] I.M. Panayotopulos, *Benzersiz Mevlâna*, Çeviri: Kriton Dinçmen, Arıon yayınevi, İstanbul 2003, s. 8.
[135] Çevik (2018), s. 21.

tamamlanana kadar, araya birçok farklı konu ve farklı hikâyelerle verilmek istenen mesaj girer. Büyük eseri Mesnevide Mevlâna bunu şöyle ifade eder:

> "*Bu hikâye parça buçuk söylendi (araya sözler karıştı, başka hikayeler girdi). Aşıkların işi gibi başsız, ayaksız nakledildi. Fakat hakikatte başı yoktur, ezel gibi evveline evvel bulunmaz. Sonu da yok… elbette eş… Hatta su gibidir; her katresi hem baştır hem ayak… hem de başsız ayaksız koşup gider. Haşa bu hikâye değil, kendine gel! Bizim ve senin bu günkü halimizdir, dikkat et."*[136]

Gerçekten de Mevlâna'nın eserlerinde çağrışım gücü çok yüksek derecelerdedir. Sahip olduğu pratik zekâ, akıcılık, sosyal tecrübe, tasavvuf terbiyesi ve pişmiş ruhuyla vermiş olduğu mesajlarında kozmopolitik yönünü ortaya koyar.

3.3. Mevlâna Celaleddin Rumi, Mesnevi Şerif ve Kozmopolitanizm İlişkisi

Mevlâna'nın rehber niteliğindeki eseri Mesnevi Şerif'in kültürümüzün temel yapı taşlarından biri olduğuna şüphe yoktur. Öyle ki bazı kesimlerce Kur'an-ı kerimin bir tefsiri sayılacak kadar büyük bir mertebeye çıkarılmıştır. Kur'an-ı kerimin özü, iç yüzü adıyla anılmış şanı ve tesiri yüz yılları aşarak günümüze kadar ulaşarak, her geçen gün daha da artan bir ilgi ve alaka ile dünya üzerindeki farklı coğrafyalarda dikkatleri üzerine çekmeye devam etmektedir. Bir çok alim, sanatçı, devlet adamı ve düşünür tarafından övgüyle bahsedilen eseri hakkında, güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar tüm dünyayı kaplayacağı yorumu yapılmıştır. Okunmadığı hiçbir ilim ve irfan meclisinin kalmayacağı, farklılık gözetmeksizin tüm milletlerce büyük bir ilgi ve alaka ile okunarak faydalanılacağından bahsedilmiştir. Eserin asırlar boyunca tüm insanlık alemine yol gösterici, öncülük edici özelliklerine dikkat çekilmiştir. Hakikati arayanlara doğruyu gösterecek onları yönetecek ve önderlik edecektir sözleriyle mesnevinin evrensel anlamdaki rehberlik görevine vurgu yapılmıştır.[137]

[136] Şahin (2003), s. 116 -117.
[137] Şimşekler (2014), s. 165.

Dünya klasikleri arasında vermiş olduğu kozmopolitik mesajlarla müstesna bir yere sahip olan Mesnevi aynı zamanda Türk kültürünün de temel yapı taşlarından rehber niteliğinde bir eserdir. Birçok evrensel mesajı içinde barındırarak tüm insanlığa barış, kardeşlik, hoş görü ve tevazu çerçevesinde öğütlerde bulunarak yol gösteren, şöhreti ve tesiri yüz yılları aşarak günümüze ulaşan eserlerin sayısı oldukça azdır. Dünya üzerinde konuşulmuş birçok dilde çevrisi yapılan, yüzlerce kez baskısı yapılan, hakkında sayısız bilimsel araştırmalar yapılarak makaleler yazılan, yayınlar yapılan Mesnevi'nin önemi ve değeri yüz yıllar boyunca birçok şair, yazar, düşünür, sanatçı ve devlet adamı tarafından dile getirilmiştir.

Eserlerinin tamamında hoş görü, tevazu, kardeşlik, eşitlik gibi olguları ön planda tutan Mevlâna vermiş olduğu mesajlarla insanlığı evrensel anlamda bir arada yaşama düşüncesine davet etmektedir. Dünya üzerinde varoluştan bu zamana farklı din, dil, ırk, mezhep ya da renkten tüm insanlığın bir anne ve babadan dünya ya geldiğini hatırlatan Mevlâna tüm insanlığın birbirleriyle akraba, kardeş ve tek vücut olması gerektiği, tüm insanlığın hem mutluluklarının paylaşılması hem de kederlerine ortak olunmasının insan olmanın öncelikli gereği olduğu düşüncesiyle kozmopolitik mesajlar vermektedir. İnsanların bir arada tek bir vücut olması ile bütünün oluştuğunu anlatan Mevlâna tüm insanlığı tek bir vücuda benzeterek o vücuttaki tek bir organın acı çekmesinin bedendeki diğer tüm organlarında acı çekmelerine neden olacağı örneğiyle insanlığın birbirlerini sevmek, birbirlerine karşı merhamet ve şefkat gösterme aşamasında evrensel birliğin oluşması aşamasındaki önemine değinmektedir.

Zıtlıkları hayatın barışı olarak gören Mevlâna zıtlıkları birbirlerinin yardımcısı, destekçisi olarak değerlendirmektedir. Bu anlamda gece her ne kadar gündüzün zıttı ise de onun yardımcısıdır, onun tamamlayıcısıdır aynı işi yapar. Eğer sürekli gündüz olsa idi gözler, ayaklar ve daha birçok organımız şaşırır kalır bu düzene ayak uyduramazdı. Bütün zıtlıklar bize zıt görünürler fakat aslında zıt değil hepsi aynıdır aynı amaca hizmet etmektedirler. Mevlâna Mesnevisinde tıpkı bu örnekte olduğu gibi birbirine zıt görünen farklı dinde farklı inanışta tüm insanlığın aslında bir bütünü oluşturan pazılın parçaları misali birbirlerini tamamlayarak aynı amaca hizmet ettikleri bu yüzdende farklılıkların eksiklik olarak değil zenginlik olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

3.4. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 7 Evrensel Öğüdü

1. Cömertlikte, Yardım Etmede Akarsu Gibi Ol.

Her zaman her durumda cömert olmamızı öğütleyen Mevlâna cömertliğin sadece maddi anlam taşımadığını anlatıyor. Mevlâna'ya göre cömertlik elinde olan her şeyi sadece Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla hiçbir karşılık beklemeden yapılan üst bir ahlak davranışıdır. Bu davranış bazen maddi anlam taşırken bazende bir tebessümden ibaret olabilir.

2. Şefkat ve Merhamette Güneş gibi Ol.

Güneş tüm evren için sonsuz ısı ve ışık kaynağıdır. Mevlâna güneşin her daim hem dünyamızı ısıtıp hem de bizleri aydınlatması gibi, biz insanlarında şefkat ve merhamette güneş gibi sürekli ve daim olmamızı öğütlüyor.

3. Başkalarının Kusurunu Örtmede Gece Gibi Ol.

Gecenin karanlığının tüm kusur ve kötülükleri örttüğü gibi, insanlarında birbirlerinin kusurlarını açık etmemelerini belirten Mevlâna, bu kusurların üzerini örtmekte gecenin karanlığı gibi olmamızı öğütlüyor.

4. Hiddet ve Asabiyette Ölü Gibi Ol.

Zaman zaman bazı olay ve durumlarda istenmeyen hareket ve davranışlarda bulunabiliyoruz. Bu gibi durumlarda insanın hiddetini kendi içinde yenmesini isteyen Mevlâna, hiddet ve asabiyette tıpkı bir ölü gibi tepkisiz kalmamızı öğütlüyor.

5. Tevazu ve Alçak Gönüllülükte Toprak gibi Ol.

Kibir ve kendini beğenmişlik insanı insanlık değerinden uzaklaştıran en kötü davranıştır. Bir kez kibire kapılan insan kendi kibiri içerisinde insanlığını kaybeder. Toprak, üzerinde gezmemiz, tüm pisliklerimizi üzerine dökmemize rağmen yine de bizi besler, hiçbir kibir göstermez karşılık beklemez. Mevlâna da bizlere tevazu ve alçak gönüllülük hususunda tıpkı toprak gibi kibirsiz ve alçak gönüllü davranmamızı öğütlüyor.

6. Hoş Görülükte Deniz Gibi Ol.

Hoş görü yüceltilmiş davranış biçiminin vazgeçilmezidir. Hoş görülü insanda sevgi vardır, saygı vardır, aşk vardır. Mevlâna evrenin büyük bir kısmını kaplayan deniz misali hoş görümüzün de tüm dünyayı kaplaması öğüdü veriyor.

7. Ya Olduğun Gibi Görün, Ya Göründüğün Gibi Ol.[138]

Kişi başkalarından ayrı bir insan olarak kendi sosyal kimliğinin farkında olmalıdır. Bu farkındalığı kişinin kendine amaç edinmesi gerektiğini belirten Mevlâna, kişinin ne olduğunun ve ne olmadığının idrakine varması, ya olduğu gibi görünmesi ya da göründüğü gibi olmasını öğütlüyor. Mevlâna evrensel yedi öğüdünde bahsetmiş olduğu hususlarda ideal insan modelini ortaya koymaktadır. Mevlâna insanları sabırlı, merhametli ve adaletli olmaya davet ediyor. Hoş görü ve tevazu dili ile insanların hem aklına hem de gönlüne hitap ediyor. Günümüz toplumu için beşerî ilişkilerin düzenlenmesi ve etkin biçimde yönlendirilmesi açısından bu öğütler son derece önemlidir.

3.5. Mevlâna'nın Kozmopolitik Mesajları

Mevlâna Celaleddin Rumi eserlerinde anlattığı hikayelerde verdiği mesajları bir eğitim aracı olarak kullanır. Bu yolla hikâyelerin konuya açıklık getirmesi ve akılda kolayca yer etmesi özelliğini kullanır. Mevlâna'nın eserlerinde anlatılan hikayelerinde verilen öğütlerin amacı masal anlatmak değil, anlatılan bu hikayelerden pay çıkararak kıssadan hisse almaktır. Bu sebepten dolayıdır ki Mevlâna eserlerinde anlattığı her hikâyenin sonunda o hikâyede yer alan simgelerin gerçek mahiyetini anlatarak hikâyenin incelemesini yapar. Anlatılmak istenilen konuyu özetleyerek, hikayelerin görünen yüzlerinin değil, asıl gayesini anlamamız gerektiği hususunda ikazda bulunur. "Şimdi hikâyenin suretini dinle, ama dikkat et! taneyi samandan ayır."[139]

Bu yolla eserlerinde anlattığı hikâyelerinin her birinin sonuna vermek istediği mesaja dair yorumlar ekleyen Mevlâna, kaleme almış olduğu eserlerinin tamamında hoş görü ve tevazu dilini kullanır. İnsanların birbirlerine hoş görü ile bakmalarını,

[138] Reca (2007), s. 59-60.
[139] *Mesnevi*, c. II, s,183, b. 200.

ayrışmaların, kavgaların, savaşların olmadığı, barış ve kardeşlik içerisinde yaşamı öğütleyen evrensel mesajlarıyla tüm insanlığın karşılıklı olarak birbirlerini sevmelerinden yana öğütlerde bulunur. Mevlâna serlerinde verdiği kozmopolitik mesajlarla ümitsizliği hoş görmez, insanlara ümit aşılar, aşkı temel iksir olarak görür ve insanları faniden bakiye yönlendirir. Mevlâna, din, mezhep farklılıkları sebebiyle yapılan savaşların gerek nedenleri gerekse çözümleri ile ilgili mesajları ve öngörülerini asırlar öncesinden eserleri aracılığıyla bizlere vermektedir.[140] Tüm insanlığın barış ve huzur içinde bir yaşam için ihtiyacı olan manevi reçete niteliği taşıyan mesajlarıyla Mevlâna Celaleddin Rumi asırlar öncesinden günümüze ışık tutmuştur. İnsanlığın aydınlanması, bilinç düzeylerinin yükselmesi, ahlaken tamamlanarak kamil-i insana ulaşması için tüm insanlığa evrensel mesajlar vermiştir. Mesajlarında insanlar arasında hiçbir üstünlük olmadığına değinen Mevlâna hoş görü ve evrensel düşüncenin olmadığı yerde ne büyük bir düşünce insanı nede büyük bir mücadele verilemeyeceğinin altını çizmiştir. Vermiş olduğu mesajlarının ana temellerini çoğunlukla, olduğu gibi görünmek ya da göründüğü gibi olmak sözüne dayandırmaktadır. Bireysel algılamalarla kültürel ve coğrafi sınırlar içerisine hapsolmuş farklı toplumların dinlerini, mezheplerini, inançlarını, yaşam tarzlarını araştırmamak sadece kendi din ve mezhebinin bakış açısını tek hakikat olarak kabul etmenin büyük bir yanlış olduğuna değinmiştir. Bu düşünceyi uygulayan toplumların türlü felaketlerle karşılaşacağı birçok mesaj vermektedir. Mevlâna'nın eserlerinde vermiş olduğu kozmopolitik mesajlar hem bulunduğu devrin insanları hem de yaşadığımız dönemin buhranı içerisinde sıkışmış günümüz insanlarınca yol gösterici bir rehber niteliğinde kutsal bir kitap edasıyla okunarak değer verilmiştir.

3.6. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin Kozmopolitik Mesajlarının Analizi

Mevlâna Celaleddin Rumi asırlar öncesinden günümüze evrensel barış ve kardeşlik adına çok değerli bilgiler içeren eserler bırakmıştır. Bu eserler ve mesajlar tüm insanlık için kalıcı barışın temininin sağlanması, dünyanın farklı coğrafyalarında, savaş, terörizm, ırkçılık, nefret gibi olumsuzlukların ortadan kalkması açısından büyük önem arz etmektedir. Mevlâna'nın eserlerinde vermiş olduğu bu mesajları farklı başlıklar altında şu şekilde inceleyebiliriz.

[140] Yeniterzi (2018), s. 111.

3.6.1. Evrensel Barış

Mevlâna eserlerinde tüm insanlık adına evrensel mesajlar içeren yüzlerce hikâye anlatır. Bu hikayelerin esası ve özü Mesnevi'nin ilk beyitinde doğal yaşam alanından, özünden kopartılarak cansız bir varlığa dönüştürülen ney hikayesidir.

> *"Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımla kadın erkek / herkes ağladı. İştiyak derdini anlatmak için, ayrılıktan parça, parça olmuş sine istiyorum. Aslında vatanından ayrı kalan, tekrar kavuşma anını arar"*[141]

Mevlâna'ya göre insan sazlıktan kopartılmış kamış misali özünden, aslından uzaklaşmıştır. Bu ayrılık içerisine düşmüş insan dünyada gurbettedir. Bu ayrılıkta çekilen acılar, dökülen gözyaşları insanın asli varlığı olan yaratıcısına ulaşmadıkça devam edecektir. Neye üflendiğinde çıkan sesin sazlığa ait olması gibi, insana üflenen ruhta Allaha aittir. İnsanoğlu eğer varlığındaki bu ulvi nefesi keşfeder, tüm insanlığın nefesinin tek bir yaratıcıya ait olduğunun idrakine varırsa, o zaman üstünlük, kibir, ayrımcılık gibi olumsuz düşüncelerden uzaklaşacaktır. Ancak insanoğlunun zaafı tamda bu noktadadır. Tüm insanlığın huzur ve barış içerisinde yaşamasını sağlayacak tanrı inancının gerçek amacından uzaklaşması, ayrımcılık üreten farklı dinlerin yorumlarına dönüşmesi, çıkarılan savaşlarla sazlığından koparılan ney misali, birlik, beraberlik, huzur ve kardeşlik içerisinde yaşamaları amacından uzaklaşan insanlıkla özleştirilmiştir. Ney insanlığın bu kanayan yarasını çare olabilecek evrensel barışın inşa edilmesi gereğini dile getirmenin kederiyle feryat etmektedir.

> *"Neye düşen, aşk ateşidir. Meye düşen aşk coşkunluğudur. Ney, dostundan ayrılanın arkadaşıdır. Perdeleri, bizim perdelerimizi yırttı. Ney gibi bir zehir ve bir panzehir kim gördü? Ney gibi dost ve istekli kim gördü? Ney kanlı yolu anlatıyor; Mecnun'un aşk hikayelerini anlatıyor."*[142]

[141] *Mesnevi*, c. 1, S.15, b. 1-4.
[142] *Mesnevi*, c. 1, S.15, b. 10-13.

Ney kanla dolu yoldan kasıtla, toplumları birbirlerine karşı kışkırtmaya, biz ve onlar şeklinde ayrımcılık yoluyla kendinden olmayanı düşman olarak gören din, dil, millet ya da ırk ayrımcılığı gibi nedenlerle katliamlara kadar uzanan süreçten bahsetmektedir. Mevlâna katliamların sebeplerini Mecnun'un aşk hikayesi örneklemesiyle aşıkların bakış açısından değerlendirmiş, kanla dolu yolların aşk yoluna dönüştürülerek tüm insanlık için ortak, evrensel barış ve hoş görü düşüncesinin gerekliliğinin önemine değinmiştir. Mesnevisinin ilk cildinin ilk satırlarında neye yanık yanık ses verdiren, feryat ettiren Mevlâna, Tanrı inancının ya da dünya üzerinde kabul edilmiş dinlerin hiçbirinin de katliamların bir gerekçesi olamayacağını ney aracılığıyla dile getirmiş, dili dini ya da mezhebi farlı tüm insanlığın bir arada kardeşçe barış içerisinde yaşayabilmelerini sağlayacak kozmopolitik mesajlar veriyor.

Açık bir şekilde görülmektedir ki Mevlâna asırlar öncesinde bizim bugün bile ulaşamadığımız derecede bir evrensel değere ulaşmıştır. Kesin olarak tarihi ve kaynağı bilinmese de yüz yıllar öncesinden günümüze dek Mevlâna'ya mal edilen meşhur dörtlükte yine çok değerli bir evrensel mesaj niteliği taşımaktadır.

"Gel, gel, her ne olursan ol, gel!

İnaçsızda, putpereste olsan, gel!

Burası umutsuzluk derğahı değil,

Yüz kere bozsan da tövbeni, yine gel!"[143]

Dili, dini, rengi, milleti her ne olursa olsun tüm insanlık Mevlâna'nın çağırdığı bu dergâha davetlidir. Hayata küseninden, tövbesini bozana, yaşama sevincini kaybedenden, umutsuzluğa kapılana dek tüm insanlık ayrıcalıksız sadece insan olmasından ötürü bu değere layık görülmüştür. Mevlâna bu davetiyle insan kitlelerini parçalayarak din, dil, ırk vb. ayrımcılık yaparak gönüllerin hakikate ulaşmasına mâni olan tüm engellerin koparılmasını ister ve tüm insanlığı en iyiye en güzele ve hakikate ulaşmaları için davette bulunur. Mevlâna'da insan kavramının en değerli noktası şüphesiz insanlığın birliği kavramıdır. Kendini "Kuranın kölesi,

[143] Hüseyin Kurt, "Mevlâna'da İnsanlığın Birligi ve Diyalog",*Harran üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 18, Temmuz - Aralık 2007, S. 171

Muhammed'in yolunun toprağı" olarak tanımlayan Mevlâna tüm insanlığın bütün olarak ayrıcalıksız sevgi ve saygıya eşit derecede layık olduğunu savunmuştur. Kuran'ın belirtmiş olduğu tevhidin bir uzantısının da birlik ve beraberlik olduğu "Misak" anında tüm insanlığın birlikte bulunduğu bu nedenle de tüm insanlığın yaradılıştan bu yana ayrıcalıksız olduğu üzerine dikkat çekmiş bunun unutulmaması gerektiğini şu sözleriyle belirtmiştir.

"Birlik şarabını ver, hepimizi aynı derecede sarhoş et de hepimiz toplanalım. Görünüşteki ayrılıkları bir anda giderelim, ben davasından geçtik mi, su kıvamını alır, her kabın rengine, şekline uyarız, biz bir ağacın dallarıyız, hepimizde aynı kapı yoldaşlarıyız." [144]

> *"Pergel gibiyim: bir ayağımla şeriat üstünde sağlamca durduğum halde öbür ayağımla yetmiş iki milleti dolaşıyorum.*[145]

> *"Yetmiş iki millet sırrını bizden dinler biz iki yüz millet ve mezhebi tek perdede birleştiren ney gibiyiz"*[146]

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin evrensel anlamda vermiş olduğu mesajlarına en güzel örneklerden birini teşkil eden pergel metaforu aynı zamanda bizlere Mevlâna'nın asırlar öncesi kozmopolitik düşünce dünyası hakkında da çok açık bilgiler vermektedir. Sabit ayaktan kasıtla olmuşluğu tanımlayan Mevlâna hareketli ayağı ise değişim ve yenilenme olarak tanımlamaktadır. İslam dininin manevi boyutunu sabit ayakla nitelendirilirken hareketli ayakla tüm insanlığın evrensel uzanımı ve birlikteliği kastedilmektedir. Sabit ayak dayandığımız kaynak hareketli ayak etkileşim olarak ifade edilmektedir. Kendisini pergelin sabit ayağı misali sabitleyen kişi kaynağını o noktadan alır ve sağlam temeller üzerine sabitlenen bu ayak sayesinde yetmiş iki milleti dolaşır ve bunu yaparken değişmekten ya da etkilenmekten korkmaz.

> *"Gece, gündüzle böyle sarılma halinde; surette farklı ama birleşiktirler. Gündüz ve gece görünüşte iki zıt ve düşmandır; fakat her ikisi bir gerçeği*

[144] Kurt (2007), s. 169.
[145] Kurt (2007), s. 170.
[146] Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkibeleri* (Çev: Tahsin Yazıcı), Kabalcı yayınları, İstanbul 2006. (2006), s. 14.

örmektedir. Her biri diğerini kendi işini ve gücünü tamamlamak için kendisi gibi ister."[147]

Gündüzün geceyi, gecenin de gündüzü tamamlaması gibi, din, mezhep, ırk, renk gibi farklılıklarda bir araya gelerek insanlığı tamamlamaktadır. Mevlâna tüm farklı yaradılışların aynı Tanrı tarafından yaratıldığına değinerek bu farklılıkları eksiklik yada üstünlük gibi ayrıştırıcı düşünceden uzaklaştırmak zenginlik olarak görerek, hak ve hakikati anlatma çabası içerisindedir. Bu sebepten ötürü herhangi bir dinin inanışın ya da mezhebin toplumsal olayları veya yaşam tarzları hakkındaki yorumlarını diğer farklı dinler ve inanışların yorumlarıyla karşılaştırırken dikkat edilmesi gereklidir. Bunlardan birini hakikat, ötekini batıl ya da kafir, birini doğru diğerini yanlış olarak değerlendirmenin, öncelikli olarak Tanrı inancıyla çeliştiği mesajı vermektedir.

"Herkesin aklının ereceği, fikrinin anlayacağı bir tarzda anlat. Söz söyleyen kemal sahibi olursa söz söyleme sofrasını yaydı mı, sofrası her çeşit aşlarla doludur. Hiçbir konuk mahrum kalmaz. Herkes o sofrada kendi gıdasını bulur."[148]

Anlatılmak istenen konunun en basit şekliyle farklı kesimlerce de kolayca anlaşılabilir biçimde ortak bir gönül diline dayanması istenmiştir. Bunun aynı zamanda kâmil insan olmanın da bir gereği olduğu, sofrasını açan bu kâmil insanın her türden insanın ihtiyacını karşılayabilecek çeşitliliğe sahip olduğuna vurgu yapılmış. Her toplumdan dinden ya da ırktan insanın bu evrensel sofrada kendine ait bir yemek bulabileceği mesajı verilmiştir.

3.6.2. Birlikte Yaşama

Tek bir dil, din, ırk ya da toplumların baskın olduğu, diğerlerinin ötekileştirildiği toplumlarda farklılıklar daima sorun kaynağı olmuştur. Mevlâna bunun tersine çoğulcu bir bakış açısının hâkim olduğu toplumlarda farklılıkları zenginlik olarak görmüştür. Bu düşünce ile Mevlâna birlikte yaşama arzusu ile toplumların farklı unsurlarının herhangi bir sebepten ötürü ayrışma ya da çatışma içerisine girmeden,

[147] *Mesnevi*, c.3, S. 442, b. 4415-4417.
[148] *Mesnevi*, c. 3, S.360, b. 1891-1892.

hoş görü ve tevazu yaklaşımlı bir anlayışla bir arada barış ve kardeşçe yaşamaları hususun da mesaj vermiştir.

> *"Bizimle birlikte yaşamak, hoş geçinmek istersen kafandaki o kuruntuları at, şu kavgayı bırak. Vaktiyle her ikimiz birlikte iken sen ve ben nasıl kaynaştıysak, bugünde öylece kaynaşmış ve birleşmiş olalım. Esasta senin ve benim canlarımız birlikte idi. İkimizin de gizli ve açık her şeyimiz tek bir bütünün içinde idi. Ben sadece ifade için "ben ve sen"sözlerini kullanıyorum yoksa seninle benim aramızda, senlik - benlik ayrılığı yoktur."*

Mevlâna'ya göre hakikatte tıpkı yaradan gibi tektir tüm insanlıkta başından beri hakikatin peşindedir. Bu teki bulmaya çalışan insanlık zaman zaman yanlışlara sapabilmiştir. Fakat niyet her zaman gerçeği bulabilmek olmuştur. Mademki hedefte niyette birdir tektir ayrımcılık, ötekicilik niyedir.? Çok açık bir şekilde görülmektedir ki Mevlâna yüzyıllar öncesinden bizim şu anda bile ulaşamadığımız evrensel bir kültür seviyesine ulaşmıştır. Mevlâna tüm insanlığa ve hayata engin düşünce dünyasında barındırdığı kozmik "ben" gözüyle bakabilmiştir. Günümüz dünyasın da bu anlayış ve diyaloğa gün geçtikçe daha da fazla ihtiyaç duyduğumuz aşikardır.[149]

> *"Sevgilinin yolunda biz korkaklara iş yok! Sevgi yolunda yürüyenlerin hepsi de padişahtır. Orada kullara yer yoktur.*[150]

Sevgiye giden yolun korkuya karşı koymaktan geçtiğini belirten Mevlâna bu yolda ilerlemenin yönteminin yine hoş görü ve cesaret aracılığı ile gerçekleşeceğini öğütleyerek din, dil, mezhep ya da yaşam tarzı gibi farklılıkların birinin diğerine hiçbir üstünlük sağlamadığını tanrı katında yaratılan tüm insanlığın tamamının insan olmalarından ötürü aynı haklara sahip olduklarını belirtmektedir. Bu sebepten dolayı da sevgi yolunda yürüyen herkesin eşit, birinin diğerine üstün olmadığı sevginin olduğu yerde kurallara gerek kalmayacağı mesajı verilmiştir.

> *"Gönüllere girmeye yol bul, başkalarını düşünmeyi bırak. Kimya elinde, deriyi bununla tedavi et de bu sıfatla düşmanları kendine dost edin.*"[151]

---

[149] Kurt (2007), s. 168.
[150] Kahramanlar (2019), s. 49.
[151] *Mesnevi*, c. 1, S. 47, b. 79.

Belirlenmiş çıkarlara hizmet eden din anlayışına neden olan dil, yaşam tarzı mezhep gibi farklılıkları bir kenara koyan Mevlâna insanları birbirlerine düşürmek yoluyla kendi çıkarlarına hizmet ettiren anlayışları reddeder. Ötekileştirmek yoluyla farklı şekillerde ayrımcılığa maruz bırakılan, düşman olarak gösterilen toplumları bütün olarak aynı Allah'ın kulu şekliyle görmemiz gerektiğinden bahseder. Başkalarının düşünceleriyle değil kendi vicdanımızın sesiyle hareket etiğimiz takdirde gönüllere girebileceğimiz ve orada kalabileceğimizi öğütleyen Mevlâna bununda yine ancak bireylerin kendilerini geliştirmeleriyle mümkün olacağına değinmiştir. İlim ve akıl yoluyla insanlık için yeni buluş ve icatların yapımı için çalışarak insanlığın sağlığı için gerekli tedavi yöntemlerinin bulunması, bu sayede düşmanların dost olacağı mesajı vermektedir.

> *"Düşmanında olsa ihsan yine iyidir, çünkü güzel davranışla nice düşman dost olmuştur. Dost olmazsa kini azalır. Çünkü güzel davranış kine merhem olur. Sözün özü şudur topluma dost ol.*"[152]

Toplumlar arasında yaşanılan ayrımcılık ve düşmanlıkların kin ve nefret yoluyla çözüme ulaşmayacağı, bunun aksine insanların karşılıklı olarak ihsan etmek yoluyla birbirlerine karşı hoş görü ve tevazu içerisinde yaklaşmaları gerektiği mesajı veren Mevlâna, bu öğüdü ile birbirlerine karşı kin ve nefret içerisinde olan nice düşmanların bile dost olduklarından bahsetmektedir. Mevlâna aynı zamanda bu düşüncesi ile bizlere tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır ata sözünü de hatırlatmaktadır. Kendisine düşman olarak gördüğü kişiye karşı hoş ve güzel davranmanın onu kazanarak kendisine dost yapmasa bile öfke ve kinini azaltacağını öğütleyen Mevlâna, tatlı dil ve güler yüzün kin ve nefret karşısındaki en güçlü silah olduğunu belirterek, barış ve huzura kin ve nefretten uzak, topluma dost olmak yoluyla ulaşılabileceği mesajı vermektedir.

> *"Gönül, her dosttan bir gıda ile gıdalanır, her bilgiden bir lezzet alır. Her insanın sureti, bir kâseye benzer. Gözde suretinin manasına ait bir duygu aletidir. Herkesin yüzünden bir şey yemekte, her buluştuğundan bir şey almaktasın."*[153]

[152] *Mesnevi*, c. 2, S. 243, b. 2140-2143.
[153] *Mesnevi*, c. 2, S. 210, b. 1085-1087.

Din, ırk, dil ayrımı yapmaksızın tüm insanlığın bir arada kardeşçe yaşaması gerektiğine vurgu yapılarak, her farklı yemekten alınan farklı gıda misali insanında her insandan farklı bir gönül gıdası aldığı, yaratılan her suretin kendine özgü farklı bir bilgi lezzeti barındırdığı, görüntünün manasına ermemizi sağlayan gözden ziyade gönül gözüyle görmenin her insandan farklı tecrübeler edinmemizdeki katkısına değinilmiştir.

> *"Çünkü bir akıl, bir akılla birleşince kötü fiile ve kötü davranışa mâni olur. Nefis başka bir nefisle arkadaş olunca cüz'i parça akıl âtıl ve işsiz olur."* [154]

Toplumların aydınlanabilmelerinin ortak iletişim kanalları oluşturularak karşılıklı fikir alışverişi yapılması suretiyle mümkün olabileceği vurgulanmıştır. Farklılık gözetmeksizin fikirlerin açıkça söylenebileceği ortamlarda akıl birliği ile alınacak ortak kararlar neticesinde kötü davranışlar ve sonuçlardan uzaklaşılabilir. İyi ve güzelin iyiye, kötü ve çirkinin kötüye götüreceği mesajı verilerek nefsin kurtuluşu için iyi bir nefisle arkadaş olması aksi halde bir anlam ifade etmeyeceği hiçbir değere sahip olamayacağı mesajı verilmiştir.

> *"Ey din eri! Sonunda yakanı tutmayacak bir selam duymazsın. Ey kardeş! Ben özellikli ve özelliksiz kişilerden tamahsız bir selam işitmedim, vesselam."* [155]

Din adına konuşma yetkisini kendinde gören her kesimin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ettiği, menfaatler üzerine kurulu bir toplum düzeninde birbirine selam veren vasıflı vasıfsız her kesimin bireysel çıkarlarını öncelikli tutma görüşü, birlikte barış ve kardeşçe yaşama düşüncesine engel teşkil ettiği mesajı verilmektedir.

> *"Ey baba! Her hayır ve şer, sebebi yaradandan gelir; sebepler ve araçlar, Gaflet dönemi bir müddet kalsın diye ana yolda kurulan bir hayaldir."* [156]

---

[154] *Mesnevi*, c. 2, S.177, b. 20-21.
[155] *Mesnevi*, c. 3, S. 408, b. 3357-3358.
[156] *Mesnevi*, c. 5, S. 643, b. 1554-1555.

Toplumların dinsel, mezhepsel, ulusal inançları gibi değerlerinin yaradan katında bir üstünlük teşkil etmediği, barış ve hoş görüden uzak çıkar amaçlı hareket eden toplumların huzurlu bir toplum yaşantısının bir hayalden ibaret olacağı.

> *"Gül bahçesinin kapısını kendimize kapattığımız için bu iki üç çiçek demetinin tutsağıyız. Ey can! Öyle anahtarlar her an ekmek arzusuyla parmaklardan düşüyor. Yazık!"* [157]

Yaşanılan anlaşmazlıkların, savaşların, katliamların sebebinin toplumların bilgiyi öğrenmeye ve öğretmeye gereken değeri vermemelerinden, bu sebeple de toplumsal statülerin liyakate göre değil maddi değerler doğrultusunda şekillenerek bilgi gibi değerli bir gücün şahsi menfaatler sebebiyle elimizden kaybolup gittiği mesajı verilmektedir.

> *"Bensiz olanındır bütün benler; kendisine dost değilse herkes dostu olur. Ayna içinde suret bulunmazsa değer bulur."* [158]

Ben tanımlamasından hareketle biz, sen ve o kişilerini sorgulayan Mevlâna varlık ve benlik duygusunu değerlendirdiği anlatımında farklı bir değer yargısı oluşturmakta, öncelikli hedef olarak "ben" i "sen" le özdeşleştirmekte ve "ben" duygusunu arındırarak "sen" e dönüştürmektedir. Ben kimliğinin sen kimliği karşısında yok edilmesi tasavvurunun Mevlâna'nın sadece manevi hayatındaki anlatımlarıyla kısıtlı kalmadığı aynı zamanda gündelik hayatı içerisinde de bizzat kendisi tarafından uygulandığı çeşitli anlatı ve hikâyelerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Üst bir anlayış ve düşünce yapısına sahip olan Mevlâna farklı fakat kolay anlaşılır tanımlamaları ile düşünce dünyasına ve gündelik hayata zenginlik kazandırmış, incelediğimiz beyit inde olduğu gibi ben i sen karşısında değersizleştirerek gerçek değerini "sen" e ulaştığında kazanacağı mesajını vermiştir. Ben düşüncesine yüklenilen olumsuzluklara dikkat çeken Mevlâna ayrımcılık ötekileştirme vb. gibi olumsuz özellikleri yansıtarak kötülüklere yol açan bu kişiliğin reddedilmesi, her kesimden herkesle dost olabilmenin yolunun ben duygusunu terk ederek sen e dönüştüğünde mümkün olacağı, aynanın karşısındaki ben kimliğinin yansımadığı zaman tüm ayrımcı düşüncelerden arınarak birlik ve beraberlik içerisinde kardeşçe yaşayabileceğimiz mesajı vermektedir.

---

[157] *Mesnevi*, c. 6, S. 891, b. 4650.
[158] *Mesnevi*, c. 5, S. 681, b. 2665-2666.

"Hak buyurdu; ben yukarı ve aşağıya hiç sığmam. Ben yeryüzüne, gökyüzüne ve arşa da sığmam. Bunu kesin olarak bil, ey aziz! Hayret! Müminin gönlüne sığarım. Beni ararsan, o gönüllerde ara." [159]

Mevlâna'nın mesnevi eserini oluşturması sürecinde fikirlerine dayanak noktası yaptığı ayeti kelimelere sıklıkla yer verdiğini görmekteyiz. Yine eserlerinde anlattığı birçok topluluk millet ve farklı dönemlere ait hadise ve hikayelerinde de hadis-i şeriflere atıfta bulunarak kaynak gösterdiğini söylememiz mümkündür. Bu yerinde örneklerden biride bahsi geçen beytidir.

Kalbi, maddi anlamından uzaklaştırarak manevi anlamıyla ele alan Mevlâna vicdan, şuur, muhabbet gibi manevi alemlerin merkezi konumunda mekânı olmayan rabbini bir duygu olarak yorumlamıştır. İnsanın asıl kıymetinin ve hakikatinin bu manevi kalp sayesinde anlaşılacağı üzerine dikkat çekmiştir. Cevher-i mücerret olarak adlandırılan kalp, bütün alemleri içerisine alacak kadar geniş olmasındandır ki birçok İslam alimi de insan alemleri içine alan bir nüsha-i Kübra'dır demişlerdir. Mevlâna Allah'ın sadece belirli bir toplum kesim ya da zümreye, belirli bir dine ya da mezhebe aidiyeti olanlara değil, yaşamın var olduğu her noktada tüm insanlık için din, ırk, mezhep ayrımı olmaksızın inanan her kulun gönlünün Allah için bir ikamet olabileceği mesajı vermektedir. Müminin gönlünün iman şuuru ile elde etmiş olduğu Allah'ın kitaplarını, onun emir ve yasaklarını bildirdiği şekliyle kabul edip tanıyıp emrettiği şekliyle uygulayarak, onun muhabbetiyle dolup taşması ve bunun sonucunda ne yer yüzüne ne gök yüzüne ne de arşa sığmayan Allah'ın bir kulunun gönlüne sığabileceği mesajını vermektedir.

3.6.3. Hoşgörü ve Tevazu

Mevlâna'ya göre hoş görü ve tevazu tüm dinlerin ve kültürlerin ahlaki sistemlerinin vazgeçilmez davranış türüdür ve davranışların temelini oluşturur. Toplumsal sorunların, savaş ve kavga ortamlarının en büyük doğuş sebebi sevgi eksikliğidir. Bu sorunun en güzel tedavi yöntemi ise sevgiyi aramak, yaşamak ve yaşatmaktır. Hoş görü ve tevazu simgesi Mevlâna eserlerinde insanları iyiye ve güzele götürecek en güzel yolun hoş görü ve tevazudan geçtiğinin altını çizmiştir.

[159] *Mesnevi*, c. 1, S. 130, b. 2653-2654.

"Sevgi acıları tatlıya çeker. Çünkü sevgilerin aslı doğruya götürmektir."[160]

Mevlâna sevgiyi; dili, dini, mezhebi ya da yaşam tarzı farklı insanların huzur, barış, güven ve hoş görü içerisinde yaşayabilmelerini sağlayacak bir inanç sistemi olarak yorumlamaktadır. Farklı düşünce ya da dinlere mensup insanların inançları her ne olursa olsun, tüm insanlığın mutlu, huzurlu ve güven içerisinde yaşayabilmeleri ancak hoş görü ve sevgi sayesinde mümkün olabileceği mesajı vermektedir. İnsanları doğru yola götürecek yegâne yolun sevgi yolu olduğunu düşünen Mevlâna Sevgi ve hoş görünün olmadığı hiçbir yolun insanlığı doğruya ulaştırmayacağı mesajı vermektedir.

"Sonu övülen nice Yahudi vardır. Hiçbir kafire hakaretle bakmayın; Müslüman olarak ölme ümidi vardır. Onun ömrünün sona erişinden ne haberin var ki ondan tümüyle yüz çeviresin." [161]

İnsanları farklı inanış, dil, mezhep ya da yaşam tarzları nedeniyle dışlayarak ötekileştirmenin, taraf ya da bertaraf şekliyle kendinden olmayanı dışlayarak düşman olarak görmenin hatalı ve yanlış bir düşünce olduğu mesajı veren Mevlâna aynı zamanda İslam inancının hoş görü ve ahlakın özünü temsil eden bir inanış olduğu mesajı da vermektedir. İnsanlar arasında karşılıklı olarak sevgi, saygı, hoş görü ve tevazu olgusunu çoğaltan, kin nefret ötekileştirme, ayrımcılık gibi olumsuz düşünce ve davranışları ortadan kaldırarak hoş görü erdemini evrensel düzeyde en güzel örnekleriyle bizlere anlatan Mevlâna, inanç ve ibadet özgürlüğünün insanların yaradılışlarından sonsuza kadar vazgeçilmez temel bir hak olduğu bu haklara da tüm insanlığın saygı göstermesi gerektiği mesajı vererek sadece Müslümanlığı değil bütün insanlığı kucaklayan İslam inancının bir hoş görü dini olduğunu vurgulamaktadır.[162]

"Takvalı sadece kendi durumunu görmedi, hatta batılı ve doğulunun durumunu gördü. Işık onun gözünde ve gönlünde yer edinir, niçin edinir? Vatan sevgisi için edinir." [163]

---

[160] *Mesnevi*, c. 1, S. 47, b. 79.
[161] *Mesnevi*, c.6, S. 818, b. 2450-2453.
[162] Yeniterzi (2018), s. 36.
[163] *Mesnevi*, c. 4, S. 573, b. 3395.

Mevlâna yaşamın gerçekleştiği, insanlığın yaşamını sürdürdüğü, kalplerin atmaya devam ettiği evrendeki her noktayı vatan olarak görürdü. Bunun sebebi Mevlâna'nın kozmopolitik bir düşünür olması ve hareket noktasını bu düşünceden alıyor olmasıdır. Üzerinde yaşanılan toprak parçasında kendi dininden ya da mezhebinden olmayanları düşman olarak ilan etmenin büyük bir hata olduğunun altını çizmiştir. Bu toplumların katledilmesini, ötekileştirilmesini tanrı buyruğu olarak yorumlayanların vatan sevgisi adı altında ayrımcılık ve ötekileştirme gayelerine ulaşmaya çalıştıkları mesajı vermektedir.

> *"Gerçek olmayan saltanatı ne el bil ne de elbise kolu. Çalınma olan saltanatın gönlü, canı ve gözü yoktur. Halk sana verdiği saltanatı borç gibi senden geri alır."* [164]

Dünyanın gerçek olmayan geçici bir konaklama yeri olduğuna değinen Mevlâna geçici hevesler uğruna insanların birbirlerinin haklarını gasp etmelerinin, ayrımcılığın, savaşların, kendi dinini yada mezhebini diğerlerinden üstün görerek kendi dışında kalanları küçümsemenin öncelik anlamı taşımadığı mesajını tekrarlayarak, dünyanın eksikliğini eli olmayan bir vücuda yada kolu olmayan bir elbiseye benzetmiş, dünyada kurulan saltanatların devamı olmayan geçici bir hevesten ibaret olduğu, bu yalancı saltanat makamındaki kişilerin hak ve adalet içerisinde toplumun her kesiminden insana eşit ve adil bir şekilde davranması gerektiği, kötü niyetli olmaları durumunda halkın verdiği bu makamı verilmiş bir borç misali geri alacağı mesajı vermiştir.

> *"Evlere kapılardan girin ve amaçlarınızı sebeplerde arayın. Dinleme yoluna bağlı olmayan konuşma, sadece tamah sız yaratıcı sözüdür"* [165]

Karşılıklı paylaşmak yoluyla insanlığın birbirlerinden öğreneceği birçok bilgi olduğu vurgulanmıştır. İnsan olmanın gayesinin, öğretmenin öğrencisinden, padişahın kölesinden, imamın cemaatinden gelecek her türlü eleştiri ve sorulara cevap verebilecek olgunluk seviyesine ulaşmasıyla mümkün olacağına değinilmiştir. Bu sorunların çözüme kavuşturulması için gerekli iletişim ortamlarının oluşturulmasının da yine karşılıklı bilgi alışverişi ile mümkün olacağına değinilmiş. Din, renk, ırk ayrımı yapmaksızın insana insan olmasından ötürü saygı duyulması ve dinlenmesi,

[164] *Mesnevi*, c. 4, S.553, b. 2774-2776.
[165] *Mesnevi*, c. 1, S. 96, b. 1629-1630.

dinleme yoluna bağlı olarak yapılmayan konuşmanın hoş görü ve evrensellikten uzak baskıcı ve tamah sız bir konuşmadan ibaret olacağı mesajı verilmektedir.

> *"Kibir ve gururla zulmeden ve yüzünü yaralayan zalim kimdir? Biz doğduğumuzda zulüm öldü, o gün; öyleyse zamanımızda kim zulüm yaptı? Işık doğunca karanlık yok olur; zulmün aslı ve yardımcısı karanlıktır."* [166]

Hoş görü, birlikte yaşama ve özgür düşüncenin, zulüm ve kibrin daima karşısında durmuş bir düzen olduğu, bu düzeni devam ettirme niyeti taşıyan toplumların barışçıl, hoş görü ve kardeşçe yaşama düşüncesine sahip toplumlarca yok edilebileceği, zulüm ve art niyet düşüncesi taşıyan bu toplumlar karanlığa, barış ve hoş görü düşüncesi taşıyan toplumlarsa ışığa benzetilerek karanlığın aydınlatılması gerektiği mesajı verilmiştir.

> *"Soruda ilimden doğar, cevapta; diken ve gülün toprak ve sudan olduğu gibi. Hem sapıklık ilimden doğar hem de doğru yolda oluş; nitekim tatlı ve acı meyve- nemle yetişir."*[167]

Huzur ve barış içerisinde güvenle yaşanabilecek toplumsal koşullar oluşturmanın yolunun düşüncelerin özgürce dile getirilebileceği iletişim ortamları aracılığı ile sağlanabileceği, baskılayıcı anlayışın olduğu toplumlarda verilen kararların ve uygulamaların bireysel ve toplumsal felaketlere neden olacağı mesajı verilmektedir.

> *"Bu gurur vericilik senden çıkmadıkça, gönlünden ve gözünden çok kan akar. İblisin gerekçesi ben daha hayırlıyım idi. Ve bu hastalık her yaratılmışın nefsinde vardır."*[168]

Kendi mezhebini, dinini üstün görerek diğer dinleri ötekileştiren tek tipçi zihniyetten dolayı ayrımcılık, savaşlar ve katliamlar yaşandığı, kendi dinini ve ırkını üstün görenlerin hoş görü ve evrensel düşünceden uzaklaşarak savaş ve öfke içerisinde olacakları, bu nedenle her insanın nefsinde var olan kendini beğenmişlik hastalığından kurtulması gerektiği, gönülden de gözden de akan yaşın ancak bu sayede duracağı mesajı verilmiştir.

---

[166] *Mesnevi*, c. 3, S.450, b. 4631-4634.
[167] *Mesnevi*, c. 4, S.560, b. 3008-3009.
[168] *Mesnevi*, c. 1, S. 148, b. 3214-3215.

3.6.4. Benlik ve Özeleştiri

Mevlâna'ya göre benlik ve özeleştiri bireylerin yetişmesi ve toplumların gelişmesi açısından son derece önemli bir husustur. Kendini tanımayan bireylerin bulunduğu toplumlarda özeleştiri olmaz, özeleştirinin olmadığı toplumlarda ise yolsuzluklar ve suiistimaller artarak adalet olgusundan uzaklaşılır.

> *"Nohuda bak; kazanda ateşten aciz olarak nasıl yukarıya sıçrıyor? Nohut kaynama vaktinde her zaman kazanın tepesine sıçrar ve yüz şamata çıkarır: "Niçin bana ateş salıyorsun? Madem satın aldın, niçin baş aşağı ediyorsun?" Evin hanımı kevgir vurup derki: "Hayır, iyice kayna dağlanmaktan sıçrama. Seni kötü gördüğüm için kaynatmıyorum; bilakis senin zevk ve tat alman için kaynatıyorum. Gıda olman cana karışman için yapıyorum. Bu imtihan seni aşağılamak için değildir. Bahçede su içerdin, yeşil ve tazeydin; o su içme bu ateş içindi"*[169]

Mevlâna'nın benlik ve sabır üzerine anlatılan en güzel hikayelerinden biri de nohuttur. Kazan içerisinde kaynatılan nohut misali ham olan insanda, beden tenceresinde, nefsin kızgın ateşiyle kaynayan nohut misali acılarla, dertlerle, çilelerle pişerek olgunlaşır. İnsanın tüm engellerin üstesinden gelmesinin sabretmekle mümkün olacağı mesajı veren Mevlâna, bu hikayeyle bizlere hamdım, piştim, oldum, yandım sözünü de hatırlatmaktadır.

> *"Bizim mezhebimizde kendini beğenmekten, kendinden yana çıkmaktan daha beter bir cinayet yoktur.* "[170]

Kibir ve kendini beğenmişlik duygusunun insanın kendi benliğini kaybederek ne denli tehlikeli boyutlara ulaşabileceğine dikkat çekilmiştir. Mevlâna, peygamberin diğer peygamberle karşılaştırılması yada bir dinin, mezhebin diğer farklı dinlerle karşılaştırılarak birinin diğerine karşı üstün olduğunu kanıtlama, kendi inanmış olduğu dini haklı çıkarmaya çalışma çabasıyla diğer dinlerin yada peygamberlerin haksız yada yanlış olduklarını iddia etme çabasının sadece ayrımcılığa sebep olacağına dikkat çekmiştir. Dinler, mezhepler ve insanlık tarihinin bu anlamsız mücadelelerle kutuplaşarak kin ve nefretle katliamlara kadar uzanan olumsuz

[169] *Mesnevi*, c. 3, S. 434, b. 4155-4160.
[170] Kahramanlar (2019), s. 62.

sonuçlar doğuracağına değinilmiştir. Bu insanlık adına cinayetten farkı olmayan bir eylemdir. İnsanın en değerli halinin kendi hali olduğu, her şeyden önce insanı insan yapan özelliğimizin anlayış ve sevgiden geçtiğini öğütleyen Mevlâna, dil, ırk, mezhep gibi olguların hiç birisinin de bir anlam ifade etmediğini, ben duygusu ve kendini beğenmişlik halinin ne derece kötü neticelerle sonuçlanabileceği hususunda bizleri uyarmaktadır.

> *"Çinliler "Biz daha ressamız" dedi. Rumlular, "Biz haşmetliyiz" dedi. Sultan, "Sizlerden kim iddiasında üstündür diye bu konuda imtihan edeceğim" dedi. Çin ve Rum halkı hazır bulundular. Rumlar ilimde daha bilgiliydi. Çinliler "Bize özel olarak bir oda verin, bir de sizin olsun" dedi. Çinliler padişahtan yüz renk istedi, o zaman değerli padişah hazinesini açtı. "Rumlar pası gidermekten başka ne resim nede renk işe yarar" dedi. Kapıyı kapattılar ve cila yaptılar. Duvarlar gökyüzü gibi arı ve berrak oldu. Çinliler işi bitirince, mutluluktan davullar çalıyorlardı. Padişah girdi, orada resimler gördü. Resimler aklı ve anlayışı almaktaydı. Daha sonra Rumların tarafına geldi perdeyi aradan kaldırdılar. O resimlerin ve yaptıklarının aksi bu tarafta parlatılmış duvarlara vurdu. Orada gördükleri, burada daha iyi göründü. Gözü göz yuvasından çalıyordu. Ey baba Rumlar tekrar kitap ve hünerden yoksun sufilerdir. Ancak o gönülleri parlattılar; arzu ihtiras cimrilik ve kinlerden temizlediler. O ayna parlaklığı, gönüldür; sınırsız suret görüntü alır. Her resmin aksi ister sayılı ister sayısız olsun, ebede kadar sadece gönle parlar. Gönüllerini parlatanlar, renk ve kokudan kurtuldu; her an durmaksızın güzellik görürler."*[171]

Mevlâna'nın ayna metaforunun kıssasının özü kalp temizliğidir. Çinli ressamların resmetmiş oldukları eserin baş gözü ile görülmesi, cilalanarak her türlü kirden, girinti, çıkıntı ve kusurdan arındırılarak yansıması ise gönül gözüyle görme olarak değerlendirilmiştir. Gerçek anlamda görmeye baş gözünün yetmeyeceği, hakikati gerçek anlamıyla görmek için gönül gözüyle bakılması gerektiğine işaret eden Mevlâna, gönül gözü ile görebilmenin yolunun ise ancak kalp temizliği ile mümkün olacağı mesajı vermektedir.

[171] *Mesnevi*, c. 1, S.156, b. 3465-3485.

"Kuyunun karanlığı, halkın karanlığından daha iyidir. Halkın ayağına yapışan kendini kurtaramaz. "[172]

Toplumların yönetiminden sorumlu yöneticilere seslenen Mevlâna, kuyunun karanlığından kasıtla kabri işaret ederek toplumu yöneten yöneticilerin birlik, barış, adalet gibi kavramlardan uzaklaşarak toplumları savaş ve felaketlere sürüklemeleri halinde halkın tek tek tüm bireylerine karşı sorumlu tutulacağı, toplumun bireylerine karşı olan bu sorumluluğun kabir kuyusunun karanlığından çok daha fazla olacağını hatırlatarak yöneticiliğin ağır sorumluluğu ve kul hakkının önemine dair son derece önemli mesaj vermektedir.

"Tüh yaparsan, kendi yüzüne yaparsın; aynaya vurursan, kendine vurursun. Çirkin yüz görürsen, o da sensin; İsa ve Meryem görürsen, sensin. O ne bu dur ne de o; o suretsizdir; senin suretini senin önüne koymuştur." [173]

İnsanlar ötekileştirdikleriyle ilgili yorumlarında bir sorun yaşamaları halinde öncelikli olarak hatayı kendilerinde değil de karşıda aramak eğiliminde olmuşlardır. Bu bakış açısıyla olayları yada konuları tek taraflı olarak kendi bakış açısından değerlendirdiğinde, kişinin başkalarına yaptığını sandığı aslında tam olarak kendine yaptığıdır. Mevlâna kişinin yapmış olduğu kötülüğünde iyiliğin de fırlatılıp atılan bumerang misali tekrar kişinin kendine döneceği, nasıl görmek istiyorsak öyle bakmamız, nasıl bulmak istiyorsak öyle bırakmamız, nasıl muamele görmek istiyorsak öyle davranmamız gerektiğini belirtmiştir. Bu gerçeğin yaşamın her kesiminde ispatlanıp tekrar eden bir formül niteliğinde yaşadığımız her olayın aslında başkalarına yaşattığımız gerçekler olduğu mesajı vermektedir.

"Sende düşmandan öç aldığında her altı yönde yanlış yaparsın. Ondaki düşmanlık haktan yansımadır; Hakk'ın kahır sıfatlarından orada oluşmuştur. Ondaki günah senin suçunun cinsindendir; o huyu kendi tabiatından yıkayıp atmalısın. Senin çirkin huyun, sana onda göründü;

[172] *Mesnevi*, c. 1, S.86, b. 1301.
[173] *Mesnevi*, c. 4, S.531, b. 2140-2142.

zira o, senin aynandı. Ey güzel! Kendi çirkinliğini aynada gördüğünde aynaya vurma.”[174]

Mevlâna kendisinden olmayana karşı hissedilen nefret ve ötekileştirme duygusunun ötekileştirilen kişiden kaynaklı olmadığını belirtmektedir. Tersine ona karşı bu duyguları besleyen kişi ya da kişilerden kaynaklanmaktadır. Bunun altında yatan sebep bu kişilerin öncelikli olarak kendileriyle barışık olmamaları, kendilerine olan sevgi saygılarını kaybetmiş olmaları hoş görü ve tevazudan uzaklaşarak kin ve nefrete yönelmiş olmalarından kaynaklıdır. Dini, dili, mezhebi, inanış veya yaşam tarzı kendine benzemeyeni ötekileştirerek düşman olarak yargılayanlar aslında bu özellikleri kendi kişiliklerinde barındırırlar. Kişinin kâmil insana ulaşabilmesi için tabiatında var olan bu kötü huydan yıkanıp kurtulması gerekir. Karşımızda düşman olarak gördüğümüz kişide bulunduğunu düşündüğümüz çirkin huyun aslında kendimizde var olduğu, o kişinin sadece kişiyi yansıtan ayna olduğu gerçeğini görmemiz gerektiği mesajı verilmektedir. Mevlâna'nın bu beyitinde kişinin çirkinliğinden bahsederken bile ey güzel insan şeklinde hitap etmesi insana verdiği evrensel değer açısından onun ne derece hoş görü ve tevazu sahibi bir kişilik olduğunun açık bir göstergesidir.

“Kendi suçunu başka bir kimseye yükleme; aklını ve kulağını bu karşılığa ver. Suçu kendine yükle, çünkü sen kendin ettin; hakk'ın karşılığı ve adaletiyle barış. Eziyetin sebebi kötü yapışındır, kötülüğü kendi işinden bil, bahttan değil.” [175]

Diğer birçok beyitinde olduğu gibi bu beyitinde de öz eleştirinin gerekliliğine ve önemine bir kez daha vurgu yapan Mevlâna, yaşanılan olumsuzluklar karşısında kişinin öncelikli olarak kendisiyle yüzleşerek kendini sorgulaması, yaşanılan her olumsuz davranışın sonunda bir suçlu ya da günah keçisi aranmaması gerektiği mesajı vermektedir. Eleştirinin başlangıç noktasının kişinin kendini görmekten geçtiği, öz eleştiriden kaçarak suçu sürekli başkalarında aramanın kişinin bireysel sorumluluklarından uzaklaşmasına neden olacağı, bunun kitlesel olarak artması halinde toplumların tembelleşerek, devamında toplumsal sorunların daha da derinleşmesine, çözülemez hale gelmesine neden olabileceğine değinilmiştir.

[174] *Mesnevi*, c. 6, S. 841, b. 3148-3152.
[175] *Mesnevi*, c. 6, S. 752, b. 426-427.

Mevlâna bir kez daha adalet ve barışın önemine vurgu yaparak insanlığın birlik arzusunun hakk'ın adaleti ve barışı etrafında birleşmesinden geçtiği mesajı vermiştir. Bencillik ve aç gözlülük gibi kötü huyları insanların yaşamlarından uzaklaştırarak birbirlerine karşı kardeşçe ve dostça duygular içerisinde Allah'ın adaletiyle barışık olmaları konusunda uyarılarda bulunmuştur.

> *"Edepsiz sadece kendisine kötülük yapmaz; hatta bütün dünyayı ateşe verir."*[176]

Olumsuz özelliklere sahip dürüst karakterli olmayan yanlış insanların, sadece kendilerine zararlı olmadıkları, edepsiz yani hoş görüden uzak evrensel düşünmeyen toplumların sadece kendileri için değil tüm dünya için tehlike arz ettiği.

> *"Ey başkasının yüzünde kötü bir ben gören! Gördüğün kendi beninin aksidir, ondan nefret etme!"* [177]

Mezhebi, dini, dili farklı ya da yaşam tarzları farklı toplumların bu farklılıkları sebebiyle ötekileştirme, dışlanma ya da daha da ileri giderek düşman olarak görmenin aslında başkasının gözünden görünen kendi benliği olduğu anlatılmıştır. İnsanlığın yaradan tarafından bahşedilmiş olan ya da sonradan kendi özgür hür iradesi ve tercihlerine karşı sergilenen ayrımcı tutumun ve ön yargıların yanlışlığına dikkat çekilmiştir.

> *"Taklit her iyiliğin afetidir; taklit güçlü dağ olsa da samandır."* [178]

İnsanlığa taklitçilikten uzak, olduğu gibi görünmesini öğütleyen Mevlâna Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol tavsiyesinde olduğu gibi taklidi iyiliğin karşısında duran düşmana benzetmiştir. Taklidin katliam üreten toplumsal yapılar oluşturarak devlet aygıtının çıkarlarına zarar veren olgu olarak değerlendirmiştir. En sağlam yıkılmaz, sarsılmaz, değiştirilmesi mümkün olarak görülmeyen toplumsal yapıların dahi sanıldığı kadar güçlü olmadığına değinilmiş. En baskıcı ve dayatmacı toplumların dahi değişim karşısında bir noktaya kadar direnebilecekleri, dini, dili, mezhebi farlı tüm insanlığın huzur ve barış içerisinde yaşayabilecekleri bir ortamın oluşturulabileceği mesajı verilmektedir.

---

[176] *Mesnevi*, c. 1, S. 47, b. 79.
[177] Kahramanlar (2019), s. 37.
[178] *Mesnevi*, c. 1, S. 96, b. 1629-1630.

"Sen mülkünü, batı ve doğu mülkü diye var say; mademki kalmayacak, sen onu şimşek say. Ebedi olarak kalmayacak ülkeyi sen, uyku bil. Ey gönlü uyumuş! Bir cellat gibi boğazını tutacak gurur ve havayı ne yapacaksın" [179]

Doğuda batıda dünyanın neresinde olursa olsun dünya malının sadece mülk olarak yine dünyada kalacağı, mülkün şimşek çakması misali geçici bir anlık hevesten ibaret olduğu anlatılmıştır. İnsanlığın ruhunu saran bu dünya malı uykusundan bir an önce uyanması gerektiği, gurur ve kibrin insanlığın boğazını sıkan bir cellat, bu cellattan kurtulmanın yolunun ancak evrensel barış, hoş görü ve paylaşımdan geçtiği mesajı verilmiştir.

"Arabın övüncü savaş ve bağıştır. Sen Arap içinde, yazıdaki hata gibisin. Ne savaşı? Biz savaşsız kendimizi öldürdük. Biz fakirlik kılıcıyla başsız kaldık. Ne bağışı? biz dilencilikle yaşıyoruz, havada sineğin kanını alıyoruz." [180]

Yoksulluk ve sefaletin asıl sebebinin savaşlardan ziyade toplumların hoş görü, tevazu, iyi niyet vb. gibi tutumlardan uzaklaşmalarından kaynaklandığı anlatılmaktadır. Bu sebepten dolayı kolaycılığa kaçmak yolunu tercih ederek üretmek yerine tüketimi, çalışmak yerine hırsızlık, dolandırıcılık, vs. gibi yolları tercih ederek karşılıklı olarak birbirimizin hakkına girdiğimiz antatılmıştır.

"Padişahlara bak; ordu çekip götürüyor, kıskançlıkla akrabalarını öldürüyorlar. Süslü güzellere âşık olanlar birbirlerinin canına ve kanına kastetmiştir." [181]

Tanrının yüceliğini anlatmak onun dinini yaymak bahanesiyle yapılan savaşların arkasında çıkar ve güç çatışmalarının olduğu gerçeği vurgulanmıştır. Sırf bu sebepten amacına ulaşmak adına iktidar sahiplerinin mevkilerini koruyabilmeleri için akrabalarını, kardeşlerini kendi ailelerini gözlerini kırpmadan yok ettikleri anlatılmaktadır.

[179] *Mesnevi*, c. 5, S.725, b. 3925-3927.
[180] *Mesnevi*, c. 1, S.116, b. 2260-2261.
[181] *Mesnevi*, c. 5, S.631, b. 1202-1203.

3.6.5. Farklı Dinlere Ortak Mesaj

Din kişinin kendisi ile yaradan arasında özel bir ilişkidir. Hiçbir bireyin bir başkasının inancına müdahale etme, sınırlama ya da yönlendirme hakkı yoktur. Başka bir ifadeyle hiç kimsenin kendi dinini ya da inanışını diğerlerinden üstün görme gibi bir hakkı yoktur. İnanç yaradan ve kul arasındaki özel durumdur. Mevlâna dünya görüşü ve ideolojik yaklaşımında Sevgi, hoş görü, barış ve kardeşlik diliyle ayrım yapmaksızın tüm dinden insanları kucaklamış, dini inanışından ötürü hiç kimseyi küçümsememiş ya da yargılamamış, sadece insan olmalarından ötürü sevmiş bu sebepten değerli kılmıştır. Mevlâna farklı din, toplum, ülke ya da coğrafyada değişik dini inanışlara sahip kitle ya da gurupların bir arada yaşamalarını kültürel bir zenginlik olarak görmüştür. Bu sebeple tüm dinlerin farklı yollarla aynı Tanrı tarafından gönderildiğine ve tüm insanlığın aynı yaratıcı tarafından yaratıldığına dikkat çekmiş ve farklı din mensuplarına ortak mesajlar göndermiştir.

> *"Siz dini nasıl bir yapacaksınız bu ancak kıyamette olur. Burası dünya olduğuna göre bu imkansızdır. Çünkü burada her birinin çeşitli dileği ve isteği vardır, orada hepsi bir olur hepsi aynı yere bakar ve bir tek kulak, bir tek dil haline gelir."*[182]

Sözü ile Mêvlana yine bizlere her insanın kendi inandığı dini özgürce yaşamasını özde birlik ve barışı esas almak suretiyle tüm insanlığın farklı din ırk ya da inanış mensuplarıyla dostça ilişkiler kurarak karşılıklı birbirlerinden öğrenmeleri gereken birçok değer olduğu mesajını yenilemektedir. Yüce Allah "Biz insanı en güzel surette yarattık" (Tin Suresi Dördüncü Ayet) demiştir. Biz Müslümanı, Hıristiyan'ı, Yahudi ya da farklı bir dine mensup olanı dememiştir. Mevlâna'nın bu mesajı da bu hadisle örtüşmektedir. Farklı din, dil, ırk, ya da mezhebe sahip tüm insanlığın ayrıcalıksız olarak sadece insan olmalarından ötürü birinin diğerinden üstün olmadığı ve birbirinden öğrenmesi gereken birçok değer olduğu vurgulanmıştır.

> *"Her peygamberin ve her velinin bir yolu vardır, fakat Hakk'a ulaştırdığı için hepsi birdir."* [183]

[182] Kurt (2007), s. 169.
[183] *Mesnevi*, c.1, S. 144, b. 3085.

Dünyaya gelerek yaşamlarını sürdürmüş insanlık alemi şu ya da bu şekilde farklı bir din ya da inanışın mensubu olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Din kişinin inandığı tanrı ile kendisi arasında güçlü bir inanç sistemidir. Kaynağını vahiyler yoluyla alan bütün dinlerin ve inanışların birliği ortak değeri ve bu dinlerin temel hususiyetleri, inandıkları tanrıya boyun eğmek, ona teslim olmak bağlanmak ve emirlerine biat etmektir. Tanrı tarafından dünyanın yaradılışından bu zamana kadar insanlık alemine gönderilen ilahi buyrukların Hz. Adem'den Hz. Muhammet'e kadar aynı hakikatleri insanlığa ulaştırılmak üzere dizayn edilerek farklı peygamberlerin farklı yöntemlerle buna aracılık ettiğini belirten Mevlâna Tanrı tarafından tebliğ edilen tüm dinlerinde ortak noktasının Hakk'a ulaşmak olduğu, tüm dinlerin farklı düşüncelerle aynı hedefe hizmet etmek amacıyla indirildiği bu nedenle de hedefi aynı olan tüm dinlerin hepsinin de bir olduğu mesajını bizlere iletmektedir.

> "*Karanlık bir evde bir fil vardı. Hintliler, onu göstermek için getirmişlerdi. Onu görmek için birçok insan, herkes o karanlık yere gidiyordu. Onu gözle görmek mümkün olmadığı için o karanlıkta ona ellerini sürüyorlardı. Birinin eli hortuma tesadüf etti, "Bu fil oluk gibidir" dedi. Birinin eli kulağına erişti; ona yelpaze gibi göründü. Birinin avucu ayağına dokununca, "Filin şeklini sütun gibi gördüm" dedi. Biri, elini sırtına koydu," Bu fil bizatihi bir taht gibiymiş" dedi. Herkesin avucunda bir mum olsaydı, sözlerinde ayrılık olmazdı. Duygu gözü, elin avucu gibidir ancak. Avuç, onun bütününe erişemez. Deniz gözü başkadır, köpük gözü başka; köpük gözünü bırak ve deniz gözüyle bak. Gece gündüz köpüklerin hareketi denizdendir. Köpüğü görüyorsun, ama denizi görmüyorsun, hayret!"*[184]

Hikâye de insanların tarifleri farklıda olsa, file dokundukları açıdan yorumladıkları için doğrudur fakat her birinin tarifi de eksiktir. Bu kişiler fili kendi deneyimleri elverdiği ölçüde tanımlamaktadırlar. Buna göre fil, birine göre sadece kulaktan ibaretken, diğerine göre sadece hortumdan ibarettir. Ancak bu kişiler bir araya gelip deneyimlerini birleştirseler o zaman hakikate yakın bir tanıma ulaşabilirler. Ellerinde bir mum olmuş olsa idi filin bütününü olduğu gibi görebilecekler ve aralarında bir ayrılık olmayacaktı. Bu hikâyede insanların fili farklı şekillerde algılamalarını farklı

[184] *Mesnevi*, c. 3, S. 340, b. 1260-1270.

dinleri yaşayan insanlarla özleştirebiliriz. Fili dokunduğu kadarıyla yorumlayan insanlar, inanışlarını da kendi kabul ettiği din üzerinden yorumlamaktadırlar. Hepsinin inandığı ya da kabul ettiği din kendine gerçektir. Tüm dinler aynı yaradan tarafından gönderilmiştir. Mum ışığı gönül gözüdür, hangi dine mensup olursa olsun gönül gözüyle görenin gördükleri arasında bir ayrılık yoktur, hakikatin sahibi birdir.

> *"Aşk şeriatı bütün dinlerden ayrıdır. Aşıkların şeriatı da Allah tır, mezhebi de."*[185]

Allaha olan sevgi ve tutkunun tüm dinler adına, dili, dini ırk ya da mezhebi farklı tüm insanlık ve toplumların önyargıdan uzak bir şekilde algılanması ve sevmesi gerektiğini öğütleyen Mevlâna kamili insana ulaşmanın yolunun da yine dil, din ya da mezhep farklılığında değil, üstünlük erdem ve yetkinlikten geçtiğini vurgulamıştır. Tüm insanlık adına barış huzur ve kardeşliğe erişmenin yolunun din ya da ırk üstünlüğü gibi dünyasal kavramlardan geçmediği bunun ancak Allah'ın adaletine bağlı kalmak kaydıyla gerçekleşeceği mesajı vermektedir.

> *"Azgınlıktan başlar kıran kişiye Hakkın ve halkın merhameti gelmez."*[186]

Ötekileştirmek, farklı din dil ya da mezhep ayrımcılığı sebebiyle, çıkarılan savaşların, yapılan katliamların, akıtılan kanların sorumlularının ne bu dünyada halk tarafından ne de öldükten sonra Tanrı katında merhamet göremeyecekleri mesajı verilmektedir.

> *"Görmedinse o, aşağı anlayışındandır. Kusuru kendinde bul, din ayetlerinde değil."* [187]

Yaşanılan herhangi olumsuz bir olay neticesinde suçu başkalarında aramak illaki bir günah keçisi bulmak yerine bu sonucun kendi bireysel sorumluluklarımızdan kaynaklandığı gerçeğini görmemiz gerektiği mesajı veren Mevlâna yaşanılan sorun ve sıkıntıların başlangıç noktasının yine kendi davranış ve eylemlerimiz olduğu, bu sebeple de kusuru dini inançlarımız da aramanın yerine kendi davranışlarımızı sorgulamamız gerektiği mesajı vermektedir.

---

[185] Kahramanlar (2019), s. 42.
[186] *Mesnevi*, c. 4, S.522, b. 1857.
[187] *Mesnevi*, c. 4, S. 585, b. 3744-3745.

> *"Herkesin hareketi bulunduğu yerdendir, herkesi kendi varlık çemberinden görür. Mavi cam güneşi mavi gösterir ve kırmızı, kırmızı gösterir. Camlar renklerden arınırsa beyaz olur, bütün diğer camlardan daha doğru söyler ve önder olur."* [188]

Din, ırk, mezhep vs. gibi farklılıklardan bahsedilerek bu farklılıkların her kesimin kendi bakış açısına göre değerlendirildiği, her dinin milletin, ırkın ya da mezhebin kendi dışında kalanı kendinden olmayan şeklinde yargılayarak, dünyayı sadece kendi penceresinden gördüğü mesajı verilmiştir. Örneklemede mavi, kırmızı gibi farklı renklerdeki camlar, farklı dinlere mensup toplumları temsil etmektedir. Tüm insanlığın eşit ve kardeşçe bir arada yaşayabilmelerinin yolunun tüm renkli camların renklerinden arınarak beyaz cama dönüşmesiyle mümkün olacağı mesajı verilmiştir. Mevlâna'ya göre, faklı inanış ya da yaşayış tarzına mensup insanlığın farklı renklerle gördüğü görüntü aynıdır. Bu nedenle de aynı görüntüyü farklı renklerle görmenin hiçbir üstünlüğü yoktur. Mevlâna asıl üstünlüğün tüm farklı renlerin yani farklı din ve inanış biçimlerinin hoş görü ve barış çerçevesinde renklerinden arınmakta olduğu mesajını vermektedir. Böylece toplumlar kendilerince üstün gördükleri yönlerinden arınarak dünyaya diğer camların hepsinden daha doğru gösteren beyaz camla aynı renkten bakacak, ayrımcılık, üstünlük gibi tüm olumsuz düşüncelerden uzaklaşacak. Dünya savaş ve katliamların olmadığı, kardeşlik ve barış ortamının olduğu bir yer olacak. Farklı renklerdeki camlarla farklı din ve düşüncedeki toplumlar, beyaz renkli camla evrensel ve kozmopolit düşünce dünyasına sahip toplumlar anlatılmıştır.

[188] *Mesnevi,* c. 1, S. 120, b.2364.

4. SONUÇ

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin kozmopolitik yönünü ortaya koymak amacıyla hazırlamış olduğumuz bu çalışmada, O'nun insanlığa ışık tutan evrensel düşünce dünyası ve bu düşüncelerin temel amaç ve kaynakları üzerinde durulmuştur. Bu noktada Mevlâna, insanları Müslüman, Yahudi, Hıristiyan vs. dinsel kimlikleri ile değil de insan olarak evrensel bir yaklaşımla ele alıp değerlendirmiştir. İnsanı evren üstü kozmik bir varlık olarak niteleyen Mevlana, iyi ve kötü kavramlarının değer ölçüsünü insanın bizzat kendisine yüklemiştir. Her ne kadar Mevlana'nın insan anlayışından farklı olsa da Hümanizm başta olmak üzere birçok modern yaklaşım O'nun felsefesinden ilham almıştır. Mevlâna Celaleddin Rumi alim, filozof, düşünür vb. gibi birçok farklı sıfatları üzerinde taşıyan sadece yaşamış olduğu dönem insanlarına değil günümüz insanına da evrensel düşünce ve kozmopolitik görüşleriyle yön vermiş bir şahsiyettir.

Mevlana Celaleddin Rumi'nin kaleme aldığı eserlerinin üzerinden yedi yüz yılı aşkın bir süre geçmesine karşın her geçen gün daha da artan bir ilgi ve alaka ile, her din ve dile mensup kesim tarafından okunmaya devam etmektedir. Bunun nedeni Mevlana'nın düşünce ve eserlerinin belirli bir kesim ya da topluluga değil, ayrım yapmaksızın bütüne, tüm insanlığa sesleniyor olmasında gizlidir. Hoş görü ve tevazunun simgesi Mevlana aynı zamanda merhamet, cömertlik, sevgi, güzel ahlak gibi olgular barındıran örnek bir kamili insan modelidir. Arkasında bırakmış olduğu evrensel eserleri ve mesajları ile dünyanın birçok farklı coğrafyasını önemli derecede etkisi altında bırakmıştır. Kaleme almış olduğu evrensel eserleri ve kozmopolitik mesajları ile sadece bir kesim ya da zümreye değil bütüne seslenmiştir. Bunu yaparken sağlıklı ve mutlu evrensel bir birlikteliğin toplumların yüksek ahlaki değerlerle donanmış fertlerden meydana geleceğine dikkat çekmiştir.Mevlâna yaşamış olduğu yüzyıldan günümüze kadar Anadolu coğrafyası başta olmak üzere doğu ve batı medeniyetleri üzerinde evrensel düşünce ve öğütleri ile birleştirici ve bütünleştirici rol oynamıştır. Yaşamış olduğu dönem içerisinde din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin toplumun her tabakası ile diyalog kurmuş ve onlara rehberlik etmiştir.

Bu sayede farklı din, dil ve kültürden insanları aynı coğrafyada birlik içerisinde barış ve kardeşçe yaşamalarını sağlamıştır. Ayrım yapmaksızın bütünü kucaklayan bu

düşünce, yerelden ulusa, ulustan evrensele dönüşerek kozmik bir boyut kazanmıştır. Mevlana'nın tüm insanlık adına bırakmış olduğu evrensel düşünce ve eserleri günümüz insanlığı için birleştirici aynı zamanda yol gösterici bir meşale niteliği taşımaktadır. Günümüz dünyasında birlik, kardeşlik, barış adına evrensel düşünce ve eserleriyle ortak payda olarak kabul görmüş Mevlana, tüm medeniyetler için referans gösterilen kültürel kimliğimizdir. Mevlana'nın düşünce ve eserleri sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış aynı zamanda Balkanlar'dan Asya'ya, Avrupa'ya, Afrika'ya kadar bir çok farklı coğrafya ya yayılarak büyük bir ilgi ile takip edilmiştir. Çağları aşan düşünce ve öngörüleri ile bugün de Amerika başta olmak üzere tüm dünyada her geçen gün daha da artan bir sevgi ve merakla okunmaya, anlaşılmaya ve anlatılmaya devam etmektedir. Mevlana huzur, barış, adalet ve kardeşlik arayışında olan tüm insanlık için rehberliğini geride bırakmış olduğu eserleri ile sürdürmektedir.

Mevlâna'nın asırlar öncesi yaşamış olmasına rağmen fikir ve eserleri yüz yıllar boyunca olduğu gibi bugünde tazelegini korumaya devam etmektedir. Bunun sebebi onun evrensel düşünce dünyasında gizlidir. Mevlana'nın düşüncelerinin bu evrenselliği insana yüklediği değerden kaynaklanmaktadır. Bu anlayıştan hareketle insanlar arasında daima birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynamıştır. Bu düşünce kapsamında Mevlâna tüm insanlığı din, dil ve mezhep farkı gözetmeksizin evrensel bütünün bir parçası olarak görmüş, farklı kültürlerden gurupların bir arada evrensel anlamda yaşamalarına ortam hazırlama çabası içerisinde olmuştur. Mevlana hoşgörüsü ile inanan inanmayan herkese aynı tevazu ile yaklaşmıştır. Tüm insanlığın evrensel bir birliktelik ile birbirlerini hoş görmesini arzulamış, adalet ve barış içerisinde kozmik bir evren hedeflemiştir. Bu sebeplerden ötürüdür ki Mevlana hoşgörü ve tevazuyu yaşamının merkezine yerleştirmiştir. Evrensel düşünce dünyasında birlik, kardeşlik, adalet gibi kavramlar barındıran Mevlana, eserlerinde farklı olanı aynı görmek ve onu ötekileştirmemek hususunda önemli mesajlar vermiştir. Mevlâna'yı yüzyıllar boyunca bu denli güncel tutan en önemli husus şüphesiz ki onun evrensel düşünce, fikir ve arkasında bırakmış olduğu eserleridir. Onun bu eser ve düşüncelerinin odak noktası ise günümüz insanının ihtiyaç duyduğu evrensel ve barışçıl öğretileridir. Günümüzde sadece ülkemizle sınırlı kalmayarak tüm dünya ülkeleri tarafından dikkatle okunan, araştırılan anılan ve anlatılan Mevlâna, evrensel eserleri ve fikirleriyle asırlar boyunca her kesimden insan tarafından büyük bir sevgi ve ilgi görmüştür. Sadece belirli bir zümreye hitap

etmeyerek eser ve fikirleriyle her kesimden insana esin kaynağı olmuş, kozmik düşünce eser ve ifadeleriyle tüm dünyada hoş görü ve tevazuun simgesi olmuştur. Farklı din, dil ya da milletlere mensup oluşlarını önemsemeyen Mevlâna tüm insanlığın bir olduğu düşüncesini ön plana çıkartarak insanın her şeyin üzerinde bir değere sahip olduğunu düşünmüştür. Düşünceleriyle yalnızca bir kısım ya da tarafı değil bütünü kucaklamıştır. Mevlâna Celaleddin Rumi, farklı coğrafyalarda birçok ülke ve bu ülke toprakları içerisinde isminden söz ettirmiş, yazar, şair, sanatçı, politikacı, devlet adamı ve halkı üzerinde büyük hayranlık uyandırmıştır. Kaleme almış olduğu eserleri, düşünce ve öğütleri ile büyük bir kesimi etkisi altında bırakmıştır.

Mevlâna'nın kozmik düşünce ve eserlerinden etkilenen birçok bilim insanı, düşünür, filozof, yazar, şair, onun bu benzersiz düşünce dünyasından ve kozmik görüşlerinden faydalanmak suretiyle sayısız özgün eserler ortaya koymuşlardır. Başta Amerika olmak üzere birçok farklı batılı ülkede onun düşünce ve eserleriyle ilgili çalışmalar yapılmış ve yapılıyor olması da onun evrensel düşünce dünyasının her döneme hitap ettiğinin somut bir göstergesidir. Gün geçtikçe faklı kültür ve inanıştan insanın bir arada yaşamak durumunda kaldığı günümüz dünyasında, insanların huzur ve güven ortamı içerisinde yaşamaları için ihtiyaç duydukları evrensel birliktelik, Mevlâna'nın kozmik düşüncesinin özünü oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Ali şeriati ve Mevlana, Erişim: 8 Haziran 2020, http://www.aliseriati.com .

APPIAH Kwame Anthony, *Kozmopolitizm Dünya Yurttaşlığının Felsefesi,* (Çev: Fezal GÜLFİDAN), Nika Yayınevi, Ankara 2017.

BARDAKÇI Mehmet Necmettin, "Mevlâna'ya Göre İnsanın Mahiyeti ve Kâmil İnsan Olma", *Dergi Pak,* Cilt: 14, Sayı: 50, 2008.

BİREKUL Mehmet, "Avrupa birliği – Türkiye ilişkilerinde Kozmopolitan Kimlik", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* cilt: 1, sayı: 1, 2011.

BÖCEK M. Zahit, "Pogge ve Held'de Kozmopolitanizm ve Egemenlik İlişkisi*",* *Uluslar Arası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, 2017.

CAN Şefik, *Mevlana İle Bir Ömür,* Sufi Yayınları, İstanbul 2008.

CAN Şefik, *Mevlâna Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri,* Ötüken Yayınları,İstanbul 1995.

CEBECİOĞLU Ethem , *Aşk Ummanı Mevlana,* Erkam Yayınları, İstanbul 2011.

CEBECİOĞLU Ethem, "Mevlana Celaleddin-i Rumi (1207-1273)" *Altınoluk Dergis*i, sayı: 251, Ocak 2007.

CESİM Aycan, "Immenuel Kant'ın Felsefi Görüşlerinin Uluslararası ilişkiler Disiplinine Yansıması", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, Cilt 2, sayı: 1, 2019.

CEYLAN Emine, *Akademisyenlerin Dilinden Hz. Mevlana*, Akademi Basın Yayın, İstanbul 2017.

ÇEVİK Mustafa, *Mevlâna'da Aşk ve Varoluş,* İnsan Yayınları, İstanbul 2018.

DİKİCİ Recep, "Günümüzde Yurt İçi Mevlevihanelerinin Durum ve Konumları*"* *Ulusal Sempozyum: 9 –10 Aralık 2013 - Konya: Bildiriler* (S. 25), Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017.

EFLAKİ Ahmet, *Ariflerin Menkibeleri* (Çev: Tahsin Yazıcı), Kabalcı yayınları, İstanbul 2006.

EFLAKİ, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri* (Çev: Tahsin Yazıcı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995.

GENÇ Vedat, *Mevlana İle İlgili Yazılardan Seçmeler*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2010.

GÜLEÇ İsmail, "R.A. Nicholson'un Mesnevi Tercüme ve Şerhi Üzerine", *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi 1,* Sayı: 20, 2006.

GÜNAL Asena, "Kozmopolitanizm ve yurtseverlik", *Birikim dergisi*, sayı: 111-112, 1998.

GÜNGÖR Veyis, *Hollanda'da Mevlâna ve Konya Öğretisi,* Rumi Yayınları, Konya 2015.

GÜNÜÇ Fevzi, "Türk Kültürü Edebiyatında ve Sanatında Mevlana ve Mevlevilik" Ulusal sempozyum,14-16 Aralık 2006 – Konya: Bildiriler (s. 11), Sümam Yayınları, Konya 2007.

KARAİSMAİLOĞLU Adnan, *Mesnevi (çeviri),* Akçay Yayınları, Ankara 2018.

KARAKÖSE Şaban, *Dünyada Mevlâna Etkisi,* Yediveren Yayınları, İstanbul 2014.

KURT Hüseyin,"*Mevlâna'da İnsanlıgın Birligi ve Diyalağ*",Harran üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 18, Temmuz - Aralık 2007.

MEYEROVİTCH Eva de Vitray, *İslam'ın Güler Yüzü,* (Çev: Cemal AYDIN), Türk Edebiyatı Yayınları, İstanbul 2017.

Mevlâna Celaladdin Rumi Bütün Eserlerinden Seçmeler -*1*, *Mesnevi,* Karatay Akademi Yayınları, Konya 2012.

ÖREN Ezgi, "Stoacı düşüncede kozmopolitanizm", *Asos Journal Akademik sosyal araştırmalar dergisi*, sayı: 49, 2017.

ÖZYURT, Cevat., "Küresel Vatandaşlığın Gelişimi İmkanı ve Küresel Değerler Eğitimi", *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*: *Bildiriler, 28-30 mayıs, Uşak 2009.*

PANAYOTOPULOS I. M, *Benzersiz Mevlâna,* (Çev: Kriton DİNÇMEN), Arıon Yayınevi, İstanbul 2003.

RECA Ömer Faruk, *Mevlâna İle Ruhun Uyanışı,* Akis Yayıncılık, İstanbul 2007.

SARI İbrahim, *Mevlana Celaleddin Rumi*, Netmedya Yayıncılık, İstanbul 2016.

ŞAHİN İnci, *Mevlana Celaleddin Rumi*, Semerkand Yayınları. İstanbul 2003.

ŞİMŞEKLER Nuri, *III.Uluslararası Mevlâna Kongresi: 5-6 Mayıs 2003 - Konya: Bildiriler*, (s.161), Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 2004.

ŞİMŞEKLER Nuri, *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik*, Karatay Belediyesi Yayınları, Konya 2007.

Tasavvuf Dergisi, Tasavvufta İnsan-ı Kamil ve Mevlana , Erişim: 29 Kasım 2020, https://www.trpdfs.info/search.php?c=mevlana+kamil+insan

TEMİZEL Ali., "Hz. Mevlana ve İslam Dünyasında Kardeşlik", *IV. Uluslar Arası Mevlana Sempozyumu: 8-9 Aralık 2017 – Konya: Bildiriler*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 2017.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Erişim: 4 Mart 2020, https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/7/2019/09/Mevlana_Celalettini_Rumi_200_tl.jpg

TÜRKMEN Erkan, *Mevlâna Mesnevisi'nin Evrenselliği,* Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul 2007.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Erişim: 4 Haziran 2020, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Donemi+Banknotlari/Emisyon+Gruplari/7+Emisyon+Grubu/emisyon10

VAKASOĞLU Vehbi, *Aşk Çağlayanı Mevlâna,* Nesil Yayınları, İstanbul 2009.

YAKIT İsmail, *Batı Düşüncesi ve Mevlâna,* Ötüken Yayınları, İstanbul 2013.

YAKIT İsmail, *Türk İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.

YAĞMUR Sinan, *Tennure ve Ateş,* Karatay Akademi Yayınları, Konya 2010.

YAZICI Yüksel, *Sonsuz Ateş Mevlana*, Enki Yayınları, İstanbul 2013.

YENİTERZİ Emine, *Mevlânâ Celâleddin Rumî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

YENİTERZİ Emine, *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı SOYADI	Kadri SARGIN
Doğum Yeri	ÇANKIRI
Doğum Tarihi	15.07.1979

EĞİTİM BİLGİLERİ

Önlisans	Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. – Özel Güvenlik ve Koruma
Lisans	Anadolu Üniversitesi – İktisat Fakültesi
2.Üniversite	Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. – Sosyal Hizmetler

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Görevi - Pozisyonu	Güvenlik Görevlisi
Tecrübe Süresi	13 Yıl

İLETİŞİM

Adres	ÇAKÜ Uluyazı Kampüsü Rektörlük Binası Güvenlik Şube Müdürlüğü Merkez/ÇANKIRI
E-Posta	ksarginn@gmail.com